

**KENT KİMLİĞİNİN DEĞİŞİM SÜRECİNİN
İŞLEVLER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ:
ANTAKYA – UZUN ÇARŞI ÖRNEĞİ**

ZEHRA GÜNGÖRDÜ

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA
ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MERSİN
MAYIS – 2016**

**KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİNİN İŞLEVLER
ÜZERİNDEN İRDELENMESİ:
ANTAKYA –UZUN ÇARŞI ÖRNEĞİ**

ZEHRA GÜNGÖRDÜ

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA
ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Burak BELGE**

**MERSİN
MAYIS – 2016**

Zehra GÜNGÖRDÜ tarafından Yrd. Doç. Dr. Burak BELGE danışmanlığında hazırlanan “Kent Kimliğinin Değişim Sürecinin İşlevler Üzerinden İrdelenmesi: Antakya – Uzun Çarşı Örneği” başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Yrd. Doç. Dr. Burak BELGE

Yrd. Doç. Dr. Yasemin SARIKAYA LEVENT

Yrd. Doç. Dr. Bilge ÇAKIR

Yukarıdaki Jüri kararı Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 27/06/2016 tarih ve 2016.24.637 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayla ÇELİK
Enstitü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, çizelge ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

KENT KİMLİĞİNİN DEĞİŞİM SÜRECİNİN İŞLEVLER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ: ANTAKYA-UZUN ÇARŞI ÖRNEĞİ

Zehra GÜNGÖRDÜ

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Antakya Uzun Çarşı ve bölgesinde kent kimliği ve kimlik öğelerinde zaman içinde meydana gelen değişimleri, küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahalelerin etkisini işlevler üzerinden ele almaktır. Çalışma “Bir Kentin Kimliğini Değiştiren Unsurlar Kimlik Öğeleri Nasıl Etkilemiştir?” sorusu üzerine temellenmektedir. Bu doğrultuda çalışmada, kent kimliği ve kent kimliğinin değişimi konularında değişkenlerin belirlenebilmesi için kapsamlı bir yazın araştırması yapılmıştır. Kent kimliği öğeleri; tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel kimlik olarak 4 alt başlık olarak belirlenmiştir. Kent kimliğinin değişimini etkileyen etmenler ise; küreselleşme ve planlama – kentsel müdahaleler olarak belirlenmiştir. Tez kapsamında kullanılan küreselleşme kavramı; genel kavramın kent mekânına olan etkisi boyutunda ele alınmıştır. Çalışma kapsamında uygulanan yöntem 1930 ve 2015 yılları arasında karşılaştırmalı işlevsel değişimin irdelenmesine yönelik yazın taramasına, arazi çalışmasına ve yüz – yüze görüşmelere dayanmaktadır. Mekânsal karşılaştırmada da Coğrafi Bilgi Sistemine aktarılan veriler kullanılmıştır. Sonuç olarak, geleneksel çarşıdaki işlevsel değişime, küreselleşmeyle birlikte değişen tüketim kültürü ve planlama – kentsel müdahalelerin olumlu ve olumsuz etkisi görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kent Kimliği, Kentsel Değişim, Antakya, Uzun Çarşı.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Burak BELGE, Mersin Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı

THE ASSESSMENT OF CHANGE IN URBAN IDENTITY BY FUNCTIONS: ANTAKYA-UZUN ÇARŞI (TRADITIONAL BAZAAR) AS CASE STUDY

Zehra GÜNGÖRDÜ

ABSTRACT

The aim of study is evaluating changes in urban identity and features of identity in Antakya Uzun Çarşı (Traditional Bazaar) and near environment by means of globalization, planning-urban interventions according to functions. The main question of study is “How factors that effecting urban identity have changed features of identity?” In defined context, a detailed literature review is completed to determine variables of urban identity and changes in urban identity. The features of urban identity are defined in 4 sub-title as historical, socio-cultural, economic and environmental identity. The factors effecting urban identity are determined as globalization and planning-urban interventions. The term of globalization in the thesis is used to define effects in urban space. The method of study bases on comparison of land-use between 1930s and 2015 within related literature review, field study and face to face interviews. Moreover, land-use data is uploaded to GIS and used for spatial comparison. Consequently, the impacts of changing habits in consumption culture by globalization and positive and negative effects of planning-urban interventions on functions in traditional bazaar are seen.

Key Words: City, Urban Identity, Urban Transformation, Antakya (Antioch), Uzun Çarşı (Traditional Bazaar)

Advisor: Assistant Professor Burak BELGE, Mersin University, The Department of City and Regional Planning.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince sabırla fikirleri ve yol gösteren eleştirileriyle beni yönlendiren; ilgili ve anlayışlı tutumuyla çalışmamın gelişmesine büyük katkı sağlayan değerli tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Burak Belge'ye, eğitim hayatım boyunca bugüne kadar bana emeği geçmiş tüm hocalarıma, son iki yıldır desteğini üzerinden hiç eksik etmemiş olan hocam Yrd. Doç. Dr. Bilge Çakır'a, yorumlarıyla çalışmamın olgunlaşmasına katkıda bulunan hocaları Sayın Doç. Dr. Buket Ayşegül Özbakır, Sayın Yrd. Doç. Dr. Yasemin Sarıkaya Levent ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Mert Nezih Rifaioğlu' na, takım ruhuyla her bilimsel adımda lisans ve lisansüstü eğitim hayatım boyunca hep yanımda olmuş hocam Arş. Gör. Dr. Erhan Kurtarır' a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarında büyük katkısı olan, ilk günden bu yana beni yüreklendiren Araştırmacı Yazar Sayın Mehmet Tekin'e; teknik destek sağlayan dostlarım Hatice Korkulu, Gonca Nurgül Akgül, Sıla Yıldız ve Busen Özgür'e, bir ağabey samimiyetiyle beni çalışma süresince boyunca motive etmiş Sayın Durukan Akgül'e bilgi, yönlendirme ve paylaşımlarını benden esirgemeyen hayatımda bir şekilde var olmuş ve iz bırakmış tüm arkadaşlarıma yüreктen teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında karşılıksız sevgi ve saygı fedakârlıkla bana destek olan canım ailem; babam Hasan Naci Güngördü, annem Şengül Güngördü, kardeşim Mehmet Nuri Güngördü, teyzelerim Gürcan Kahrıman, Azade Şahin ve enişterim Ergün Kahrıman ve Osman Şahin'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
1 GİRİŞ	i
2 KAYNAK ARAŞTIRMALARI	5
2.1 KENT KAVRAMI	5
2.2 KENT KİMLİĞİ KAVRAMI	6
2.3 KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ÖĞELER	11
2.3.1 Tarihsel Kimlik	15
2.3.2 Sosyo - Kültürel Kimlik	16
2.3.3 Ekonomik Kimlik	18
2.3.4 Çevresel Kimlik.....	19
2.4 YAPILI ÇEVRESEL KİMLİK ÖĞESİ OLARAK GELENEKSEL ÇARŞILAR	21
2.5 KENT KİMLİĞİNİN DEĞİŞİMİ	24
2.5.1 Kentin Kimliksizliği	25
2.5.2 Kent Kimliğinin Değişimine Neden Olan Etmenler	25
2.6 BÖLÜM DEĞERLENDİRME	35
3 MATERYAL VE YÖNTEM	36
4 BULGULAR VE TARTIŞMA	46
4.1 ANTAKYA KENT KİMLİĞİ'NİN GELİŞİMİ.....	46
4.2 UZUN ÇARŞI'NIN KİMLİK GELİŞİMİ.....	51
4.2.1 1930 Yılında Uzun Çarşı'da Yer Alan Geleneksel İşlevler	55
4.2.2 Günümüzde Yer Alan Geleneksel İşlevler	59
4.3 UZUN ÇARŞI KİMLİK DEĞİŞİMİ.....	78

4.3.1	Halefzade Süreyya Bey Dönemi Müdahaleleri	79
4.3.2	1957 Yılı Uygulama İmar Planı Sonrası Müdahaleleri	80
4.3.3	1987 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Sonrası Müdahaleleri.....	81
4.3.4	2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Sonrası Müdahaleler	83
4.4	BÖLÜM DEĞERLENDİRME	86
5	SONUÇ ve ÖNERİLER	93
6	KAYNAKÇA	97
EKLER.....		103
ÖZGEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ.....		106

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1: Kent Kimliği Tanımlarında Kavramların Dağılımı	11
Çizelge 2: Planlama Disiplininde İdari ve Yönetmel Boyutun Çerçevesi.....	34
Çizelge 3: Geleneksel Çarşı Kent Kimliği ve Değişimi Matrisi	37
Çizelge 4: Çizelge 4: Kent Kimliği ve Değişim Süreçlerinin İrdelenme Yöntemleri 41	
Çizelge 5: Yüz-yüze Görüşmeler Sonucunda Antakya Kent Kimliği Öğeleri	49
Çizelge 6: Uzun Çarşı Kent Kimliği Öğeleri	54
Çizelge 7: 1930'lu Yıllarda Uzun Çarşı ve Bölgesindeki Fonksiyonlar	55
Çizelge 8: 1930 Yılında Arastalarda Bulunan Zanaatlar ve Sayıları	58
Çizelge 9: Geçmişten Günümüze Gelen Geleneksel İşlevler	60
Çizelge 10: 1930-2015 Geleneksel İşlevlerin Karşılaştırılması.....	63
Çizelge 11: Geleneksel İşlevlerin Kimlik Değişim Tablosu.....	87
Çizelge 12: Yüz-yüze Görüşmeler Sonucu Kimlik Değişiminin İrdelenmesi	90

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Kent Kimliği Öğeleri	12
Şekil 2: Kent Kimliği Öğeleri	12
Şekil 3: Kent Kimliği Öğeleri	13
Şekil 4: Kent Kimliği Öğeleri	13
Şekil 5: Kent Kimliği Öğeleri	14
Şekil 6: Çalışma Kapsamında Oluşturulan Kent Kimliği Öğeleri	15
Şekil 7: Kent Kimliği Değişimine Neden Olan Etmenler	37
Şekil 8: 1930 Yılında Antakya Çarşıları	40
Şekil 9 : Saha Çalışmasının CBS Üzerinde Anlatımı	42
Şekil 10: M.Ö.320 Antakya Izgara Planı	47
Şekil 11: 16. YY. de Antakya'yı Anlatan Gravür	47
Şekil 12: Antakya Kent Kimliği	50
Şekil 13: Antakya Ticari Merkez Gelişim Şeması	52
Şekil 14: Uzun Çarşı ve Bölgesi Yakın Çevre İlişkileri	53
Şekil 15: Uzun Çarşı'nın Kent Kimliği	54
Şekil 16: Antakya Geleneksel Çarşı İşlev Dağılımı	57
Şekil 17: Arazi Kullanım Analizi 2015	61
Şekil 18: Geleneksel İşlevlerin Dağılımı, 2015	62
Şekil 19: 1930 Yılı Ayakkabıcılar Dağılımı	64
Şekil 20: 2015 Yılı Ayakkabıcılar Dağılımı	64
Şekil 21: 1930-2015 Yılları Ayakkabıcıların Dağılımının Karşılaştırılması	65
Şekil 22: 1930 Yılı Kuyumcuların Dağılımı	66
Şekil 23: 2015 Yılı Kuyumcuların Dağılımı	66
Şekil 24: 1930-2015 Yılları Kuyumcu Dağılımlarının Karşılaştırılması	67
Şekil 25: 1930 Yılı Manavların Dağılımı	68
Şekil 26: 2015 Yılı Manavların Dağılımı	69
Şekil 27: 1930-2015 Yılları Manav Dağılımlarının Karşılaştırılması	69
Şekil 28: 1930 Yılı Marangozların Dağılımı	70
Şekil 29: 2015 Yılı Ahşap Ürünleri Satış Mağazasının Dağılımı	71
Şekil 30: 1930-2015 Yılları Marangoz Dağılımlarının Karşılaştırılması	71
Şekil 31: 1930 Yılı Terzilerin Dağılımı	72
Şekil 32: 2015 Yılı Terzilerin Dağılımı	73
Şekil 33: 1930-2015 Yılları Terzi Dağılımlarının Karşılaştırılması	73
Şekil 34: 1930 Yılı Baharatçıların Dağılımı	74
Şekil 35: 2015 Yılı Baharatçıların Dağılımı	74
Şekil 36: 1930-2015 Yılları Baharatçı Dağılımlarının Karşılaştırılması	75
Şekil 37: 1930 Yılı Bakırcıların Dağılımı	76
Şekil 38: 2015 Yılı Bakır Ürünleri Satış Mağazası Dağılımı	76
Şekil 39: 1930-2015 Yılları Bakırcı Dağılımlarının Karşılaştırılması	77
Şekil 40: Uzun Çarşı 1930'lu Yıllar	78
Şekil 41: Uzun Çarşı'ya Yapılan Müdahaleler	79
Şekil 42: 1932 yılı 1/10.000 Ölçekli Gelişim Planı	79
Şekil 43: 1930 Yılından Sonra Açılan Caddeler	81
Şekil 44: 1987 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Uzun Çarşı ve Bölgesi Plan Paftası	82

Şekil 45: 1987 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Uzun Plan Lejandı	82
Şekil 46: 2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Analiz Paftası	83
Şekil 47: 2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Plan Kararları	84

1 GİRİŞ

Kimlik, geçmişten bugüne felsefe, psikoloji, insan coğrafyası ve antropoloji gibi pek çok disiplin tarafından sıklıkla tartışılan bir konudur. Kentleşme ve küreselleşme süreçlerinin doğal ve yapılı çevremizde yarattığı hızlı değişimler kimlik kavramının, son 30 yıldır şehir planlama ve mimarlık gibi mekânsal tasarımla ilişkili disiplinler tarafından da tartışılmasına neden olmuştur (Kaymaz, 2013:739).

Kimlik, bir kimsenin karakterine özel içeriğini veren ve onu sadece herhangi bir insan değil, ama belli bir kişi yapan kavramdır. Bir kimsenin belli bir insan olarak temel tanımlayıcı karakteristikleridir (Tok, 2003:122). Uzun bir zaman dilimi içerisinde oluşan ve şekillenen, bir kenti tanımlayabildiğimiz ve diğerlerinden ayırmamızı sağlayan niteliklerin bütünü ise kentsel kimlik kavramını oluşturur (Hoşcan, 2009:9). İlerleyen teknoloji ve eşgüdümünde küreselleşen dünyayla birlikte, anlamını yitiren birçok değer kentsel kimlik kavramının birçok kent özelinde aşınmasına neden olmuş ve kimliğin nasıl korunabileceği sorusunu gündemimize taşımıştır. Planlama ve tasarım çalışmalarıyla da kentlerin fiziksel özellikleri ve kimlikleri dönüştürülebilmektedir. Kentteki toplum ve insan ilişkileri de teknolojik, politik, bilimsel ve ekonomik etkenler doğrultusunda sürekli değişim halindedir. Bu değişim, kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanması ve üretilmesini gerektirmektedir. Bunun nedeni, her dönemde, toplumun oluşturduğu bu tanımlamaların, geçmişten öğeler ve geçmişten öğelerin yeniden yorumlanmalarının yanı sıra tamamen yeni öğeleri de içeriyor olmasıdır (Tekeli, 1991:96). Günümüzde, yaygın ve spekülâtif olarak “kimlikli kent” veya bir “kimliğe sahip kent” ifadeleri, tanımlanan kenti olumlu algılatırken, “kimliksiz kent” deyimini belirgin özellikleri olmayan, sıradan, özgün niteliklerini kaybetmiş kent anlamında kullanılmaktadır. Bir kentin kimliği güçlü-zayıf, özgün-öykünme, olumlu-olumsuz, eski-yeni ve bu sıfat çiftlerini birlikte taşıyabilir. Ancak bir kent sıfatla tanımlanabiliyorsa muhakkak bir kimliği vardır. Kendine özgü özellikleri bulunan ve öykünebilen kimliğe sahip olan kentlerin var olduğu gibi, herhangi bir özelliği bulunmayan, olumsuz öğelerin ağır bastığı, sağlıksız ve kimlik sorunsalı yaşayan kentler de olabilir (Ocakçı ve Türk, 2012:48). Kent kimliği konusunda farklı disiplinler tarafından hazırlanan çalışmaların her birinde kimliğin tanımı nesnel olmamakla birlikte, kimliğin zaman

içerisinde değişim geçirdiği tespiti ortak bir payda oluşturmaktadır. Kent kimliğini tanımlayacak göstergeler her çalışmada benzer ve farklı yönler göstermekte, ancak kimliğin değişimini etkileyen göstergeler göz ardı edilmektedir. Kimliğin değişimini irdelemeden, sadece kent kimliğini tanımlayarak, kimliğin korunması yönünde yaklaşımlar belirlemek, yüzeysel bir takım problemlere özüm getirmekle birlikte, etkin korumayı sağlamak için yeterli olmayabilir. Gunumuzde özellikle planlama ve kentsel müdahaleler aracılığıyla, sürekli olarak ani değişimler gösteren doğal ve yapılı çevremizde kimliği tanımlamak da oldukça zordur. Bu nedenle olumlu ve ykunulebilen kimlikli bir kentin zaman içerisinde "kimliğini oluşturan değerlerin zgunluğunu ve önemini kaybetmesi" ve değişim süreciyle karşılaşmasının nedenleri tez çalışmasının temel problemini oluşturmaktadır. Gunumuzde hızlı nüfus artışı ve teknolojinin gelişimi kentlerin değişimi kaçınılmazdır. Dolayısıyla, kentin kimliğinin aynı şekliyle korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması beklenemez. Bir diğer boyutuyla kent kimliği, kendisini süreç içerisinde geçirdiği değişimlerle yeniden üretir. Ancak bu çalışmada değişim; kent kimliğinin özgün niteliklerinin geri donuşu olmayacak şekilde etkilenmesini ifade etmektedir.

Bir kentin kimliği; doğal ve yapay çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, bu elemanların mekânsal ögeleri, tarihi, kültürel değerleri ve düzeyi, mimarisi, sosyal yapısı, coğrafyası, içinde yaşayan uygarlıkları, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, şu anda yaşayan insanları, ilk yerleşimden bugüne kadar geçirdiği evreleri, topoğrafyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, ekonomik yapısı, barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller, savaşlar, depremler ile şekillenmekte; bu etkenler ile değişmekte ve kendine has özellikler kazanmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma; kent kimliğini oluşturan ortak ve farklı unsurları tespit ederek, bu unsurların zaman içerisinde nasıl bir değişim sürecine girdiğini anlamaya çalışacak; bu sürecin unsurlarını tespit ederek "kent kimliğinin değişimi" zerinde yoğunlaşacaktır. Çalışma kapsamında örnek alan olarak Antakya Kent Merkezi'nde yer alan Uzun arşı ve yakın çevresi, daha açık bir ifadeyle kent kimliğinin en önemli elemanlarından birisi olarak kabul edilen Geleneksel arşı seçilmiştir. rnek alan olarak Antakya Uzun arşı'nın seçilmesinin nedeni; M.. 320'li yıllardan itibaren sürekli yerleşilmiş olan Antakya'nın kalbi niteliğinde olan Geleneksel arşı'nın küreselleşmenin yanı sıra iç-dış politika tartışmaları ve birçok kentsel projeye

gündemde olmasıdır. Bu nedenle, tarihi çevre, sosyo-kültürel zenginlik ve ticari faaliyetler ile Antakya'nın önemli bir kent kimliği ögesi olan Uzun Çarşı, kent kimliğinin değişim süreçlerinin incelendiği tez çalışması için uygun bir örnek alanıdır. Bu doğrultuda tez çalışması kapsamında, üç temel konu irdelenecektir:

- Kentsel kimlik kavramı ve kavramı oluşturan unsurların belirlenmesi ve sınıflandırılması
- Kentsel kimlik değişimi ve değişim sürecini oluşturan etmenlerin tartışılması,
- Antakya Uzun Çarşı'nın kimliğinin ortaya konması ve kimlik değişim sürecinin irdelenmesi.

Yukarıdaki üç temel konu etrafında gelişen tez, bu temel noktalara bağlantısı olan bazı alt konuları da paralel şekilde ele alınacaktır. Bu alt konular:

- Kentsel kimlik kavramını oluşturan unsurların gruplandırılması,
- Kimlik değişim sürecini tetikleyen unsurlarla kentsel kimliği oluşturan unsurların ilişki ağının ortaya koyulması,
- Kentsel kimlik ve kentsel kimlik değişimi kavramlarının yeniden tanımlanması,
- Tarihsel süreç içerisinde Antakya tarihi kent merkezi kent kimliği ve kimlik değişim sürecinin incelenmesidir.

Tez çalışmasının hazırlanması sırasında çalışmanın konusunun ve çalışma yapılacak alanın belirlenmesinden sonra, farklı disiplinlerde (şehir planlama, mimarlık, kentsel koruma, peyzaj mimarlığı, kamu yönetimi, iç mimarlık) çalışmanın kuramsal temelini oluşturan kavramlar üzerinde yazın araştırması yapılmıştır. Bu çerçevede tez çalışması kapsamında; kent kimliği ve kent kimliği değişimi kavramları, bağlantılı olabileceği farklı kavramlarla ilişkilendirilerek ulusal ve uluslararası olmak üzere, lisansüstü tez, makale, kitap ve internet araştırması üzerinden aşağıdaki başlıklar altında araştırılmıştır:

- Kültürel kimlik ve kentsel kimlik
- Kentsel kimlik ve küreselleşme

- Kentsel kimlik ögeleri
- Kentsel kimliğin korunması
- Kentsel kimlik ve kent planlama
- Kimliksizleşme ve kimliksiz kentler
- Kent kimliği ve kentsel dönüşüm
- Kent kimliği ve kentsel politikalar

Çalışmada; kuramsal tartışmaların nasıl bir kavramsal çerçevede ele alındığı 2. Bölüm olan “kaynak araştırmaları” kısmında, çalışma kapsamında seçilmiş olan örnek alan üzerinde kuramsal tartışmanın nasıl irdeleneceğine dair kullanılacak materyal ve yöntem 3. Bölüm’de, örnek alanda kuramsal çerçeve kapsamında yapılan saha çalışmaları sonucu elde edilen bulgular 4. Bölüm’de, çalışmanın temel problemini örnek alan üzerinde yorumlayan ve çözüm önerileri getiren yaklaşımlara ise 5. Bölüm’ de yer verilmiştir.

Kaynak araştırmaları bölümünde öncelikle “Kent” kavramı üzerinde durulmuş, daha sonrasında “Kent Kimliği”, “Kent Kimliğini Tanımlayan Ögeler”, “Kent Kimliğinin Değişimi” ve “Kent Kimliği Değişim Unsurları” kavramları değerlendirilmiştir. Buna bağlı olarak; yapılan kapsamlı kaynak araştırması ile çalışma kapsamında kullanılan materyal, yöntem ve yaklaşımlara ilişkin hususlar belirlenmiştir.

Materyal ve yöntem bölümünde; kaynak araştırmalarından yola çıkılarak çalışmanın kent kimliği ögelerini ve kimlik değişim unsurlarını nasıl ele aldığıın çerçevesi çizilmiş, çizilmiş olan bu çerçevenin seçilmiş olan çalışma alanında hangi çalışmalarla ne şekilde ele alınacağı anlatılmıştır.

Bulgular bölümünde; seçilmiş olan örnek alanın ve çevresinin tarihsel süreç içerisinde kimlik gelişimi, sonrasında materyal ve yöntem bölümünde belirlenmiş olan yöntem ile yapılmış olan analizler değerlendirilerek kimlik değişimin süreci anlatılmaya çalışılmıştır.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise; çalışma kapsamında belirlenen problemin alanda gerçekleştirilmiş çalışmalarla ilişkili olarak değerlendirilmesi ile bu çalışmanın hangi çalışmalara altlık oluşturabileceği tartışılmıştır.

2 KAYNAK ARAŞTIRMALARI

Bu bölümde, çalışmada kullanılan ve çalışmanın kuramsal temelini oluşturan “kent kimliği” kavramı “kent” kavramı ile ilişkili olarak ele alınmakta, “kent kimliği” kavramını oluşturan öğelerin çalışma kapsamında nasıl irdelendiği ortaya koyulmaktadır.

2.1 KENT KAVRAMI

Kavram olarak kent; geçmişten günümüze yasal - yönetsel, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel olmak üzere pek çok farklı kategoride pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır.

Bir yerin kent olarak tanımlanabilmesi için o birimde tarım dışı üretimin ağırlık kazanması, üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusun orada yoğunlaşması, bir örnek olmama ve bütünleşme derecelerinin yükselmiş bulunması gerekmektedir (Hasol, 2002:257).

Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan kent; sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş - geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük topluluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir (Keleş, 2002:36). Kent basit olarak birbirinden ayrı ama birbirine yakın konutların toplandığı bir yerleşim olarak tanımlanabilir; ancak asıl olarak kent, sakinlerinin tarımdan ziyade zanaat ve ticaretle geçindiği bir yerleşimdir (Erkan, 2002:36). Kent; insanlık tarihinin belli bir anında ve belli koşullarla oluşan ve sosyal, kültürel, iktisadi, tarihsel, dini, mimari, estetik yönüyle temayüz eden bir yaşam alanıdır (Alver, 2012:18) . Lynch (2013:2)’e göre kent; çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının ürünüdür.

Tarım ürünleri pazarının, sanayi ürünleri pazarının, sermaye pazarının, emek pazarının, beraberinde mesken ve inşaat arazisi pazarının toplamı ve merkezi olan kent; insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği fiziki bir ürün ve insan hayatını çevreleyen bir yapıdır (Cansever, 1996:125; Lefebvre, 1970:23). Kent, ne

tek başına yapılar ve binalar sistemidir ne de tek başına toplumsal hayatın akışıdır. Kent, her iki unsurun birbiriyle bütünleştiği, birbirine dokunduğu, birbirine anlam kattığı ilginç bir birleşimin adıdır (Alver, 2012:48).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi kenti; tek başına bir ölçütle anlatmak mümkün değildir. Belirli noktalarda birbiriyle kesişen, belirli noktalarda birbirinden ayrılan bu tanımlarda farklı bilimlerin kent kavramı; kendi disiplinlerinin bakış açıları doğrultusunda farklılık göstermektedir. Özellikle Lynch (2013:2)'in kent tanımından yola çıkarsak; pek çok yaratıcının ürünü olarak tanımladığımız kentleri, bizde anlamlandıran birçok neden olabilir. Bu nedenler kimi için bir meydan, kimi için bir park, kimi için bir anıt yapı, kimi için bir sokak dokusu, kimi için bir göl, kimi için bir orman, kimi için kentte yaşayan bir insandır. Aslında bu “kimi”ler ve “kimi”lerin yanında sıralanan “neden”lerin bir araya gelmesi “kent” kavramının karmaşık yapısını tanımlar. Her bir kent için bu karmaşık yapı, farklı bir mekân ve toplumsal etkileşimi dolayısıyla farklı bir karakteri tamamlar. Tanımların birçoğunda en önemli vurgulardan biri; kentin süreç içerisinde var olduğu ve bu süreç içerisinde kendini değiştirdiği ve geliştirdiğidir. Süreç içerisinde değişen ve gelişen karmaşık yapılardan oluşan karakter kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde “kent kimliği” kavramı üzerinde durulacaktır.

2.2 KENT KİMLİĞİ KAVRAMI

Kimlik, doğadaki herhangi bir nesneyi veya canlıyı başka nesne ve objelerden ayıran, öncelikle görsel, işitsel, dokunsal duyularla algılanabilen, kendine özgü olma durumudur (Es, 2007:41) .

Bir bireyi tanımlarken kullanılan kimlik kavramı; gerçekte kişinin bütünsel ve aidiyet sınırlarına gönderme yapan, bireyin kişisel olduğu kadar grupsal ve kolektif olarak “nereli” olduğunu açıklamakta, kendisini ve ötekini tanımlamakta kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Calhaoun; 1994:10).

Bireyin nereli olduğunu anlatırken ifade ettiği ve aidiyet duygusunu somutlaştırdığı mekân ise kenti ve kentin ayırt edilebilirliğini ifade etmektedir. Kentlerin ayırt edilebilir farklı özellikleri kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla ifade edilmektedir. Bu çalışma kapsamında yürütülen yazın

araştırmasında kentlerin ayırt edilebilir özelliği olarak kabul edilen “kent kimliği” kavramı üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

Kent kimliği; kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimari yapısı, yerel değerleri, yaşam biçimi gibi öğelerle uzun bir zaman dilimi içerisinde biçimlenir. Kent kimliği; kentin imajını etkileyen ve her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo - ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilirlik kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük ve uzun bir sürecin ortaya çıkardığı anlam yüklü bütünlüktür (Demirseren, 1996:72).

Kenti yaşatan mekânlar, sokaklar, köprüler, meydanlar, anıtlar, yollar, konutlar ya da kent yaşantısını imgeleyen kazanılmış ya da kaybedilmiş savaşlar, türküler, yemekler bir kentin hafızasını sürekli canlı tutacak değerlerdir. Böylelikle kentler, sürekli ve canlı kalabilecek bir hafızaya sahip olarak, kendilerine özgü kentsel kimliklerini somutlaştırma imkânına sahip olurlar (Alver, 2012:21; Sam-Sam, 2012:398).

“Bir kentin kimliğini oluşturan onun kültür varlığı; kültürüne katkıda bulunan da kentin kimliğidir” (Keleş, 2008:14). Bu bağlamda kent kimliği; değişen ve gelişen kültür ile sürekli olarak kendisini yeniden üretir.

Çöl (1998:14) kent kimliğini; *“ kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo - ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür”* şeklinde tanımlamaktadır. Bir kentin kimliği belirli bir zaman kesitini değil, kentin kuruluşundan bugününü ve geleceğini kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent kimliği zaman içerisinde olduğu, değiştiği ve başkalaştığı için farklı kuşaklarca algılanması da farklılık gösterebilir. Bir kentte yaşayan nüfusun tamamı aynı kimlik etrafında birleşmeyebilir; kent, içinde barınan gruplar için farklı imajlar üretebilir, her grup kendi algısına göre kentin kimlik unsurları arasında seçimler

yapabilir. Bu doğrultuda kent kimliğinin özellikle toplumsal ve kültürel süreçlerle üretildiği ve bu süreçlerin sonucunda anlamlı bir yapıya dönüştüğü belirtilmelidir (Tekeli, 2011:61; Alver, 2012:22). Kent kimliğinin oluşumunda fiziki çevre etkin bir rol oynar; ancak bütün fiziksel çevreye anlam veren ve fiziksel çevreyi toplumsal ve kültürel bir olgu haline getiren, fiziksel çevreye temas eden “insan”dır. Eğer kent kimlikli bir ortam haline geliyor, belirli imajları üstleniyorsa, tüm bunların temelinde insanın kentte kattığı anlam etkilidir. Bu nedenle insan kente sürekli etkileşim halinde bulunmuş, kentten etkilenmiş kendi iç dünyasıyla kent arasında doğrudan bağlar kurmuştur (Alver, 2012:22).

İnsan, belirli bir mekân parçasında, sadece bir yerin üzerinde bulunarak hacim kaplamanın ötesinde, bir yaşam alanı inşa eder. Mekânda yer alma şekli, aktif olarak var olmaktır ve bu durum mekânı kendisinin bir parçası olarak hissetmesine neden olur. Her insan için, benlik imgesinin ve kimliğinin tanımı, zorunlu olarak yaşam alanının da boyutlarını kapsar ve böylece “yerin kimliği” oluşur (Proshansky, Fabian ve Kaminoff, 1983; Bilgin, 2011:28).

Oktay (2011:10) yerin kimliği kavramına yapılan ilk vurgunun Relph (1976) tarafından yapıldığını ifade etmektedir. Oktay’ın açıklamasına göre; Relph, insanın özgün yerlerle bütünleşmeye olan ihtiyacı göz ardı edildiğinde, gelecekte “yer” özelliklerinin önemsenmediği bir çevre ile kuşatılma riskine dikkat çekmiştir. Yerin kimliği ile ilgili çalışmalar, genellikle biçime odaklanmış ve biçimle ilgili belirleyiciler, genellikle kentin görsel özellikleriyle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Bu görsel etki, kısmen kentin doğal çevresinin (topoğrafya, iklim, bitki örtüsü, coğrafi konumuyla olan ilişki), kısmen de yapı çevrenin (konut dokusu, sokaklar, yapılar, açık alanlar vb.) yansımasıdır (Relph, 1976:147; Oktay, 2011:10).

Mekânın somut olarak hissedebildiğimiz birçok ögesi yerin kimliğini oluşturmaktadır. Ancak; *“Bir kentin kimliği her şeyden önce, insanların bu kente yükledikleri bir kimliktir. Zira bir kentin benlik/kimlik kavramı, ancak bu kentle ilgili insanların ürettikleri veya taşıdıkları bir zihinsel yapı olarak düşünülebilir. Kuşkusuz bu zihinsel yapının içerdiği imaj veya temsiller, bir kentte vücut bulur”* (Bilgin, 2011:39). Bilgin’in tanımına göre kent kimliğini yerin kimliğinden ayıran en önemli

nokta, yerin fiziksel yapısı kadar o fiziksel yapıyı kullanan insanların o yerle bütünleşebilmesi, bireylerin yere anlam yükleyebilmesidir.

Bilgin (2011:39)'in kimlik tartışmalarında yer vermiş olduğu Noppen ve Morisset (2005:51)'in ifadesine göre; kent “kimliğin mekânsallaşması”nın en üst seviyesidir. Kenti temsil eden süreç, tek yönlü ilerlemez. Kent, kendini temsil eden öğeleri, öğeler de kenti etkiler. Her imaj öğesi, temsil ettiği şey üstünde belirli bir güce sahiptir; belirli bir eksen etrafında dönerek, düşünce ile kentin maddesini, kolektif kimlik ile inşa edilen kentin peyzajını birbirine bağlar (Noppen ve Morisset, 2005:51; Bilgin, 2011:39).

Kentin kimliği uzun bir süreç içerisinde oluşur ve gelişir. Kentin kimliği, tarihsel bir birikimin yanı sıra zaman içinde değişen toplumsal kültür yapısı nedeniyle her dönemde üzerine bir şeyler ekleyerek ya da mevcudun değişimiyle varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Suher, 2006; İlgar, 2008:9) .

Kentin tarihsel süreç içerisinde katmanlaşarak oluşturduğu kimliğinin, her katmandaki kesitinde farklı bir özelliği vardır. Her farklı özelliğin birbirleriyle etkileşimi kent kimliğini oluşturur. Kentin kimliğini oluşturan özellikleri, kente ilk defa gidildiğinde algılanan ya da zamanla bellekte oluşan izlerdir. Kentin kimliğinin ortaya çıkmasında, coğrafi konumu, iklimi, bitki örtüsü, jeolojik ve topoğrafik yapısı ve tüm bu sıralanan öğelerin şekillendirdiği fiziksel yapısı önemli bir rol oynar. Ancak kimliğin biçimlenmesinde sadece fiziki yapısal özellikleri değil, aynı zamanda sosyo – ekonomik ve sosyo - kültürel faktörler de önemlidir. Kentlilerin kültürel değerleri ve gündelik yaşam alışkanlıkları, sahip oldukları geçmişleri ve kentle temas düzeyleri, kente yükledikleri anlam, kentin bulundurduğu sanayi, ticaret gibi ekonomik işlevler, yönetimlerin politik kararları kent kimliğini var eden ve değişerek geliştiren önemli bileşenlerdir. Kentin coğrafi konumu ve yapısı, kültürel bileşenleri, mimari dokusu, yerel değerleri, yaşayış biçimi kenti şekillendirir. Bu nedenle kente kimlik kazandıran öğeler tek tek değil bütün olarak ele alınmalıdır. Ancak bütünün, kente kimlik kazandıran tek tek alanlardan oluştuğunu da unutmamak gerekir.

Şahin'e (2010:36) göre; “Her kenti bir diğerinden ayıran, ona özgü nitelikler kazandıran niteliklerin oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörler her kent için

farklıdır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziksel yapının yanı sıra kentin içinde bulunduğu makro ortamdaki mikro ortama kadar tarihsel, biçimsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer unsurları da içeren, insan-çevre etkileşim sistemi içinde toplumsal olguların yapı eylemine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır". Dolayısıyla bir kenti diğerinden ayırt etmemizi sağlayan kent kimliği kavramını, sadece fiziksel, sosyo – ekonomik ya da sosyo – kültürel etkenlerle açıklamak yeterli olmaz. Kentin kimliğini anlayıp, yorumlayabilmek için birçok parametrenin analiz edilmesi ve birbiriyle ilişkilendirilerek çözümlenmesi gerekir. Kentlerin kimliğini oluşturan öğeler birbirlerinden farklılık gösterebilir. Ancak en temelde bir kentin kimliğini, doğal ve fiziksel çevrenin bütünü ile o çevrede yaşayanların ve ziyaretçilerin yükledikleri anlamla açıklamak mümkündür.

Kent kimliği kavramı üzerine yapılan bu tartışmalardan yola çıkarak Çizelge 1’de ifade edildiği haliyle kent kimliğini açıklayan tanımların içerdikleri kavramlar mekânsal ve sosyo - kültürel olmak üzere iki alt başlık altında toplanmaktadır. Bu kavramlar kent kimliği tanımında kullanıldığı gibi aynı zamanda kent kimliğini oluşturan öğelerin neler olduğuna da işaret etmektedir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde kent kimliğini oluşturan öğelerin neler olduğuna değinilecektir.

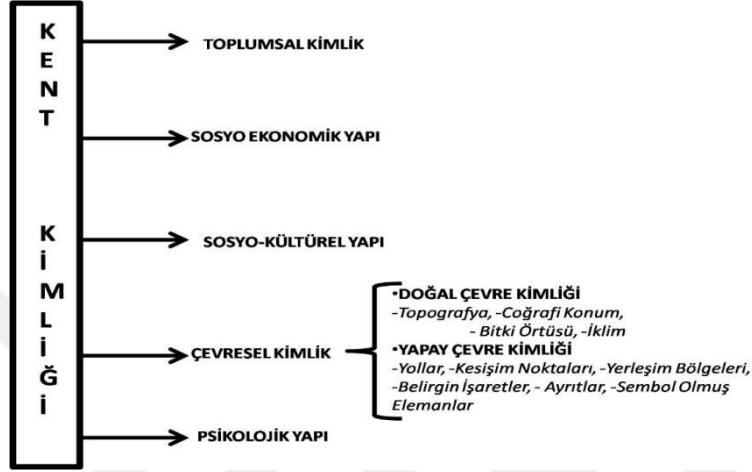
Çizelge 1: Kent Kimliği Tanımlarında Kavramların Dağılımı

KENT KİMLİĞİ TANIMLARINDA KAVRAMLARIN DAĞILIMI		
TANIMI YAPAN	MEKÂNSAL İÇERİKLİ	SOSYO-KÜLTÜREL İÇERİKLİ
Demirseren (1996)	Coğrafi İçerik, Mimari Yapı	Kültürel Düzey, Yerel Değerler, Yaşam Biçimi
Sam Sam(2012);Alver (2012)	Mekânlar, Sokaklar, Köprüler, Meydanlar, Anıtlar, Yollar, Konutlar	Kazanılmış ya da Kaybedilmiş Savaş, Türkü, Yemek, Kent Hafızası
Keleş (2008)	Kentsel Doku	Kültür Varlığı
Çöl(1998)	Kent İmajı, Ölçek, Özgün Nitelik, Fiziksel, Biçimsel Faktörler	Geçmişten Geleceğe Ulaşan Tarihsel Süreç, Kentliler ve Yaşam Biçimleri, Sürekli Gelişim
Tekeli(2011); Alver (2012)	Yapı	Nüfus, Toplumsal Alt Grup, Toplumsal ve Kültürel Süreç
Alver (2012)	Fiziki Çevre, İmaj	İnsan ve İnsanın Fiziksel Çevreye Yüklediği Anlam
Proshansky, Fabian ve Kaminoff (1983); Bilgin (2011)	Mekân	Mekân Üzerinde İnsanın İnşa Ettiği Yaşam Alanı
Relph (1976); Oktay (2011)	Topoğrafya, İklim, Bitki Örtüsü, Coğrafi Konum, Konut Dokusu, Sokaklar, Yapılar, Açık Alanlar, Somut Çevrenin Yansıması	-
Suher (2006); İlgar (2008)	Coğrafi Konum ve Yapı, Mimari Doku	Kültürel Bileşenler, Yerel Değerler, Yaşayış Biçimi, Tarihsel Birikim, Değişen Toplumsal Kültür Yapısı, Mevcudun Değişimi
Şahin (2010)	Özgün Nitelik, Fiziksel Yapı, Biçimsel Yapı, Makro ve Mikro Ortam	Tarihsel, Yönetimsel, Toplumsal Yapı, İnsan-Çevre Etkileşimi

2.3 KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ÖGELER

Bir kentin kimliğini ve değişimini tanımlayan pek çok öge vardır. Bu çalışma kapsamında irdelenen ögeler; kent kimliği ve kimlik değişimini tartışan lisansüstü çalışmalar, makale ve görüş belirten çalışmalardan yola çıkılarak saptanmıştır.

Göncü (2007) Endüstri Ürünleri Tasarımı alanında hazırlamış olduğu çalışmada kent kimliğini oluşturan öğeleri; toplumsal kimlik, sosyo-ekonomik yapı, sosyo-kültürel yapı, çevresel kimlik ve psikolojik yapı olmak üzere 5 alt başlık altında irdelemiştir (Şekil 1). Göncü (2007:5) kent kimliği öğelerini; kentin kimliğini oluşturan, onun içeriğini dolduran ve dolaylı olarak gelişimini sağlayan tüm öğeler olarak yorumlamıştır.

Şekil 1: Kent Kimliği Öğeleri (Göncü, 2007'den uyarlanmıştır.)

Ilgar (2008)'in Mimarlık alanında hazırlamış olduğu çalışmada kent kimliği öğeleri; ekonomik yapı, coğrafi içerik, mimari yapı, kültürel yapı ve yaşam biçimi olmak üzere 5 alt başlık altında irdelenmiştir (Şekil 2). Ilgar (2008:1) kent kimliğini; "dahil olunan coğrafya, kültür, zaman bileşenlerinin yanı sıra kentte barınanların yaşamı, bu yaşamı tarifleyen gelenekler, yaşama ev sahipliğini yapan binalar ve bu binaların mimarileriyle şekillenen" bir kavram olarak tanımlamıştır.

Şekil 2: Kent Kimliği Öğeleri (Ilgar, 2008'den uyarlanmıştır.)

Hoşçan'ın (2009) Sosyoloji alanında hazırlamış olduğu çalışmada kent kimliği öğeleri; doğal kimlik, yapay kimlik ve sosyal kimlik olmak üzere 3 alt başlık altında irdelemiştir (Şekil 3). Hoşçan (2009:4) kent kimliği öğeleri ve değişimini;

“Bir kenti diğerlerinden ayıran nitelikleri onun kimliğini oluşturmaktadır. Kentin fiziki, beşeri, ve kültürel özellikleriyle oluşan bu kimlik modernizmin ve küreselleşmenin meydana getirdiği sosyal ve kültürel dönüşümlerle değişime uğramaktadır.” şeklindeki ifadeleriyle açıklamıştır (Şekil 3).

Şekil 3: Kent Kimliği Öğeleri (Hoşcan, 2009’ dan uyarlanmıştır.)

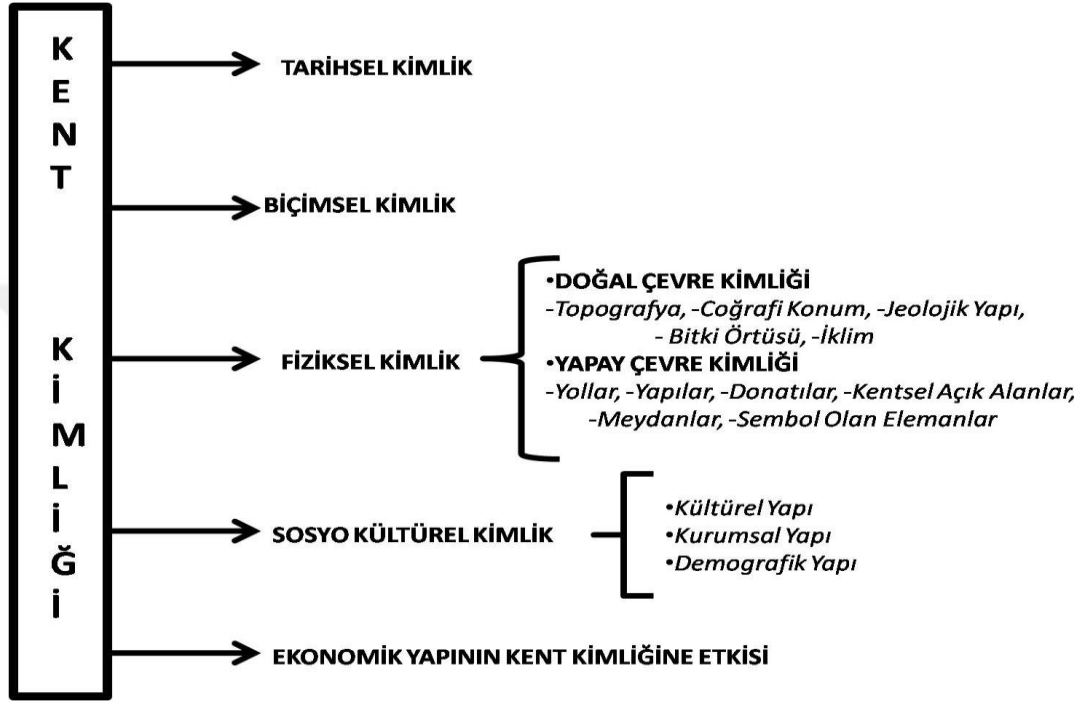
Yargıç’ın (2009) Mimarlık alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliği öğeleri; sosyo - kültürel yapı, sosyo - ekonomik yapı, fiziki çevre ve yapay çevre olmak üzere 4 alt başlık altında irdelenmiştir (Şekil 4). Yargıç (2009:2) çalışmasında küreselleşme etkisinde kent kimliğini ve değişimini tartışmıştır. Küreselleşmenin sonucunda giderek kentlileşen dünyada kentlerin imaj ve kimliklerini değiştirmekte, kentler küresel bir kimliğe bürünerek kendi aralarında hızlı bir rekabete girişmekte ve kimliklerini markalaştırma çabası içine girmektedirler. Çalışmada küreselleşmenin, kentlerin kimliğinin korunarak kentler arası rekabet edebilirliği sağlayan tetikleyici olduğunun vurgusu yapılmıştır.

Şekil 4: Kent Kimliği Öğeleri (Yargıç, 2009’ dan uyarlanmıştır.)

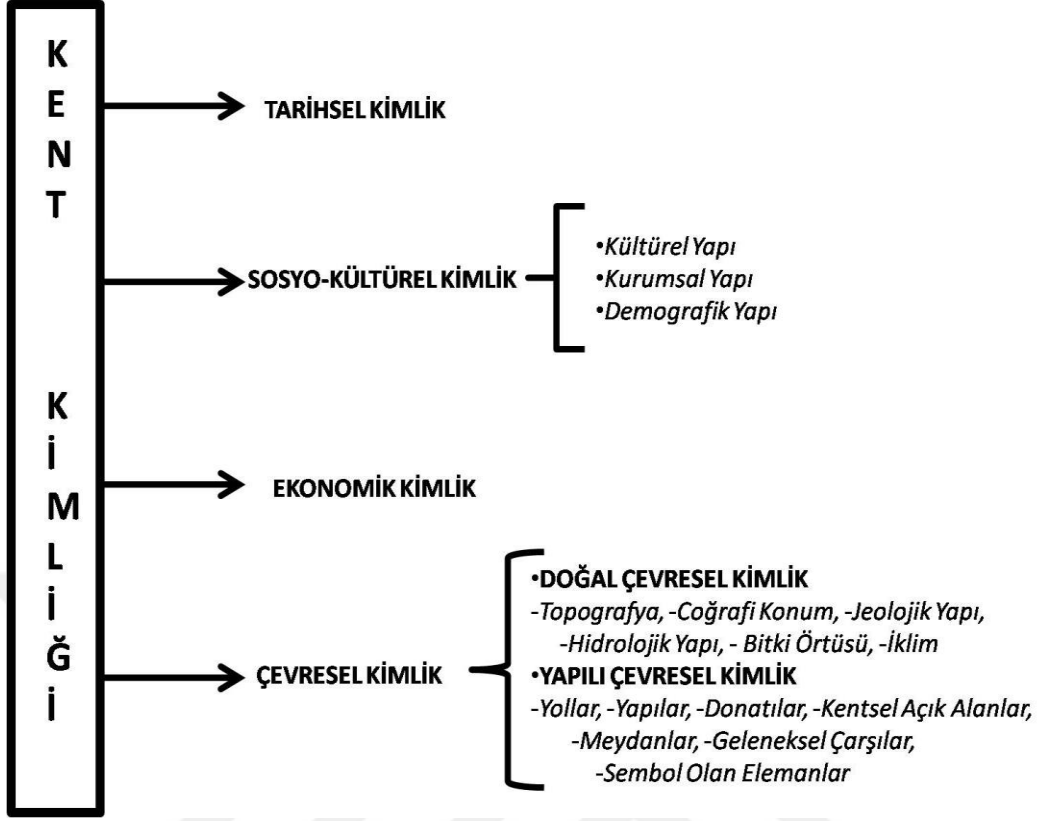
Şahin’in (2010) Şehir ve Bölge Planlama alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliği öğeleri; tarihsel kimlik, biçimsel kimlik, fiziksel kimlik, sosyo - kültürel kimlik ve ekonomik yapının kimliğe etkisi şeklinde beş alt başlık altında irdelenmiştir (Şekil 5). Şahin (2010:5); her kent kimliğinin ayırt edilebilir

olması için belirli faktörler olduğunu ve bu faktörlerin sayesinde oluşan kent kimliğinin her kenti farklı algılattığını belirtmektedir. Kent kimliğinin değişimine neden olan faktörlerin ise; kentin kimliksizleşmesine ve kentin kimliğinin özgünlüğünün yok olmasına neden olduğunu, kimliksizleşmeye yol açan faktörlerin de her kent için farklı olduğunu vurgulamıştır (Şekil 5).

Şekil 5:Kent Kimliği Öğeleri (Şahin, 2010'dan uyarlanmıştır.)

Bu çalışma kapsamında; yazında kent kimliği konusunda tanımlamalar yapan ve Tablo 1'de kavram seti verilmiş olan çalışmalar ile yukarıda özetlenen "kent kimliği" konusunda hazırlanmış lisansüstü çalışmalarının sonucunda kent kimliği öğeleri bu çalışma kapsamında sentezlenmiş ve; tarihsel kimlik, sosyo - kültürel kimlik, ekonomik kimlik ve çevresel kimlik olmak üzere dört alt başlık altında irdelemiştir (Şekil 6). Kent kimliğini oluşturan öğeleri irdeleyen çalışmaların bazıları kent kimliğini 3, bazıları 5 olmak üzere farklı sayılarla farklı başlıklarda irdelemiştir. Bu çalışma kapsamında belirlenmiş olan 4 alt başlık; hem diğer çalışmaların vurguladığı hem de yazında kent kimliği tanımlarının vurgu yaptığı kavramlardan yola çıkarak belirlenmiştir.

Şekil 6:Çalışma Kapsamında Oluşturulan Kent Kimliği Öğeleri

2.3.1 Tarihsel Kimlik

Tarihsel kimlik, kentlerin kuruluşundan bugüne kadar geçirmiş olduğu süreçte; toplumsal hareketlerin mekânla birlikte somutlaşmasıdır. Kentlerin;

- Ortaya çıkışındaki kuruluş nedenleri,
- Günümüze kadar yaşatmış olduğu, yasal-yönetimsel süreç, sosyo - ekonomik, sosyo - kültürel yapılanma,
- Kentleşme hızı

Kentin tarihsel sürecini yansıtır (Çöl, 1998:29). Her varlığın kendi bireysel tarihi olduğu gibi kentlerin de tarihsel geçmişi vardır ve kentler bu tarihi süreçte üstlendikleri roller ve geçmişten günümüze aktardıkları ile kimlik kazanırlar.

Tarihsel kimliğin inşa sürecinde geçmişten bugüne gelen tarihi kent dokusu, kent dokusunu oluşturan mimari öğeler gibi somut değerlerle birlikte bu değerlere uygarlıklar tarafından yüklenmiş anlamların da katkısı vardır (Şahin, 2010:11).

Tarihsel kimlik, kent üzerinde söz sahibi olmuş uygarlıkların tüm özelliklerini içinde baskın olarak barındıran ve günümüze katmanlaştırarak getiren kent kimliği ögesidir.

2.3.2 Sosyo - Kültürel Kimlik

Kent dokusu içerisinde sadece dekor bulunduran bir yapı değil, aynı zamanda yaşayan bir organizmadır. Özellikle, sosyal temas ve özgürlük duygusunu teşvik ettikleri gibi sosyal eylem, etkinlik, katılım olanaklarının sürekliliğini sağlarlar. Mekânları paylaşanların yaşanmışlıkları, alışkanlıkları, kültürel özellikleri, demografik profilleri ise kentin kimliğinin yeniden inşa sürecinde etkin rol oynar (Ocakçı, 1993:165).

Kentler, sosyo - kültürel yapıları itibariyle farklılık ve heterojenlik algılayışları yüksek farklılaşmış gruplara, toplumlara yer veren alanlar olduğu için kimlik ve farklılık algılarının keskin bir şekilde ayrılmasına yol açarlar (Castells, 2006:78). Bu doğrultuda kentler, yaygın bir şekilde sınıf, statü ve kimlik atfetme gibi görevlerle öne çıkarlar. Karmaşık ve heterojen yapıda oldukları için çoklu kültür ve kimlik üretme potansiyeli taşırlar, çok kültürlü bir yapıyla karakterize olurlar. Kentler, toplumsal pratiklerin akışkanlığının olduğu, kimliklerin iktidar ve yerle kesişerek farklı, bütünleşik coğrafyalar ürettiği özgün mekânlar olarak, sürekli değişen, dönüşen bir kimliğe karşılık gelirler (Göksu, 1999:130).

Bir kentin kimliğini açıklamak için sadece mekânsal göstergeler yeterli değildir. Mekâna toplum tarafından yüklenen anlam o yerin kimliğinin tanımlanmasında önemli rol oynar. Mekâna toplum tarafından yüklenen anlamı sosyo - kültürel kimlik ile açıklamak mümkündür. Sosyo - kültürel kimlik, tarihsel süreç içerisinde katmanlaşarak bugüne kadar gelen kent mekânının gelişim ve değişimiyle oluşur.

Sosyo - kültürel kimliğin kent kimliği ögesi olarak tanımlanması sağlayan veriler ise; kültürel yapı, kurumsal yapı ve demografik yapıdır (Şahin, 2010:29). Sosyo - kültürel kimliğin ögesi olan bu yapılar, kent kimliğinin tanımlanması için ihtiyaç duyulan bileşenlerdir.

2.3.2.1 Kültürel Yapı

Kültür; bir arada yaşayan insan topluluğun somut ve soyut, maddi ve manevi olarak ortak bir şekilde paylaştığı değerler bütünüdür. Toplumun en küçük yapı taşı olan insanın, yaşayarak, yaparak, yapılanı izleyerek öğrendiği ve öğrettiği her değerın toplanmasıyla oluşan bir bütündür (Güvenç, 1991:25).

Alver (2009:8)'e göre; kentlerin toplumsal ve kültürel bir özü vardır. Kentten söz etmek doğrudan belirli bir kültür kalıbından söz etmektir. Mumford (2007:109) ise; “*Kent, bir yapılar yığından çok, birbirleriyle etkileşim içerisinde olan bir işlevler kompleksidir; tek başına bir güç kompleksi değildir aynı zamanda bir kültür kutuplaşmasıdır.*” şeklindeki tanımıyla kentin farklı kültürlerin kutuplaştırarak oluşturduğu bir alan olarak tanımlamıştır. Kent kimliğinin oluşumunda etkili olan kültürel yapı bileşenleri ise; kentte yaşayan toplumların

- Ahlaki ve estetik değerler,
- Kullandığı dil,
- İnanış biçimi,
- Gündelik yaşam tarzı,
- Gelenek-göreneklere,
- Sanat anlayışı

gibi bileşenlerdir (UNESCO - Mimarlar Odası, 1990). Bu bileşenlerdeki değişim ve gelişim, kent kimliğinin değişimi ve gelişimiyle doğrudan ilişkilidir.

2.3.2.2 Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve içinde bulunduğu ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler yapısı,
- Örgütlenme düzeyi

gibi parametrelerin hem kendi içerisinde hem de birbirleriyle olan ilişkileriyle şekillenir (Ocakçı, 1993:163; Şahin, 2010:32). Toplumun yönetim ve inanç sisteminden oluşan kurumsal yapısı, sosyo-kültürel kimliğin mekâna somut bir

şekilde yansımaları sağlamaktadır. Sosyalist ve kapitalist sistemin kentleri ve kentleşme biçimleri farklıdır. Farklı dinlerin farklı merkezlerinin olması da inanç sistemin kent kimliğini tanımlamada etkin rol oynadığının göstergesidir.

2.3.2.3 Demografik Yapı

Demografi; nüfusun yapısını, durumunu, dinamik özelliklerini inceleyen bir bilim dalı olup nüfusun coğrafyası olarak tanımlanabilir. Demografik yapı ise demografi biliminin araştırdığı konu başlıklarının tümünü oluşturmaktadır. Bu başlıklar ise; nüfus, yaş dağılımı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumu, evlilik durumu, geçim durumu, doğum - ölüm oranı, aktivite oranı, bağımlılık oranı gibi sosyal bileşenlerden oluşmaktadır (Güneş, 2007:36).

2.3.3 Ekonomik Kimlik

Kent tanımlamalarında; kentin tarım dışı faaliyetlerle uğraşan, uzmanlaşmanın fazla olduğu, sektörel çeşitliliğin fazla olduğu yerleşmeleri ifade ettiği şeklinde vurgulara rastlanır. Bu vurguya istinaden kentler, uzmanlaştıkları iktisadi faaliyetler doğrultusunda tanımlanabilirler.

Tarihsel süreç içerisinde avcı - toplayıcı olarak hayatını sürdüren toplumlar, tarım devrimi ile birlikte toprakla bağ kurmaya başlamıştır. Artı ürünle birlikte ticaret hayatının başlaması ve teknolojik gelişmelerle birlikte sanayi devriminin gerçekleşmesi kentlerde ekonomik çeşitliliği sağlamıştır (Yenen, 1987:108).

Günümüzde kalkınma politikaları, yerel ölçekte kentlerin kendi potansiyelleri ile küresel düzlemde yarışabilmesi için ekonomik kimliklerini ön plana çıkartmalarını sağlayan bir yaklaşım olmuştur (Eraydın, 2003:44). Kentlerin ekonomisini şekillendiren faaliyetler; tarım kenti, liman kenti, sanayi kenti, ticaret kenti, finans kenti, turizm kenti, üniversite kenti, fuar kenti, AR - GE kenti, enerji kenti şeklinde uzgörülerle belirlenmekte; bu uzgörülere göre gelişim hedefleyerek, kimliklerinin bu uzgörüler şekillenmesinin hedeflendiği görülmektedir. Ön plana çıkartılmak istenen istedikleri ekonomik kimlikler, diğer kentlerden ayırt edilerek farklı algılanmalarını sağlamaktadır.

2.3.4 Çevresel Kimlik

Çevre, insanı ve yaşam tarzını ve yanı sıra her türlü eylemlerini dışarıdan etkileyen koşul ve faktörlerin tümüdür. Fiziksel çevre ise; insanın içinde yaşadığı, varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı ortamdır (Ocakçı, 1993:165). Fiziksel çevresel kimlik ise birçok faktörün birbirleriyle etkileşimiyle oluşan bir ağıdır ve insan eylemleri, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmayan doğal ve yapay ortamlar üzerinde gerçekleşir. Doğal ve yapay çevre kimliklerinin birbirleriyle etkileşimi ve oluşum-gelişim süreçleri her kent için farklı süreçlerdir. Bu farklılık kentlerin fiziki çevresel kimliğini oluşturur. Fiziki çevresel kimlik; doğal çevresel kimlik ve yapay çevresel kimlik olarak iki alt başlık altında irdelenebilir.

2.3.4.1 Doğal Çevresel Kimlik

Kent; doğal çevre, insan ve onun eserlerinden oluşan bir mekân birimi olarak tanımlanabilir (Uğur ve Alişaoğlu, 2013:35). Bu mekânın temel unsuru olan doğal çevre; coğrafi konum, jeolojik yapı, topoğrafya, hidrolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü gibi öğelerden oluşmaktadır. Doğal çevreyi oluşturan bu öğeler, kentlerin kuruluş-gelişim sürecinde, değişen uygarlık seviyesine göre kenti farklı şekillerde etkiler (Şahinalp, 2006:78).

Doğal çevresel kimliği oluşturan öğeler her kent için farklı olduğundan, kentleri birbirinden ayıran ve özgün kılan, kimliklerini kazanmalarını sağlayan önemli bir bileşendir. Kentlerin kuruluşunda, yer seçimlerinin belirlenmesinde ve morfolojisinin oluşumunda etkili olan doğal çevresel kimlik, doğal nitelikleriyle kentlerin adlandırılmasında da rol oynamaktadır. Dağa kurulan kentler “dağ kenti”, ovaya kurulmuş kentler “ova kenti”, bir su kanalının yakınına kurulmuş kentler “kanal kenti” ve deniz kenarına kurulmuş olan kentler “kıyı kenti” olarak adlandırılmaktadır. Kentlerin kimliklerini belirgin ve kalıcı kılan, diğer kimlik öğelerinin üzerinde temellendiği kimlikleri doğal çevresel kimlikleridir.

2.3.4.2 Yapılı Çevresel Kimlik

“Yapılı çevre, insan ve insan etkileşimlerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar” (Ocakçı, 1993; 170; Şahin, 2010;21). İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için doğaya

yaptığı müdahalelerin tamamı yapılaşmış çevre faktörleri arasında sayılabilir. Bu bağlamda yapılaşmış çevresel kimliği oluşturan bileşenler;

- Yollar,
 - Yapılar,
 - Donatılar,
 - Kentsel Açık Alanlar,
 - Meydanlar,
 - Sembol Olmuş Elemanlar
- şeklinde sıralanabilir.

Yollar, insanları yönlendiren, bir yerden diğerine ulaşabilmek için kullanılmaları nedeniyle zihinsel haritaların oluşturulmasında temel görevi üstlenen öğelerdir (Lynch, 2011:51). Özellikle insan ölçeğine göre algılanabilen ve anlam yüklenen çıkmaz ve dar sokaklar gibi yollar, görsel algıyı arttıran kent kimliği oluşumunda etkili öğelerden biridir.

Yapılar; doğal çevre üzerinde konumlanmış, insanların içerisinde gereksinimlerini karşılamak amacıyla ürettikleri yapay çevre elemanlarıdır. Yapılar mimari yansımalarıyla; ait oldukları dönem, ait oldukları sosyo-kültürel ortam, yönetim şekli, ait oldukları dönemin mimari akımı, kent içerisindeki konumları, kişileri ve yaşanmışlıklar gibi birçok konuyu yansıtır (Kortan, 1996:96-97). Yapılar, kentin kimliğinin hangi izlerden oluştuğunu algılamayı kolaylaştıran, kent kimliğini somutlaştıran öğelerdendir. Yapılar referans alınarak kentler ayırt edilebilir.

Donatılar; kamusal mekânlar üzerine yetkili kurumlarca yerleştirilmiş, kalıcı ya da geçici kullanılan kentsel donatı elemanları; otobüs durakları, çöp kutuları, bayrak ve elektrik direkleri, ilan ve reklâm panoları ve tabelalar, aydınlatma elemanları, pergolalar, arkadlar, istinat duvarları, teras ve bahçe duvarları, bariyerler, merdivenler, büfeler, telefon kulübeleri, işaret levhaları, oturma sıraları, posta kutuları, sokak levhaları, çiçeklikler, saksılar, su elemanları, yer döşemeleri vb. olarak sınıflandırılmaktadır (Çetiner ve Köksüz, 1986:63).

Kentsel açık alanlar; yapılar ve yollar arasında kalan açıklıklar veya boşluklar olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekânda açık ve yeşil alanlar, genelde bir bütünlük içinde yer alır ve birbirini tamamlarlar. Bu nedenle açık yeşil alanlar, kentin fiziksel yapısını ortaya koyan ve biçimlendiren temel alan kullanımlarından birisi olup diğer alan kullanımlarını bütünleştiren bir denge unsurudur (Gül ve Küçük, 2001:109). Bu denge unsuru insanların kent içerisinde rekreasyon amacıyla kullanabildiği ve boş zaman aktivitelerini gerçekleştirdiği alanlar olduklarından, kullanıcı tarafından anlam yüklendiği için kent kimliğinin önemli bir unsurudur.

Meydanlar; aynı kentte yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel olarak düzenlenmiş olan alanlardır (Şahin, 2010). Kentlerin vazgeçilmez kültürel mekânlar olarak meydanlar, toplumun ortak yaşam alanları ve kent içerisinde nefes alma mekânı niteliği taşımaktadır. Çoğu zaman meydanlar, toplumsal ve sosyal yönden birçok önemli işlevi yerine getirmiş ve dönemin önemli olaylarına sahne olarak kentin önemli bir merkezi konumundadırlar. Sahip olduğu işlevlere, şahit olduğu olaylara göre kente kimlik kazandıran öğelerdir (Erkan, 2002:45). Kamusal yaşamın bir araya gelme mekânı olarak tarih boyunca sürekli değişim ve gelişim gösteren meydanlar kentlerin odak mekânları olduklarından, kentlerin ayırt edilmesini sağlayan önemli mekânlardır.

Sembol olmuş elemanlar; yapay çevrede kente özgü olan, sembolleşmiş elemanların bireylerin üzerinde olan etkisi; biçimsel özellikleri nedeniyle görece tek olma özelliğinden gelir (Birlik, 2006:25). Tek başlarına kentin kimliğini temsil etmeseler de sembol olmuş bu elemanlar, kent ya da kentin bir parçası anımsandığında akla gelen kimlik unsurlarıdır.

2.4 YAPILI ÇEVRESEL KİMLİK ÖĞESİ OLARAK GELENEKSEL ÇARŞILAR

Kentler, buldukları doğal ve yapay çevreyi oluşturan farklı kimlik öğeleriyle, farklı kimlik oluşumunu gösterirler. Bir önceki bölümde detaylı bir şekilde incelenen kent kimliğini oluşturan öğelerin, gerek tarihsellik, gerek sosyo-kültürel elemanları içermesi, gerekse ekonomik kimliği yansıtması açısından özellikle yapılı çevreye ilişkin bileşenlerin sıklıkla gözlemlendiği GELENEKSEL

ÇARŞI içerisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Geleneksel çarşılar, kentsel kimliğin en çok yansıtıldığı fiziksel çevrelerdendir. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında Geleneksel Çarşılar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çarşı kelimesi terim olarak “Cihar-Su” tamlamasından gelmektedir. Çarşı, Farsça’da anlamı dört taraf olan dört tarafında dükkânların sıralandığı, sokaklardan oluşan pazar yeri olarak tanımlanmaktadır (Sakaoğlu ve Akbayar, 1999:175; Keleş, 2014:174).

Özdeş’e göre çarşı, alışveriş yapılan ve iki tarafında dükkânlar olan, üstü açık veya kapalı alanlardır (Özdeş, 1998:7; Şahinalp ve Günal, 2012:150). İnalçık’a göre çarşı, merkezinde bedesten olan ve etrafında çeşitli esnaf gruplarına ait dükkânlar, imalathaneler, han, hamam, imaret, cami ve hastanenin olduğu sahnenin toplu adıdır (İnalçık, 1997:120; Şahinalp ve Günal, 2012:150).

Geleneksel çarşılar, geçmişten günümüze kadar taşıdıkları ticari nitelikleriyle kent içerisinde bir alt merkez olarak, kentin can damarı konumundadırlar. Geleneksel çarşılar buldukları toplumun yaşam kültürleriyle şekillenen mekânlar olmuşlardır. Bu doğrultuda ait oldukları kentlerde özgün bir ticari oluşuma sahiptirler. Bir kentin hem yerlisi hem ziyaretçisi açısından uğrak mekânı olan çarşılar o kente ait özgün ürünlerin satış mekânıdır. Kentteki gündelik yaşam ve kültürün somutlaştığı mekânlar olan geleneksel çarşılar geleneksel yapı gruplarıyla birlikte kent kimliğinin önemli bir parçasıdır (Gür, 2008:34).

Geleneksel olarak nitelendirilen Osmanlı Dönemi Çarşıları ise; kent ve çevresindeki halkın bir araya geldiği, üretim ve satış hizmetlerinin gerçekleştiği alanlar olarak tarif edilmektedir (Cezar, 1985:31; Keleş, 2014:174).

Osmanlı dönemi şehir çarşıları, şehir içindeki konumları ve çarşı içi arazi kullanımları itibariyle ilginç özellikler göstermektedir. Osmanlı çarşılarının kurulumunun temelini Selçuklular döneminde kurulmuş olan çarşılar oluşturmaktadır. Anadolu Selçukluları ticari merkezlerini; han, kervansaray, köprü vb. birçok yapı ile birlikte kurmuşlardır. Bu kurulum yolların güvenliğinin de sağlanmasıyla ticaretin gelişmesi için önemli bir zemin hazırlamış, sonucunda Konya ve Kayseri başta olmak üzere Anadolu’da pek çok ticari merkez doğmuştur. Anadolu’da hâkimiyetin Osmanlı’ya geçmesiyle birlikte Osmanlı çarşı sistemini

olduğu gibi koruyarak, üzerine pek çok yapı ve imaret inşa ederek geliştirmiştir. Üzerinde yer aldığı ticaret yolları sebebiyle stratejik açıdan Osmanlı İmparatorluğu önemli bir geçiş alanında yer almaktaydı. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nda coğrafi konumu nedeniyle çarşılar, ticaretin ve üretimin merkezi olmuşlardır. Osmanlı dönemi Anadolu kentlerine Türk-İslam kültürünün yansımaları bulunmaktadır. Özellikle dini değerlerin yansması cami etrafında gelişen ve mahremiyet açısından konut alanlarından ayrılmış çarşı kültürünü karşımıza çıkarmaktadır. Çarşıların yer seçiminde ise; kale ve şehir surlarının kapılarına yakınlık, anayollara yakınlık ve cami gibi kültürel açıdan öneme sahip yapılara yakınlık önemli bir rol oynamaktadır. Çarşının güvenliğinin düşünülmesi kale ve şehir sur kapılarına yakın bölgelerin tercih edilmesine, şehir dışı ve şehir içinden gelen yolların keşiştiği noktalar başka şehirlere pazarlanan malların ulaştırılmasında kolaylık sağlaması anayollara yakın konumlanmaya, yaya yoğunluğunun yüksek olduğu cami ve medreseler ticari bir potansiyel yarattığı için çarşının yer seçimi için tercih edilmesine neden olmuştur (şahinalp ve Günal, 2012:149-156).

Dükkân, arasta, han, bedestenler Osmanlı kentlerinin yaklaşık olarak 800 yıl boyunca temel özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent mekânında kendine özgü bir imgesel etki oluşturmuşlardır (Koca ve Karasözen, 2010) .

Cezar'ın (1961) sınıflandırmasına göre Türk Çarşıları; kapalı çarşılar, arastalar ve bedestenler olarak 3 bölümde sınıflandırılmıştır. İklimin etkisiyle yakıcı sıcaktan ve yoğun yağıştan korunma nedeniyle çarşıda yer alan dükkânların önündeki sokakların üstünün örtülmesi nedeniyle kapalı çarşıları karşımıza çıkarmaktadır. Arastalar veya ana geçiş yolu; uzun bir koridor şeklinde olmakla birlikte, bu koridora bakan her iki taraftan dükkânlardan oluşmaktadır. Arastanın merkezi ve kalabalık olan aksında genellikle dükkânlara ve ara yolları zanaatlara ait olmaktadır. En önemli özellikleri ise tek katlı olup, konut alanlarına doğrudan açılmamalarıdır. Bedestenler ise; kumaş kıymetli bir mal olarak nitelendirildiğinden, çarşının kumaş satış bölümünü özel olarak adlandırma eğiliminden doğmuş, daha güvenli satış yerlerinin olabilmesi için tamamen dışa doğru kapalı ve sadece kapı aracılığıyla dış ortama bağlanılan kumaş satan dükkânların olduğu çarşılardır (Dekhoda: 2011, 20-29).

Özetlenecek olursa; çarşılar toplumsal yaşamı çevreleyen ve toplumun birçok kesiminin sosyal faaliyetlerini içeren mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplumsal yaşamda, örgütlenmenin ve üretim araçlarının gelişmesinde ticaretin rolü büyüktür. Ticaretin odak mekânları olan çarşılar aynı zamanda toplumsal ilişkilerin odak merkezidir. İnsan yerleşmelerinin evriminde ticaretin gerçekleştiği mekânlar değişmiş, agoralardan alışveriş merkezlerine uzanan bir süreçte çarşı farklı şekil ve örgütlenme biçimleri ile karşımıza çıkmıştır. Bu değişim, kentin tarihsel kimliği bölümünde de vurgulandığı üzere, kentlerin kimliklerinin ve sürekliliğinin bir parçasıdır. Değişim sürecinde farklı çarşı biçimleri ortaya çıksa da geleneksel çarşılar kentlerimizde varlığını sürdürmeye devam etmişlerdir. Kentler farklı etmenler ve bileşenler ile kimliklerini yeniden üretirlerken, geleneksel çarşılar da kimlik değişiminin izlendiği önemli odak noktalarından birisi haline gelmiştir. Farklı etmenler ve bileşenler nedeniyle kimliğin yeniden üretim süreci her zaman olumlu bir süreç olmayabilir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde kent kimliğinin değişimi ile kent kimliği ve özellikle de geleneksel çarşılarda kimliğin değişimini etkileyen unsurlar tartışılacaktır.

2.5 KENT KİMLİĞİNİN DEĞİŞİMİ

Kentler, toplumla mekânın yoğrulduğu karmaşık sistemlerdir. Bu karmaşık sistemler insanların ihtiyaçlarına karşılık verebilmek için sürekli bir değişim halindedir.

Günümüzde kentler insanlık tarihinde önemli bir dönüşüme daha katkıda bulunmaktadır. İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinin taşıyıcısı ve belirleyicisi, dünya üzerindeki kentsel yerleşimlerdir. Özellikle büyük kentler bu süreçte önemli değişim ve dönüşüm mekânları haline gelmiştir. Teknoloji ve iletişimde yaşanan hızlı gelişmelerin sonucu olan küreselleşme ile birlikte ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel bir dönüşüm yaşanmaktadır. Yaşanan bu dönüşümler kentlere yüklenen anlamı; yani kent kimliğini de sürekli değiştirmekte ve yeniden üretmektedir. Bu bölümde; kentlerin kimliksiz olması ya da kimliksizleşmesi

tartışmalarına ve kentlerin kimliğinin değişimine neden olan etmenlere değinilmektedir.

2.5.1 Kentin Kimliksizliği

Herhangi bir şeyi bir diğerinden ayırmaya yarayan ve genellikle insanı tanımlayabilmek için kullanılan kimlik kavramı, kent için ele alındığında bir kenti diğerinden ayıran nitelikleri olmaktadır. Bu nitelikler kaybolmaya başladığında “kimliksizlik” ya da “kimliksiz kent” tartışmaları karşımıza çıkmaktadır.

Kentlerin ayırt edilebilirliğini ortaya koyabilmek, bunun tanımlamasını yapabilmek; çok uluslu ekonomik grupların baskın olduğu ve standart makine üretiminin yaygınlaştığı günümüz ortamında, özellikle yeni kent dokularında oldukça zordur. Kentin tarihi dokusu ise gittikçe benzeşen, standartlaşan yeni kentsel dokuların karşısında, bir kentin diğer kentten ayırt edilebilmesi için gerekli bağlantıyı sağlayan yegane elemanlardandır. Standart üretim anlayışının sonucu olarak tekdüzeleşen ve eski yapıları olmayan kentleri Shaukland “şahsiyetsiz” olarak tanımlamaktadır (Shaukland, 1996:25).

Günümüz kentlerinde kimliksizlik, özellikle kentte yaşayanların kente anlam yüklemeyerek kentin kimliğini yeniden üretmediği süreçte ortaya çıkmaktadır. Bu şekliyle yaklaşıldığında kentin kimliksizliğinin iki boyutu vardır; ilk boyut kentin mekânsal olarak kimliğini yeniden üretememesi ve birbirine benzeyen yapılaşma tarzıyla diğerlerinden ayırt edilememesidir. İkinci boyut ise; kullanıcıların kentin değişimiyle birlikte kentteki deneyimlerinin aynılaşmasıdır. Mekân ve kullanıcının mekâna yüklediği anlamın standartlaşması kentin kimliksizleşmesi ya da kimliğini yeniden üretememesi olarak tanımlanabilir.

2.5.2 Kent Kimliğinin Değişimine Neden Olan Etmenler

İnsan yerleşmelerinin evrimi irdelendiğinde ilk çağ kentlerinin yer seçimi, doğal koşulların, stratejik ve ekonomik faktörleri belirlemiştir ve o dönemin kentlerinin en önemli öğeleri akropol ve agoralardan oluşmaktadır. Akropol, kente egemen konumda çok yüksekte erişilebilirliğin güç olduğu noktada kralların oturduğu yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Agora ise; halkın siyasal, ticari ve toplumsal işleri için bir araya geldiği önemli bir odak noktasıdır. İlkçağ kentlerinde

halkın konutları ise akropolün çevresinde yayılma göstermiştir. Zamanla ekonomik faaliyetlerin artmasıyla birlikte ilkçağ kentleri gelişim göstermiş ve agoralar kent için en canlı nokta olmuştur. Izgara planla gelişim göstermiş olan ilkçağ kentlerinde kentte yerleşim, belirli bir sistem doğrultusunda idealize edilmeye çalışıldığı için özellikle kent kimliğinin doğal ve yapılı çevre kimlik öğeleri okunabilir niteliktedir (Wycherley, 1993:14).

Ortaçağ döneminde ise kentlerin önemli kimlik öğeleri şato ve kilise önündeki meydanlardır. Zaman içerisinde pazar alanına dönen meydanlar kentsel gelişimin odağı olmuş ve meydan etrafında gelişen kentler karşımıza çıkmıştır (Şahin, 2010:38).

Türk kentlerinde ise sanayileşme öncesi karşımıza çıkan yapılı çevresel kimlik öğesi olarak nitelendirilebilecek “Han”lar, ticari faaliyetlerin odak noktası olmuş ve geleneksel çarşıların gelişimine neden olmuştur. Daha sonra hanların etrafına inşa edilen ek yapılar ve uzmanlaşmış olan zanaatların yer aldığı arastalarla birlikte geleneksel kent merkezleri oluşmuştur (Güler, 1990:40).

1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile başlayan dönemde ise toplumun her kesiminde pek çok değişim gerçekleşmiş ve bu değişim kentlerin kimliğine yansımıştır. Sanayi Devrimi ile hızla gelişen teknoloji; tıp alanında tetiklediği gelişmelerle ölüm oranlarının azalmasını sağlamış ve kentlerin nüfusunun hızlı bir biçimde artmasına neden olmuştur. Üretim ölçeği atölyelerden fabrikasyon üretime dönüşmüş, kırdan kente göç artmış ve kentler hızla büyümeye ve gelişmeye başlamıştır. Sanayi öncesinde tek bir merkezde odaklanmış olan kentler, sanayileşmeyle birlikte büyüdükleri için birden çok merkez etrafında gelişmiştir. Bu dönemde kentlerde konut-işyeri ayrımı başlamış ve banliyöler oluşmuştur (Uğur ve Aliğaoğlu, 2013:100).

Kentlerin hızla gelişim gösterdiği bu dönem özellikle Kuzey Amerika’da insan ölçeğinin göz ardı edildiği, gökdelenlerin inşaatına başlandığı dönemdir. Aynı zamanda sanayileşmenin sonucunda işçi konutlarıyla birlikte toplu konut kavramı ortaya çıkmıştır. İşçilerin konut problemine çözüm olarak karşımıza çıkan toplu konut modeli, her aile için aynı tipte inşa edilmiştir ve kentlerin büyüyerek birbirine benzeşme süreçlerine neden olmuştur (Şahin, 2010:39). Toplu konutun hayatımıza

girdiği dönemde kentlerde “Modernleşme” süreci karşımıza çıkmıştır. Modernleşme sürecinde işlevsellik ön planda tutulmuş, yapılar doğal faktörler ve kentin kimliğine özgü mimari biçimlenme değerlerinden uzak, geometrik formlarda şekillenmiştir. Kentlerde toplu konut ve modernleşme süreçleri birbirlerine benzeşme ve kimliksizleşme süreçlerinin önemli kırılma noktalarıdır (Tekeli, 2009:116).

Sanayileşme ve modernleşme sonucu kentler, hızlı ve düzensiz bir şekilde plansız bir gelişim göstermiştir. Kentlerde yaşanan bu hızlı dönüşüm, toplumsal altyapının yetersizliği, kırdan kente göçün gerçekleşmesi, kentlerde büyümenin ve değişiminin yönetilememe problemini beraberinde getirmiş, aslında sadece fiziksel çevrede değil sosyo - kültürel yapıda da ciddi problemleri beraberinde getirmiştir (Chambers, 2014:126).

Özden (2013:75-98) ülkemizde kentlerin gelişimi ve değişimini; 1960’lı yıllardan günümüze değerlendirildiğinde dünyadan yaşanan değişimlere paralel değişimlerin yansımalarının varlığının kabul edilebilir olduğunu vurgulamıştır. Buna göre; 1960’lı yıllar planlı dönem, 1980’li yıllardan bugüne kısa vadeli plan ve projelerin kentler üzerinde hâkimiyet kurduğu süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. 1960’lı yıllar kentlerin; uzun vadede ekonomik kalkınma merkezli, yatırım odaklı olarak hızla büyüme gösteren gelişim vizyonlarıyla planlandığı dönemdir. 1961 Anayasası ile birlikte; iktisadi, kültürel ve sosyal gelişmenin planla olacağı kararı bağlanmıştır. 1961 Anayasa’sının ışığında planlı olarak nitelendirilen dönem yerini, 1980’li yıllarda geleneksel planlama anlayışının terk edildiği kısa vadeli plan ve projelerinin üretildiği döneme bırakmıştır. Dünyada 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte modernizm sonrası, post-modernizm tartışmalarının başladığı bir süreç başlamıştır. Üretim durgunluğu ve yüksek enflasyon ile yaşanan ekonomik kriz yeni bir üretim anlayışı getirmiştir. Esnek olarak nitelendirilen bu üretim anlayışında; yeni yöntemler ile yeni ürünler üretilmeye başlamıştır. Böylelikle üretim kendi başına başlayıp biten bir süreç olmaktan çıkmıştır. Dünya ekonomisinde hizmetler sektörü hızla önemi artan bir sektör olmuştur. Modernizm olarak nitelendirilen dönemde üretim öncelikle planlanıp, sonra pazarın yaratıldığı bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak post-modernizm de talebe yönelik üretim vardır. Sonuçta; üretimde yaşanan bu esnek anlayış kentlerin planlanmasında da yerini bulmuş ve dünyada 1970’lerden sonra, ülkemizde ise 1980’lerden sonra

geniş kapsamlı kalkınma odaklı bakış açısı yerini noktasal ve stratejik bakış açılarıyla planlamaya bırakmıştır. Ülkemizde 1980’li yıllarda çıkarılmış İmar Afı ve Özelleştirme Yasaları kentlerin bütünsel planlanmadan proje temelli büyümelerini sağlayan en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkarmaktadır. İlerleyen teknoloji ile birlikte devletlerarası iletişim dolayısıyla pek çok açıdan erişilebilirliğin artması ile birlikte “küreselleşme” tartışmaları başlamıştır. Küreselleşmenin kent mekânına inmesiyle birlikte, yüksek yoğunluklu yapılar, ofisler ve rezidanslar, alışveriş merkezleri, çok amaçlı - karma kullanıma sahip benzer yapılaşmalar, büyük ölçekli projeler kentlerin merkezinde yer almıştır. Kentler için başlayan bu yeni süreç, üst ölçekli planlar dahilinde değil, noktasal adımlar ve kararlarla şekillenmenin başladığı bir süreçtir. Kentleri şekillendiren büyük projeler olarak adlandırılan sınıflandırma ise; toplu konut projeleri, kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri, karışık kullanımlı projeler, ulaşım projeleri vb. şeklinde gerçekleşmektedir (Özden, 2013:75-98). Özetlenecek olursa bugünün kentleri; bütünsel bir bakış açısıyla kendilerini ayırt edilebilir niteliklerinden bağımsız, amaca yönelik stratejik hedeflerle şekillenmektedir.

Ekonomik dönüşümlerin etkisiyle, her geçen gün daha çok insan kentlerde yaşamakta, yani kısaca dünya hızla kentleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göçlerle büyüyen kent nüfusu artmaya devam etse de, endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerdeki gelişme ve değişme, sanayileşme ile kentleşmenin uyum içerisinde gerçekleşmektedir. Kentler de zaman içerisinde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak, çoğu zaman karşı çıkamadan hem fiziksel hem de toplumsal açıdan değişime maruz kalmaktadır. Toplumların yaşam biçimlerine yönelik etkileşim düzenlerinin bir göstergesi olarak fiziksel mekâna yansımalarıyla oluşan kentsel kimlik, sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve bu bağlamda sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahiptir. Ancak, özellikle ikinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz - karmaşık yapılaşmalar; bir yandan fiziksel çevrenin olumsuz yönde değişmesine diğer yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğinin azalmasına neden olmaktadır (Birlik, 2006:43).

Özetle; çalışmanın bu bölümünde kent kimliği değişim unsurları ele alınmaktadır. Kentlerin kurulumundan bugüne değişim ve gelişimleri irdelendiğinde bu çalışma kapsamında post - modernizm sonrasında kentlerde değişime neden olan etmenler; küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahaleler olmak üzere iki alt başlık altında irdelenmiştir.

2.5.2.1 Küreselleşme

Küreselleşme kavramı, günümüzde çok tartışılan ve çeşitli uzmanlık alanları tarafından farklı tanımlamalara konu olmuş kavramların başında gelmektedir. Bu çalışma çerçevesinde yapılacak olan tanımlamaların amacı; küreselleşmenin kavramsal olarak tarihsel süreç içerisinde değişerek kendini yeniden üreten kentler ve kent kimliği ile olan ilişkisini ortaya koymaktır.

Arslanoğlu'nun (1998) kent kimliği ve küreselleşme tartışmalarına yer verdiği kitabında küreselleşme kavramı; dünyanın sıkışması ve dünyanın tek bir yer olarak algılanması bilincinin ortaya çıkması ve bu bilinçteki artış olarak tanımlanmaktadır. Arslanoğlu (1998), aynı zamanda küreselleşme kavramını Giddens, Robertson ve Waters'ın yaklaşımıyla açıklamaya çalışmaktadır (Arslanoğlu, 1992:127).

Arslanoğlu'nun (1998) açıkladığına göre Giddens; modern dünyanın sonucu olarak yorumladığı küreselleşmeyi, yerel oluşumların millerce uzaklıktan birbirini etkilemesi olarak açıklamaktadır. Küreselleşmenin sonucunda, mekânsal uzaklığa rağmen sosyal ilişkilerin yoğunlaşması dünyadaki toplumsal değişimi sağlamaktadır. Giddens'a göre toplumun yaşadığı mekânda, yerelliği belirleyen unsurlar küresel koşulların etkisindedir. Bu durumu alışveriş merkezi örneği ile şu şekilde açıklar: *“Yerde yer alan bir alışveriş merkezindeki dükkânların birçoğu dünya çapındaki mağazalar zincirine aittir. Bunların açılıp kapanması yerel kararların yerine küresel mekanizmaların yönlendirmesiyle gerçekleşir”* (Arslanoğlu,1998:131; Giddens, 1991: 32). Sonuç olarak; mekânsal değişimleri sadece yerel kararların değil küresel mekanizmaların yerele etkilerinin yansımaları olarak yorumlamak mümkündür.

Arslanoğlu'nun (1998) açıkladığı haliyle Robertson'un küreselleşme tanımında yerellik vurgusu bulunmaktadır. Kavramsal olarak daha çok “glokalleşme (yerelleşme)” üzerinde durmaktadır. Robertson; küreselleşmeyi farklı yaşam

biçimlerinin karşılaştıkları birbirlerini içine alan bir süreç olarak tanımlar. Küreselleşme süreci küresel ile yerel olanın iç içe geçmesinden oluşur. Bu iç içe geçişi tetikleyen unsur olarak medyanın rolünü vurgulamaktadır. Medya ileri teknoloji ile birlikte, yerelin marka haline getirdiği ürünlerini geniş alıcılara sunma fırsatı bulmasını sağlar. Böylelikle yeni parçalanmalar “yerellikler” oluşmaktadır. Medya çeşitli kültürlerin birbiriyle karşılaştığı alandır. Heterojen ve birbirinden ayrı pek çok mekânsal simge medya üzerinde etkileşim halindedir (Aslanoğlu, 1998:133; Robertson, 1994). Kentin kendisini ayırt ettiren kimlik unsurlarının medya ile buluşması, küreselleşme süreçlerinin tetikleyicisidir.

Aslanoğlu’na (1998) göre Waters ise; küreselleşmeyi tanımlarken kültürel küreselleşme olarak açıklar. Waters’a göre küreselleşme; sosyal, ekonomik, kültürel düzenlemeler içinde mekânın (coğrafyanın) etkisinin giderek azaldığı ve bireylerin bunun farkına varma düzeylerinin arttığı süreç olarak tanımlanmıştır (Aslanoğlu, 1998:144; Waters, 1995:3). Mekânın etkisini kaybetmesi, kendisine yüklenen anlamın da yani kimliğinin de etkisini kaybetmesine yol açmaktadır. Akışkanlığın artması belli bir yere bağımlılığın, aidiyet duygusunun yok oluşuna ve üzerinde yaşayanların tek tipleşmesiyle birlikte kimliğin değişimine işaret etmektedir.

Küreselleşme ile birlikte özellikle iletişim teknolojisindeki yaşanan gelişmeler uluslararası ağların hızlı bir şekilde gelişimini arttırmıştır. Bu değişimler bilginin hızlıca yayılmasını sağlamış ve dünyanın küçülerek “küresel köy” olarak algılanmasına neden olmuştur. Böylelikle, kentsel mekânda, kentlilerin yaşam tarzlarında, tüketim alışkanlıkları ve sosyo - ekonomik yapıda gerçekleşen değişimler küçülen dünyada tek bir potada eritmeye çalışarak tek tip insan ve mekân oluşumu karşımıza çıkartmaya başlamıştır. Küresel düzenin yadsınamaz gerçeği olarak karşımıza çıkan alışveriş merkezlerindeki mağazaların birçoğu zincir mağazalardır. Bu mağazaların açılıp kapanması ile ilgili kararlarda yerel piyasa mekanizmalarının yerine küresel piyasa mekanizmaları söz sahibidir. Küreselleşmenin dünya üzerindeki en önemli insan etkisinin tüketim olgusudur. Gündelik hayatta yaşanan kültürel kayıplar da tüketim olgusuna bağlı olarak gelişmektedir. İnsanların meydana getirdiği tüm değerler ve ürünler, toplumun ortak yaşam kurallarını da barındıran ortak özelliklerin tümü “kültür” olarak tanımlanmaktaysa, küreselleşmenin dayattığı

popüler kültür birçok ülkenin kültürel kimliğine müdahil olmuştur (Bıyıköglü, 2011:67).

Bir diğer boyutuyla küreselleşme dünyayı bütünsel bir güç olarak ele alıp hâkimiyet kursa da; yerelliğin öneminin yitirilmesi anlamına gelmemektedir. Morley ve Robbins (1995)'in belirttiği gibi; *“Küreselleşme, aslında yeniden yerelleşme dinamikleriyle bağlantılıdır. Kentler ve yerel bölgeler, şimdi yatırımcıları çekebilmek için birbirleriyle kıyasıya rekabet halindedirler. Bazı yerel bölgeler, kendilerini başarıyla küresel ağlara yerleştirebilmektedir; fakat bazıları ise hiç harekete geçememektedir. Tüm bu süreçlerde küreselleşme, kültürel yerelliği yeniden bağlamsallaştırıyor ve yeniden yorumluyorsa da bunu belirsiz ve tartışılabilir bir biçimde yapmaktadır”* (Morley ve Robbins, 1995; 161). Özetlenecek olursa; küreselleşmenin sonucunda dünya, sosyo - mekânsal olarak tek tipleşiren bir düzene doğru yol alırken, diğer boyutuyla kendine özgü değerlerini metalaştırarak yarışan kentler ve bölgeler sistemini karşımıza çıkarmaktadır.

Küresel düzenin yukarıda açıklandığı gibi; bir yandan kentlerin birbirine benzeşerek kimliklerinin değişmesi, diğer yandan kentlerin özgün değerlerinin geliştirilerek küresel zincirde yer alabilmesi olarak “kent kimliği” üzerinde iki önemli etkisi vardır. Bu etkilerin yarattığı çelişkisel durumu Robertson (1999) şu şekilde açıklamıştır: *“Küreselleşme, iki yanı keskin bir kılıçtır; bir yanda ekonomik büyümenin artışı, yeni teknolojilerin yayılmasını ve fakir ve zengin ülkelerdeki hayat standartlarının yükseltilmesini ifade ederken; öbür tarafta milli egemenliği zayıflatan, yerel kültür ve gelenekleri törpüleyen, ekonomik ve sosyal istikrarı tehdit eden dinamikleri güçlendirmektedir”* (Robertson, 1999:21). Küreselleşme, kentlerimizi ve dünyayı algılayış biçimimizi karmaşık bir hale getirerek derinden etkilemektedir.

Sonuç olarak; küreselleşme süreci ile birlikte, kente yüklenen anlamlar ve kentli olma içeriği de değişmiştir. Kente yüklenen anlamlarda karşılaşılan değişimleri; olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kente yüklenen olumlu anlamlar arasında; medenileşme, uzmanlaşma, bilimsel ve sanatsal gelişim odağı olma, çoğunluğun değerlerinin yaygınlaşması gibi kavramlar bulunurken; olumsuz anlamlarda ise; yabancılaşma, suç odağı olma, yoksulluk, toplumsal ve ahlaki çöküş, tek tipleşme gibi kavramlar bulunmaktadır. Özellikle tek tipleşen

kentler; aynı işlevlerle ve aynı tüketim alışkanlıklarıyla birbirlerine benzeyerek ayırt edilebilirliklerini kaybetmeye başlamışlardır. Tek tipleşen kentlerde ikamet eden, toplumlar da yaşam tarzlarıyla benzeşmeye başlamıştır. Bu ele alışla küreselleşme kentlerin ayırt edilebilirliğini etkileyen ve kimliklerini değiştiren önemli bir unsurdur.

2.5.2.2 Planlama ve Kentsel Müdahaleler

Süreç içerisinde büyük bir hızla değişim gösteren kentler, merkezi ve yerel yönetimin politikaları ve uygulamalarıyla şekillenmektedir. Kent mekânlarının şekillenme biçimi aynı zamanda toplumun kültürünü, mevcut düzenini, hedeflerini, gereksinimlerini ve merkezi - yerel yönetimlerin politikalarını da yansıtmaktadır. Merkezi yönetim, kentle ilgili genel nitelikli ve soyut kararlar alan ve yerel düzeyde ayrıntıya yer vermeyen özeysel yönetimdir. Yerel yönetim ise yerel düzeyde alınan kararları uygulamakla yükümlü olan yönetimdir (Akın, 2007; Yavuz, 2012).

Kentler bir üst yapının yani merkezi yönetimin tarif ettiği yöntemler ve çizdiği yasal çerçeveye yerel yönetimler tarafından şekillenir. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimden bağımsız hareket etmesi ve denetimsiz olması pek mümkün değildir. Merkezi yönetim tarafından sosyo-ekonomik politikalar çerçevesinde belirlenen kararları uygulamakla yükümlü olan kurumlar yerel yönetimlerdir. Yerel yönetim yapılanmasında ise kent mekânını en çok biçimlendiren kurumlar belediyelerdir (Sakal, 2000).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde belirtildiği haliyle belediyelerin; altyapı, üstyapı, sosyal hizmetler ve kentte ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi pek çok sorumluluğu vardır. Aynı kanunun 73. maddesinde belediyelerin belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbir almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulama yetkisi tanınmıştır (5393 Sayılı Kanun, 2005). Belediye kanununda belirttiği gibi, belediyelerin kentlerin biçimlenmesinde merkezi yönetimlerin tanımladığı çerçevede oldukça etkin görev ve sorumlulukları vardır. Kanunların verdiği yetkiyle kent mekânı üzerinde

fiziksel müdahale yetkisine sahip oldukları için belediyeler, kent kimliğinin değişim ve gelişim sürecinde doğrudan rol oynamaktadırlar. Belediyelerin kente yaptıkları her müdahale kentin tarihsel süreç içerisinde oluşmuş kimliğine bir etki yaratmaktadır.

Merkezi ve yerel yönetimler, kentlerin üzerindeki değişim ve gelişimi planlama mekanizması ile yönlendirmektedirler. Planlama; en geniş tanımıyla gelecek için karar verme sürecidir. Kent planlama ise ünlü kent bilimci Thomas Adams'ın tanımıyla; *“toplumsal ve iktisadi gereksinimleri göz önünde bulundurarak kentlerin fiziksel gelişmelerinin biçimlenmesine bir yön vermekle ilgili sorunlarla uğraşan bir bilim, bir sanat ve uğraş alanıdır”* (Keleş, 1990:114).

Ülkemizde planlama mekanizmasını yönlendiren yasal mevzuat irdelendiğinde; Çizelge 2’de görüldüğü gibi pek çok yasal düzenlemenin sonucunda pek çok farklı türde planı pek çok farklı kurumun hazırlama ve onama yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle planlama sisteminde bir yetki karmaşası hâkimdir. Planlama sisteminin parçacıl olması kentlerin kimliğinin korunmasında ve değişerek gelişmesinde en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlama sistemindeki karmaşa, süreçlerin uzaması gibi nedenlerden ötürü orta ve uzun erimli planların yerine hızlı çözüm üreten kentsel müdahaleler kentlerin geleceğini şekillendirmekte (Keleş, 2002:259); bu süreç ise kentleri ve kent kimliğini tehdit etmektedir Çünkü kentlerin geleceğini şekillendirmesi gereken planlar; bütünsel anlamda aynı dilde bir karar geliştirmedikçe pek çok etmeden ve uzun bir süreçte oluşan kent kimliğinin sürdürülebilirliğinden söz etmek mümkün değildir. Daha açık bir ifadeyle; ülkemizdeki planlama anlayışının hantal yapısı kentlerin gelişiminin gerisinde kalmaktadır. Hızlı büyüyen ve küreselleşen dünyada gelişimin sonucu olarak karşımıza ekonomik, demografik ve toplumsal anlamda pek çok değişim yaşanmaktadır. Tüm bu değişimlerin mekâna yansımalarının da hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için en önemli araç; üst ölçekli yaklaşımla geniş bir kapsamda üretilmiş planlar yerine büyük ölçekli kentsel projeler olmaktadır. Büyük ölçekli kente müdahale eden araçlar olarak karşımıza çıkan kentsel projeler tarihi kent merkezlerinde; doku, panorama, mimari elemanlar, sembol mekânlar ve sosyal doku üzerinde değişim gerçekleştirerek kent kimliğinin korunmasını tehdit etmektedir (Eryazıcıoğlu ve Markoç, 2014:7).

Çizelge 2: Planlama Disiplininde İdari ve Yönetmel Boyutun Çerçevesi

PLANLAMA DİSİPLİNİNDE İDARİ VE YÖNETSEL BOYUTUN ÇERÇEVESİ			
PLANLAMA YETKİSİ OLAN KURUM	ONAYLAYAN KURUM	YETKİ KAPSAMI	YASAL DAYANAK
KALKINMA BAKANLIĞI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	TBMM ONAYLAYACAK KURUM YASALARDA BELİRTİLMEMİŞ	ÜLKE KALKINMA PLANI	3067 SAYILI KANUN
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI MEKÂNSAL PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ	ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	BÖLGE PLANI	3194 SAYILI İMAR KANUNU
VALİLİK VEYA BELEDİYE	İL GENEL MECLİSİ VEYA BELEDİYE MECLİSİ	ÇEVRE DÜZENİ PLANI	644 SAYILI ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VEYA BELEDİYELER	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, BELEDİYELER	İL STRATEJİK PLANI	5302 SAYILI İL ÖZEL İDARESİ KANUNU VE 5393 SAYILI BELEDİYE KANUNU
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, BELEDİYELER VE BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA VALİLİK	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, BELEDİYELER VE BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA VALİLİK	NAZİM İMAR PLANI	5216 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU YA DA 6360 SAYILI KANUN
TURİZMİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ DIŞINDA ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	UYGULAMA İMAR PLANI	5216 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU, 6360 SAYILI KANUN VE 3194 SAYILI İMAR KANUNU
TURİZMİ GELİŞTİRME BÖLGELERİNDE KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	BAKANLAR KURULU	KIYILARDA YAPILACAK UYGULAMA İMAR PLANI	3621 SAYILI KIYI KANUNU
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI'NA BAĞLI DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI	KIYILARDA YAPILACAK UYGULAMA İMAR PLANI	3621 SAYILI KIYI KANUNU
KORUMA KURULU	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	SULAMA PROJELERİ, SULAMA ALANLARINDAKİ MEVCUT PARSELLERİN TAMAMINI YA DA AKSAMINI GÖSTEREN PLAN VE POJE YAPMAK	6200 SAYILI DEVLET SU İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜNÜN TEŞKİLAT VE VAZİFELERİ HAKKINDA KANUN
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KORUNMASI GEREKLİ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ, KORUNMA ALANLARININ TESPİTİ ve BU ALANLAR İÇİNDE İNŞAAT ve TESİSAT YAPILIP YAPILAMAYACAĞI KONUSUNDA KARAR ALMA YETKİSİ	2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KÜLTÜR VE TURİZM BÖLGELERİ VE GELİŞİM BÖLGELERİ İÇİNDE HER ÖLÇEKLI PLAN	2694 SAYILI TURİZM TEŞVİK KANUNU

Özetle; kentsel gelişme dinamiğini büyük ölçekli kentsel projeler sağlamaktadır. Üretilen her proje bir ya da birden fazla kent kimliği ögesini tehdit etmektedir. Başlangıçta yalnızca mekâna müdahale edildiği düşünülen bu projeler uygulama sürecinde ve sonrasında da pek çok sosyal etkiyi beraberinde getirmektedir. Ülkemiz özelinde bu sosyal etkiler; Tarihi Yarımada'da Kentsel Dönüşüm Projeleri'nde yerel halkın yerinden edilmesini, İstanbul Kapalı Çarşı'nın yakınında pek çok alışveriş merkezinin inşa edilmesiyle birlikte geleneksel çarşıların önemini kaybetmesi gibi tartışmaları beraberinde getirmektedir (Koçak, 2011:259-269).

2.6 BÖLÜM DEĞERLENDİRME

Alver (2012:19) kent kimliğine ilişkin tartışmalarında Hz. Mevlana'nın eserinde anlatılan bir olaya atıf yapmaktadır. Mesnevi'de anlatılan bir hikâye kapsamında hastasını tedavi edebilmek için bir hekimin hastasına önce memleketini sorduğundan bahsedilmektedir. Hekimin bu soruyu sormasının nedeni de her memleketin ilacının farklı olmasından kaynaklandığı kabulüyle açıklanmaktadır. Her memleketin kendine özgü bir ruhu vardır ve o memleketin ruhunu oluşturan pek çok öge bulunmaktadır. Havasına, suyuna, iklimine, yaşam şekline göre hastalığa derman üretme şekli bile farklılık göstermektedir. Bir kentin kimliği de kendisini oluşturan pek çok niteliğe göre özgünlük ve biriciklik olma özelliği göstererek şekillenir (Alver, 2012:19; Hz. Mevlana, 1991:2).

Kent kimliğinin değişimi ise bir süreci tarif etmektedir. Bu süreci içinde bulunduğu dönemin koşullarına göre yönlendiren ve hızlandıran farklı unsurlar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada; Post-Modernizm sonrası kentlerde değişimi hızlandıran unsurlar küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahaleler olarak değerlendirilmiştir. Yazın taramasından edinilen bilgiler doğrultusunda; küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahalelerin etkisiyle değişim gösteren kentlerin tek tipleşerek kimliklerinin önemini kaybettiği sonucuna varmak mümkündür.

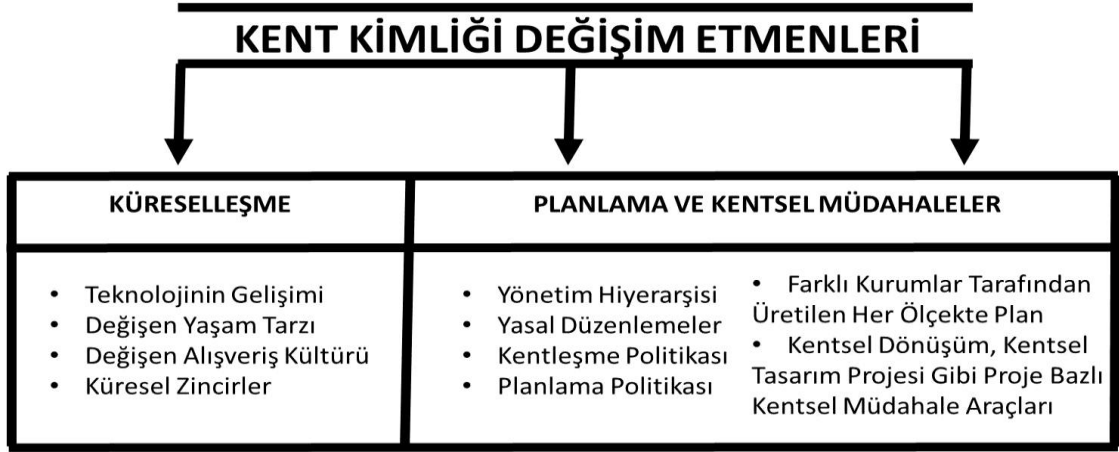
Bu bağlamda çalışma kapsamında bir sonraki bölümde; örnek alan incelemesi için seçilen Antakya Uzun Çarşı özelinde kent kimliği ve kimliğin değişiminin hangi nedenlerle nasıl irdelendiği tespit edilecek; kimliğin değişimine neden olan faktörler detaylı bir şekilde tartışılacaktır.

3 MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde çalışmada kullanılan materyal ve yöntem anlatılmaktadır.

Çalışma kapsamında, yazın taraması sonucunda tespit edilen öğelere göre bir kentin ayırt edilebilirliğini belirleyen kent kimliği öğeleri; tarihsel kimlik, sosyo - kültürel kimlik, ekonomik kimlik ve çevresel kimlik olmak üzere 4 alt başlık altında irdelenmiştir (Şekil 5).

Kaynak araştırmaları sırasında değerlendirilen pek çok çalışmada görülmüştür ki kent ve kentin kimliği ortak noktalar barındırarak pek çok farklı değişkenlerle tartışılmaktadır. Kentin kimliğini farklı etmenlerle tartışan farklı tipte bu çalışmalar belirli ana başlıklar altında irdelenebilmektedir. Yapılan kaynak incelemesi sonucunda bir kentin kimliğinin değişiminin ya da kimliğini yeniden üretme sürecinin geri planda tetikleyicisi olan etmenin “Küreselleşme” kavramı olduğu sonucu elde edilmektedir. Özellikle Lefebvre’nin “küreselleşme” ile birlikte gündelik hayatın nasıl değiştiğini irdelleyen kitap çalışmaları, teknolojinin gelişimiyle birlikte öncelikle bireysel, bir sonraki adımda toplumsal değişimlerle birlikte mekânla etkileşim halinde bugün kentlerimizde yaşanan değişim süreçlerinin gerekçelerini oldukça net bir biçimde ortaya koymaktadır (Lefebvre, 2012). Kavramsal çerçevede tartışılan kent kimliği değişimine neden olan etmenler bölümünde tartışmalardan yola çıkılarak; kentlerin kurulumundan bugüne gelişimleri irdelendiğinde Sanayi Devrimi’nden itibaren hızla bir büyüme ve gelişmeden söz etmek mümkündür. Sırasıyla; Sanayi Devrimi, Modernizm ve Post-Modernizm sonrası kentlerin kimliği hızla değişim göstermiştir. Bu çalışma kapsamında ise; kent kimliği değişimine neden olan etmenler post - modernizm sonrası süreçte karşımıza çıkan küreselleşme kavramı ve kentlerin kurulumundan bugüne gelişimlerini yönlendiren mekanizma olarak planlama ve kentsel müdahaleler ele alınmaktadır. Sanayi Devrimi sonrası kentlerde değişimi tetikleyen en önemli etken olan teknoloji küreselleşme kavramı altında değerlendirilmiş olup, çalışma kapsamında kent kimliği değişim etmenleri; küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahaleler olmak üzere 2 ana başlık altında gruplanmıştır.

Şekil 7: Kent Kimliği Değişimine Neden Olan Etmenler

Bu çalışmanın ilk adımı kent kimliği öğelerinin ortaya koyulması, ikinci adımı kent kimliği değişim etmenlerinin tespiti olarak düşünüldüğünde karşımıza aşağıdaki Çizelge 3'teki gibi bir matris çıkmaktadır. Belirlenmiş olan her kent kimliği öğesinin her bir kent kimliği değişimini tetikleyen parametreyle ilişkisi vardır. Bazı öğeler bir etmenle değişebileceği gibi, bazı öğeler de birden fazla etmenden etkilenerek değişim göstermektedir. Her bir öğeyi ve etmeni birbirlerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Farklı meslek disiplinlerinin farklı yöntemlerle ilgi alanlarına girmiş olan ve üretilmiş pek çok çalışma olması "kent kimliği" ve "kimlik değişimi" konularının güncelliğini yitirmeyeceğinin kanıtıdır.

Çizelge 3: Geleneksel Çarşı Kent Kimliği ve Değişimi Matrisi

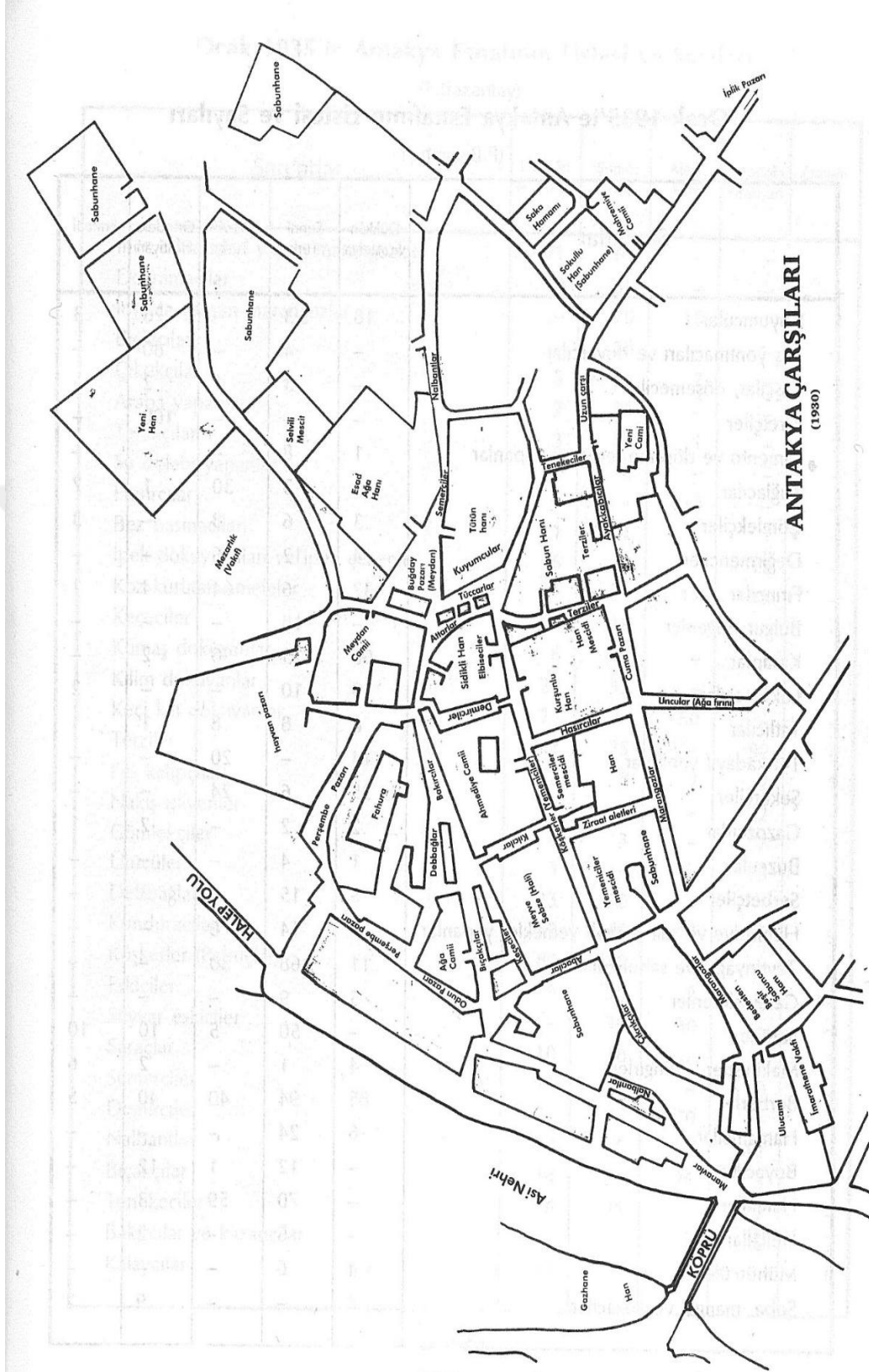
GELENEKSEL ÇARŞI KENT KİMLİĞİ ÖĞELERİ		GELENEKSEL ÇARŞI KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM ETMENLERİ	
		KÜRESELLEŞME	PLANLAMA VE KENTSEL MÜDAHALELER
TARİHSEL KİMLİK			
SOSYO- KÜLTÜREL KİMLİK	KÜLTÜREL YAPI		
	KURUMSAL YAPI		
	DEMOGRAFİK YAPI		
EKONOMİK KİMLİK			
ÇEVRESEL KİMLİK	DOĞAL ÇEVRE		
	YAPILI ÇEVRE		

Bu çalışmada; kent kimliğini oluşturan tüm ögeler ve kimlik değişim sürecini oluşturan etmenleri ilişkilendirerek ortaya koyulması şeklinde bir yöntem uygulanmıştır. Çünkü bütün kimlik ögelerini ve etmenleri birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Her öge birbiriyle ilişkili olarak kent kimliğinin bütünü oluşturmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda; çalışmanın niteliği ve kuramsal çerçevenin tanımladığı bilimsel problemin tartışılabilmesi için, geleneksel çarşının tarihsel ve kültürel olarak yapılı çevre ögesi olarak nitelendirilebilecek “Geleneksel İşlevler”in, küreselleşme, planlama ve kentsel müdahaleler aracılığıyla kimlik değişimini tartışmak yöntem olarak benimsenmiştir. Daha öncesinde kavramsal tartışmalarda yer verildiği gibi; geleneksel çarşılar tarihsel izler, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri yansıtan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çarşılardaki değişim insanların gündelik hayatındaki değişimi anlatmaktadır (Lefebvre, 2012:31). Özetle; bir kentin kimliğinin ve değişimin anlaşılabilmesi için geleneksel çarşı üzerinde edinilen bilgilerin test edilmesi gerekliliği kanısına varılmıştır.

Tüm bu gereklilikler göz önünde bulundurularak hazırlanmış olan bu çalışmada çalışma alanı olarak; Antakya Uzun Çarşı seçilmiştir.

16. yüzyıl başlarından günümüze kadar geldiği kesin olarak bilinen ve aslında 16. yüzyılın öncesinde de var olduğu düşünülen bu çarşı bölgesi Antakya'nın en eski ve en önemli çarşısı olarak nitelendirilmektedir (Nakib, 2012:313). Antakya gibi kentleşme tarihi M.Ö. 320 yılından bugüne uzanan ve Roma İmparatorluğu döneminde “Doğunun Kraliçesi” olarak adlandırılan bir kentte, çalışmanın temellendirildiği kent kimliği ve kimlik değişimi tartışmalarını yapabilmek için Uzun Çarşı ve bölgesinde çalışmanın temel aldığı noktalara uygun olarak incelemeler yapılması gerekliliğini ortaya çıkmaktadır. Ancak bu kimlik ve kimliğin değişim sürecinin tarihsel olarak hangi başlangıç noktasından bugüne irdeleneceğinin belirlenmesi problemi; Hatay Tarihi üzerine farklı açıdan pek çok araştırması olan Araştırmacı-Yazar Mehmet Tekin'in 1993 yılında basılmış olan “Hatay Tarihi” adlı kitabında kendi el çizimiyle yer almakta olan 1930 yılında Antakya Uzun Çarşı haritasıyla aşılmıştır (Tekin, 1993:159).

Şekil 8 incelendiğinde; 1930'lı yıllarında Antakya çarşılarında farklı meslek ya da zanaat olarak nitelendirilebilecek grupların belirli sokaklarda bir arada bulunması, cami, han, hamam, pazar alanı gibi mekânların bulunması, kavramsal çerçevede açıklanan geleneksel çarşıların nitelikleriyle benzerlik göstermektedir. Meslek grupları bir arada bulunduğu için Antakya'da bulunan geleneksel çarşının niteliği "arasta" dır. Şekil 8'de verilen haritadan anlaşılabilirdiği haliyle Antakya Arasta' sı merkezi bir noktada yer alan Ulu Cami etrafında kurulum ve gelişim göstermiştir. 1930'lu yıllarda Osmanlı Kültürünün biçimlenişini yansıtan Antakya Uzun Çarşı'da işlevlerin bir arada bulunması ve günümüze kadar geçirdiği değişimler bu çalışmanın da temel araştırmasını oluşturmaktadır. İşlevler üzerinden anlaşılmaya çalışılan değişimler ve işlevlerin mekânsal dağılımı, bugünün değişen alışveriş kültürünü, insanların gündelik hayatlarında nelere ihtiyaç duyduğunu anlatan önemli veri setlerini oluşturmaktadır.

Şekil 8:1930 Yılında Antakya Çarşıları (Kaynak: Tekin, 1993:159)

Edinilen bulgular ışığında bu çalışma kapsamında kent kimliğini oluşturan öğelerin çakıştığı nokta olan Antakya Uzun Çarşı bölgesindeki değişimin nasıl irdelendiği Çizelge 4’de açıklanmaktadır.

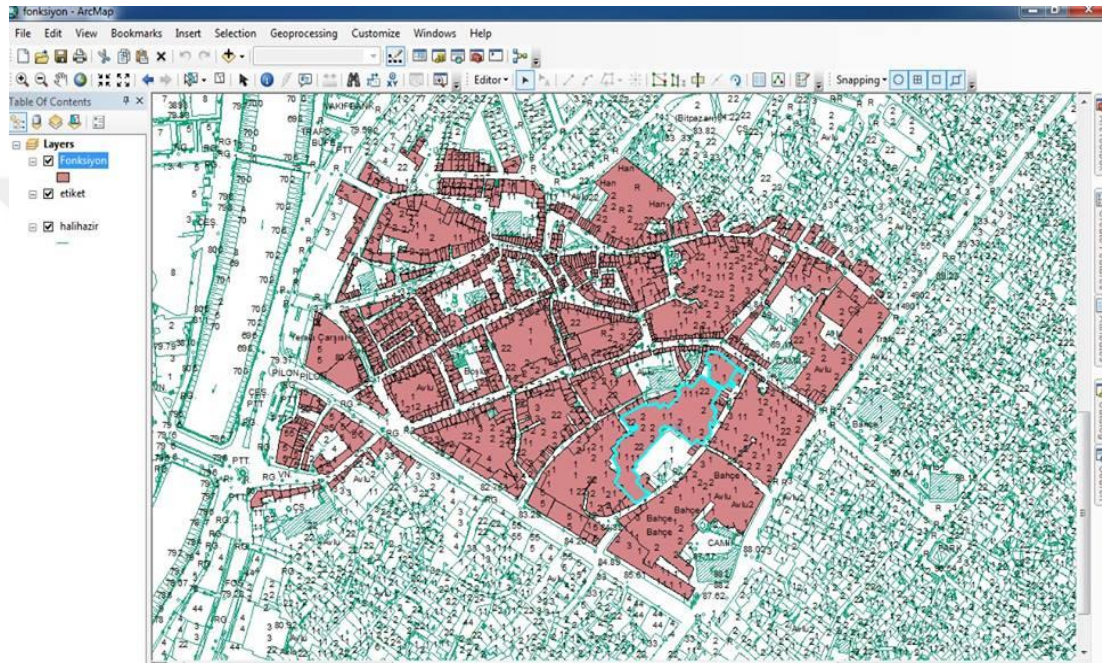
Çizelge 4: Çizelge 4: Kent Kimliği ve Değişim Süreçlerinin İrdelenme Yöntemleri

KENT KİMLİĞİ VE KİMLİK DEĞİŞİM SÜRECİNİN ANTAKYA UZUN ÇARŞI VE BÖLGESİ ETRAFINDA İRDELENME YÖNTEMLERİ	
KENT KİMLİĞİ	KİMLİK DEĞİŞİMİ
YAZIN ARAŞTIRMASI, SAHA ÇALIŞMASI, YÜZ-YÜZE GÖRÜŞMELER	HATAY BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ve ANTAKYA BELEDİYESİ’NDEN ELDE EDİLMİŞ PLANLAR ve SAHA ÇALIŞMASI, YÜZ-YÜZE GÖRÜŞMELER

Çalışma alanının yer seçimi ve hangi nitelikleriyle incelenmesinin gerektiği yazın çalışmasıyla belirlenmiş; ancak bu nitelikler ve üzerindeki değişimlerin neler olduğu; Uzun Çarşı bölgesindeki işlevlerin mevcut hâlihazır harita üzerine parsel bazında işlenmesi, sahada yapılan gözlemler, kurumlardan elde edilen bilgi ve belgeler, esnaf odaları ile sivil toplum örgütleri ile yapılan yüz-yüze görüşmeler neticesinde edinilen bilgiler üzerinden derlenerek oluşturulmuştur.

Saha çalışmasına yönelik ilk inceleme Hatay Büyükşehir Belediyesi ve Antakya Belediyesi arşivlerinden elde edilen koruma amaçlı ve uygulama imar planları üzerinde yapılmıştır. 30 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilmiş yerel seçimler sonrası faaliyete geçmiş olan Hatay Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı’ndan elde edilen bilgilere göre; çalışma alanının bulunduğu sınırlar ilçe sınırları için yürürlükte olan Uygulama İmar Planı 1998 yılı tarihli, çalışmanı alanı sınırları içerisinde ise yürürlükte olan Koruma Amaçlı İmar Planı ise 2009 yılı tarihlidir. Büyükşehir sistemiyle birlikte yetki sınırlarının ve kapsamının değişmesi gerekçe gösterilerek geçmiş yıllara ait planların arşivlerinde bulunmadığı bilgisi elde edilmiştir. Antakya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü’nde gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda ise yürürlükte olan planların Hatay Büyükşehir Belediyesi’nde adı geçen planlar olduğu bilgisi edinilmiştir. Antakya Belediyesi

arşivlerinde ise geçmiş yıllara ait planlardan 1987 yılında onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı'na rastlanılmış olup, bu planın çalışma alanını kapsayan paftası ve plan açıklama raporu kurumun verdiği izinler doğrultusunda kopyalanmıştır. Elde edilen bu planlardan yola çıkarak, plan niteliklerinin aynı olması ve çalışma alanının sit alanları içerisinde yer alması nedeniyle, verilen kararların mekâna etkisini tartışabilmek için 1987 ve 2009 yılı Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinden karşılaştırma yapılması uygun görülmüştür.

Şekil 9 : Saha Çalışmasının CBS Üzerinde Anlatımı

Alana ilişkin ikinci çalışma; günümüz koşullarında çarşıda bulunan işlevlerin tespiti ile yapılmıştır. Antakya Uzun Çarşı kimlik değişiminin işlevler üzerinden okunabilmesi için saha çalışması yapılacak olan alan sınırı; Tekin (1993)'in hazırlamış olduğu 1930'lu yıllara ait haritanın sınırlarına eş tutulmaya çalışılmıştır. Sahada tespit edilen güncel işlevlerin tespiti ve incelenmesi; Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden elde edilen 2009 yılına ait olduğu bilgisi verilen mevcut hâlihazır harita üzerinde bulunan yapıların mülkiyet sınırı üzerinden zemin kat işlevlerinin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) üzerinde işlenmesiyle gerçekleştirilmiştir. CBS desteği ile üretilen harita işlevlerin güncel dağılımını ortaya koymaya olanak sağlamıştır. Çalışma kapsamında; 1930-2015 arasında Uzun Çarşı'ya ait herhangi bir haritaya

rastlanmadığından kent kimliği değişiminin mekânsal boyutu bu iki haritanın karşılaştırılarak incelenmesi ile ortaya koyulmuştur.

Sahada gerçekleştirilmiş olan son çalışmada da; CBS desteği ile işlevler üzerinden mekânsal dağılımı anlamak için üretilen harita üzerinden yapılacak tartışmayı daha anlamlı hale getirmek ve sosyal yansımaları da ortaya koyabilmek için Uzun Çarşı ve Bölgesinde yer alan geleneksel olan ve geleneksel olmayan işlevlerin esnaf odaları ile bu işlevlerle ve alanla ilişkili sivil toplum örgütleriyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında yüz yüze görüşmeler yapılan esnaf odaları ve sivil toplum örgütleri aşağıdaki gibidir;

1. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası: T1
2. Antakya Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kooperatifi: T2
3. Hatay Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği: T3
4. Hatay Şekerciler ve Tatlıcılar Esnaf Odası: T4
5. Hatay Fırıncılar Odası: T5
6. Antakya Terziler ve Esnaf, Sanatkârlar Odası: T6
7. Antakya Tuhafiyeciler ve Konfeksiyoncular Odası: T7
8. Antakya Marangozlar ve Hızarcılar Odası: T8
9. Antakya Ayakkabıcı ve İmalatçılar Odası: T9
10. Antakya Demirciler ve Bıçakçılar Odası: T10
11. Antakya Kasaplar Odası: T11
12. Antakya Kuyumcu ve Sarraflar Odası: T12
13. Uzun Çarşı Dayanışma ve Güzelleştirme Derneği: T13
14. Ayakkabıcılar Çarşısı Koruma ve Güzelleştirme Derneği: T14

Esnaf odaları ve sivil toplum örgütleriyle randevu talep edilerek yüz yüze görüşme gerçekleştirilmesi sürecinde görüşme yapılan her birimde, birim yetkilisine sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçların tartışılması aşamasına yönelik olarak bu yetkililerin kimliklerinin gizli tutulmasını talep etmeleri sebebiyle birimleri temsilen bir kodlama ifadesi T – Temsilci kullanılmıştır.

Görüşmeler sırasında temsilcilere yöneltilen sorular dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; görüşme yapılan temsilcinin genel kimlik bilgileri,

ikinci bölümde; Antakya ve Uzun Çarşı'ya yüklenen anlamı ölçmeye çalışan sorular, üçüncü bölümde; temsilciliği üstlenmiş meslek kolu ve Uzun Çarşı ile ilişkisini kurmaya çalışan sorular ve son olarak dördüncü bölümde de İmar Planları ve Kentsel Müdahaleler aracılığıyla çarşı ve bölgesinde nelerin değiştiği ve çarşının gelecek nesillere aktarılabilmesi için ne gibi çalışmalara ihtiyaç duyulduğuna dair önerileri anlamaya çalışan sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen sorular ise aşağıdaki gibidir:

1. Bölüm:

Adı ve Soyadı:

Yaş:

Doğum Yeri:

Eğitim Durumu:

Dernek/ Oda Adı:

Oda ya da Dernekteki Pozisyonu:

Meslek:

2. Bölüm:

. Kaç yıldır Antakya'dasınız? Sizin için Antakya'yı tanımlayan kent kimliği öğeleri nelerdir?

. Sizin için Uzun Çarşı'yı tanımlayan kent kimliği öğeleri nelerdir?

.Geçmişten günümüze kadar Uzun Çarşı'da ne gibi değişimler gerçekleşmiştir?

3. Bölüm:

. Kaç yıldır bu meslekle uğraşıyorsunuz? Mesleğinizde tarihsel süreçte yaşanan değişimler nelerdir? Bundan 20 yıl sonra mesleğinizi nerede konumlandırıyorsunuz?

. Sahip olduğunuz meslek kolu hala Uzun Çarşı'da yer alıyor mu? Alıyorsa ne gibi mekânsal problemleriniz vardır? Almıyorsa meslek kolunuzun Uzun Çarşı'dan ayrılış süreci nasıl gerçekleşmiştir?

4. Bölüm:

. Sizce İmar Planları Uzun Çarşı'yı nasıl etkilemiştir?

- . Belediyenin Uzun Çarşı ile ilgili projeleri var mıdır? Varsa bu projelerin çarşıya olacak olan katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- . Palladium AVM'nin yapılması Uzun Çarşı'yı nasıl etkilemiştir?
- . Uzun Çarşı'nın gelecek nesillere bırakılabilmesi için kim/hangi kurum tarafından ne tür çalışmalar gereklidir?

Yöneltelen sorular belirli bir standartta olmayıp açık uçlu sorulardan oluşmakta ve hem kente, hem çarşıya hem de ilgili meslek koluna yüklenen anlamı ve bu anlamın zaman içerisinde nasıl değiştiğini anlamaya çalışmaktadır.

Yapılan yazın ve saha araştırması bulgularının mekânla ilişkili olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

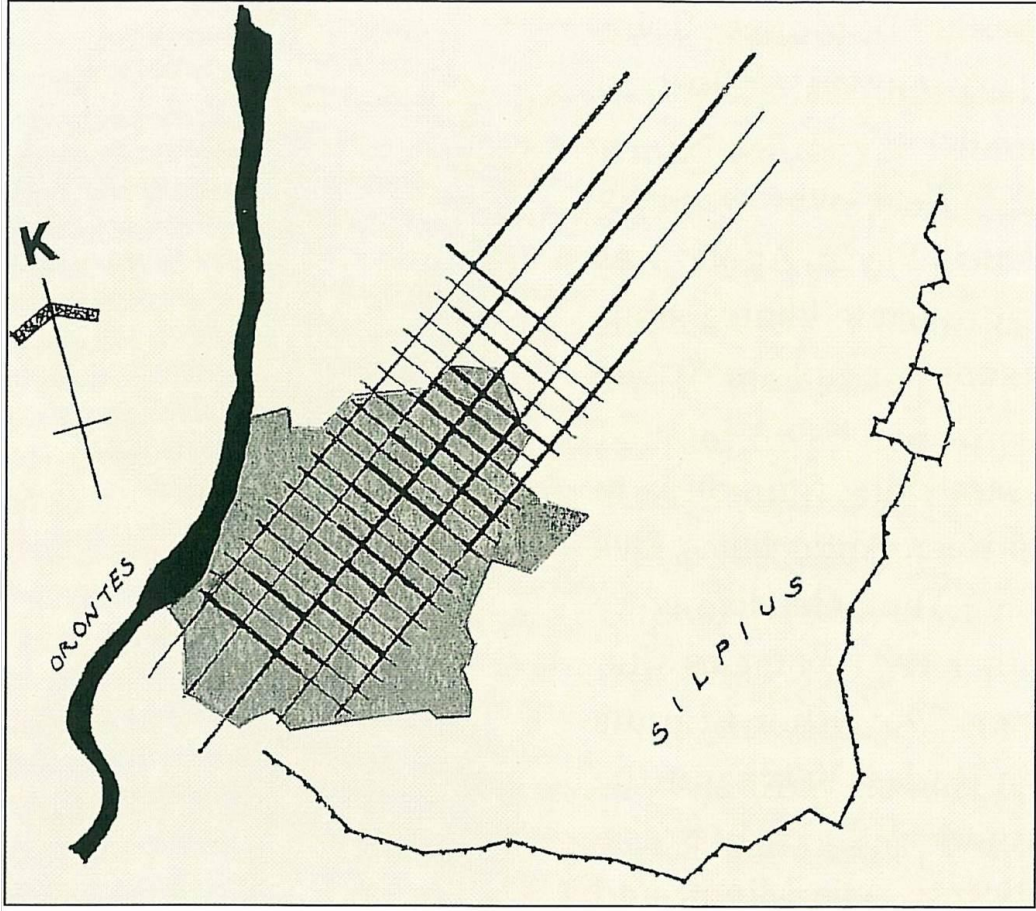
4 BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümünde Antakya ve Uzun Çarşı'nın kent kimliği ile kimlik değişim süreci yazından elde edinilen bilgiler, saha çalışması ve Hatay Büyükşehir Belediyesi ile Antakya Belediyesi'nden elde edilen belgelerden edinilen bilgiler doğrultusunda ortaya konulmuştur.

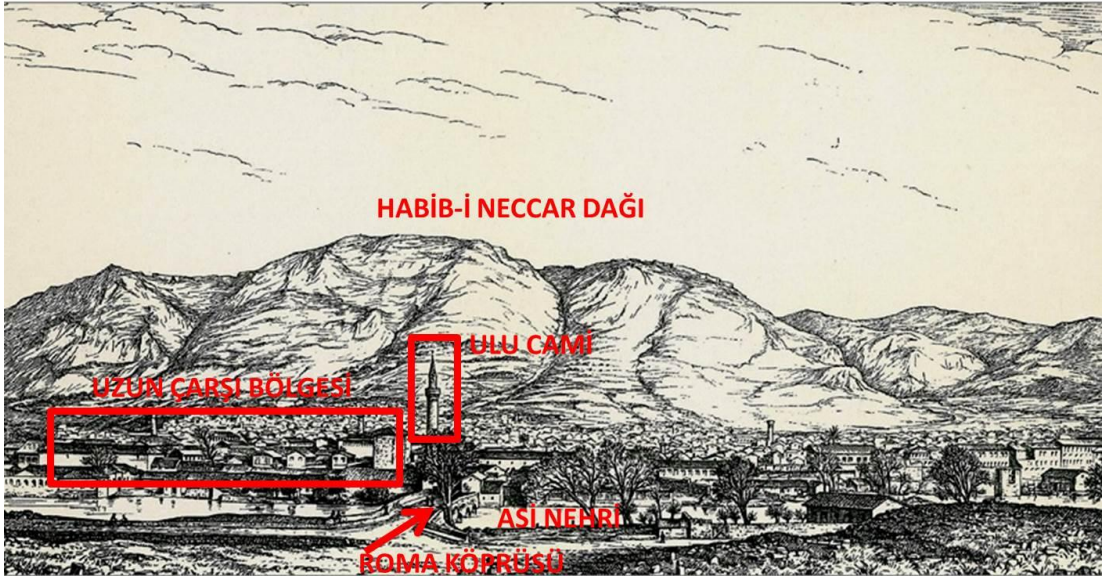
4.1 ANTAKYA KENT KİMLİĞİ'NİN GELİŞİMİ

Antakya şehri, Hatay ilinin merkez ilçesidir. Amanos Dağları'nın güneyinde, Amik Ovası'nın Akdeniz'e açılan Asi Nehri vadisinin kuzeydoğusunda yer alır. Kuseyr platosunun kuzeyindeki Habib-i Neccar Dağı'nın eteklerinde Asi Nehri'nin kuzey ve güneyine doğru yayılmıştır. Kentsel yerleşmenin büyük bölümü, Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağları arasındaki alanda toplanmıştır. Bu alan Antakya'nın en eski yerleşim ve ticaret alanının bulunduğu kesimdir (Şekil 11). Antakya'nın tarihi kent dokusunu, Habib-i Neccar Dağı ile Asi Nehri arasında yaklaşık 1 km genişlikte ve 1,5 km uzunlukta dar bir şerit üzerine yayılmış olan ve yıldızının parladığı çağlarda nüfusu birkaç yüz bini bulan, M.Ö. 320'de Seleukos döneminde kurulan kısım oluşturmaktadır. Yeni kent dokusunu ise; yerleşim alanı olarak ilk nüvesi 19.yy' da atılan ancak son 40 yılda gelişerek büyüyen, Asi Nehri'nin batı yakasındaki kısım oluşturmaktadır (Demir, 1996:19). "Hipodamus Tarzı Plan" olarak adlandırılan planla kurulmuş olan Antakya'da, belirli bir disiplin içinde birbirine dik ve paralel cadde ve sokakların meydana getirdiği yapı adalarından oluşan bu plan "Izgara Plan" olarak adlandırılmaktadır (Şekil 10) (Downey, 1961:70).

Antakya'nın kentleşme tarihi ve ev sahipliğini yapmış olduğu medeniyetlerin tarihçesini anlatmak bu çalışmanın kapsamını aşmakta olduğu için; bu bölümde Antakya'ya atfedilen değerler ile kent kimliğinin oluşumu ve kent merkezinde ticari gelişimin süreci kısaca anlatılmıştır.

Şekil 10: M.Ö.320 Antakya Izgara Planı (Kaynak: 2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu)

Şekil 11: 16. YY. de Antakya'yı Anlatan Gravür (Kaynak:2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu)

Antakya'nın ev sahipliği yaptığı pek çok medeniyet bulunmaktadır. Bu medeniyetlerle birlikte geçirdiği süreçler genel bir çerçevede sıralanacak olursa; Seleukoslar, Roma, Doğu Roma, Emeviler, Selçuklular, Haçlılar, Bizans, Memlükler, Osmanlı Devleti, İngiliz İşgali, Fransız Mandası, Hatay Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne (Anavatan'a) Katılış şeklinde değerlendirilmektedir. Yaklaşık olarak 2500 yıllık kentleşme tarihi bulunan Antakya'da geçmişten bugüne gelen yapılı çevredeki izler; Osmanlı Dönemi'nden itibaren nitelendirilebilecek kültürel miras öğeleridir. Osmanlı Dönemi öncesinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasına rağmen, depremler ve istilaların sonucunda geçmiş medeniyetlerden günümüze kalan kültürel miras öğeleri bütünsellik gösteren bir kentsel doku parçası olarak karşımıza çıkmamaktadır. Osmanlı Dönemi'nde ise Antakya; tipik Türk-İslam kenti özelliklerini barındıran yeni bir kimlik kazandığı dönem olarak nitelendirilmektedir (Tekin, 2000:12).

Yapılan saha çalışmalarında esnaf odaları ve sivil toplum örgütleri temsilcilerine yüz yüze görüşmeler esnasında "Antakya'yı tanımlayan kent kimliği nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar Çizelge 5'te özetlenmiştir.

Çizelge 5: Yüz-yüze Görüşmeler Sonucunda Antakya Kent Kimliği Öğeleri

YÜZ-YÜZE GÖRÜŞME YAPILAN TEMSİLCİLER	ANTAKYA KENT KİMLİĞİ ÖĞELERİ
T1	Dinlerin Kardeşliği, Roma'nın Başkenti, Gastronomi Kenti, İpek ve Zeytin'in Merkezi, Tarım Kenti, Uzun Çarşı
T2	Hatay Mutfağı, Habib-i Neccar, Asi Nehri, Çıkmaz Sokaklar, Uzun Çarşı , Kurtuluş Cad.
T3	Hoşgörü Kenti, Kültür Mozaığı, Uzun Çarşı
T4	Tarım Cenneti, Tüccar Merkezi, Doğunun Kraliçesi, St. Pierre Kilisesi, Uzun Çarşı
T5	Uzun Çarşı , Defne, Zeytin, İpek, Baharat Avlulu evler, Çıkmaz Sokaklar
T6	Dinlerin Merkezi, Hoşgörü Kenti, Uzun Çarşı , St. Pierre Kilisesi, Habib-i Neccar Dağı
T7	Gastronomi Kenti, Hoşgörü Merkezi, Uzun Çarşı
T8	Doğunun Kraliçesi, Kültür Mozaığı, Uzun Çarşı
T9	7 Büyük Deprem Geçirmiş Hoşgörü Merkezi, Uzun Çarşı
T10	Gastronomi Kenti, Tüccar Merkezi, Uzun Çarşı
T11	Sabun, Zeytin ve İpek Cenneti, Uzun Çarşı
T12	Hoşgörü Merkezi, Gastronomi Kenti, Uzun Çarşı
T13	Metropol, Dinlerin Kardeşliği, St. Pierre Kilisesi, Habib-i Neccar Cami, Uzun Çarşı
T14	Ticaret Merkezi, Gastronomi Kenti, Uzun Çarşı

Temsilcilerin tamamı çalışma alanı olarak seçilmiş olan Uzun Çarşı'yı, Antakya'nın kimlik ögesi olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirme ile kavramsal çerçevede oluşturulmuş olan kimlik öğeleri alt başlıklarından da faydalanılarak çalışmanın özgün Antakya Kent Kimliği yorumu Şekil 14'deki gibi oluşmaktadır.

ANTAKYA KENT KİMLİĞİ

TARİHSEL KİMLİĞİ

DOĞUNUN KRALİÇESİ, ROMA DÖNEMİNDE 3. BÜYÜK METROPOL VE BAŞKENT

SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ

KÜLTÜREL YAPI	KURUMSAL YAPI	DEMOGRAFİK YAPI
<ul style="list-style-type: none">GASTRONOMİ KENTİHOŞGÖRÜ KENTİKÜLTÜR MOZAIĞI	DİNLERİN MERKEZİ	TÜCCAR KENTİ

EKONOMİK KİMLİĞİ

TİCARET KENTİ (SABUN, ZEYTİN, İPEK, BAHARAT), TARIM KENTİ

ÇEVRESEL KİMLİĞİ

DOĞAL ÇEVRESEL KİMLİĞİ	YAPILI ÇEVRESEL KİMLİĞİ
<ul style="list-style-type: none">ASİ NEHRİHABİB-İ NECCAR DAĞIDEFNEDEPREM	<ul style="list-style-type: none">UZUN ÇARŞIKOLONADLI CADDE (KURTULUŞ CAD.)ANTAKYA EVLERİANTAKYA SOKAKLARIMOZAIKLER

Şekil 12: Antakya Kent Kimliği

Ev sahipliği yaptığı medeniyetler, tarihsel süreçte geçirdiği depremler ve istilalar Antakya Kenti'nin kimlik oluşumunun, tarih öncesi çağlardan günümüze pek çok anahtar sözcük ve kavram ile anılmasına neden olmuştur. Bugün pek çok dinin ve medeniyetin ortak noktası olmuş olan Antakya'ya farklı açılardan atfedilen pek çok değer bulunmaktadır. Şekil 12'de, bu çalışmanın özgün Antakya Kent Kimliği yorumu farklı açılardan da değerlendirilerek ortaya konulmuştur. Bölüm 4'de değinildiği gibi Antakya'nın tüm kimlik öğeleri ile kimliğini ve değişimini tartışmak oldukça uzun bir zaman diliminde, geniş çerçevede, farklı meslek disiplinlerinin de bakış açıları ile ele alınması gereken bir tartışmadır. Bu nedenle bu çalışmanın kapsamı; tarihsel, sosyo-kültürel, ekonomik ve yapıli çevresel kimliğin bir bütünü olarak değerlendirilebilecek Uzun Çarşı bölgesi özelinde analizler ve araştırmalarla irdelenecek şekilde daraltılmıştır.

Bu daraltmaya bağlı olarak çalışma alanının tarihçesi ve çalışmanın metodolojisi kapsamında Uzun Çarşı ve bölgesinin tarihsel süreç içerisinde gelişimi

ile yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgulara bir sonraki bölümde değinilmektedir.

4.2 UZUN ÇARŞI'NIN KİMLİK GELİŞİMİ

Çarşılar toplumsal yaşamı çevreleyen ve toplumun birçok kesiminin sosyal faaliyetlerini içeren mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplumsal yaşamda, örgütlenmenin ve üretim araçlarının gelişmesinde ticaretin rolü büyüktür. Ticaretin odak mekânları olan çarşılar ise toplumsal ilişkilerin odak merkezidir. İnsan yerleşmelerinin evriminde alışverişin gerçekleştiği agoralardan alışveriş merkezlerine kadar değişim göstermiş bir değişim söz konusudur. Ancak bu çalışma kapsamında tartışılan çarşılar Osmanlı Dönemi'nin ya da Türk-İslam kültürünün biçimlendirdiği çarşılardan olarak nitelendirilen “arasta”lardır. Çalışmanın gerçekleştirildiği Uzun Çarşı bölgesi arastalardan oluşan bir gelişim göstermiştir.

Çalışma kapsamında incelenen Antakya Uzun Çarşı bölgesinin tarihsel süreçte ticari gelişimi ise; Doğu ve Batı arasında ticaretin geçiş noktası olması, kral yolu üzerinde bulunması, Akdeniz - Semerkand transit yolunun Antioch'tan geçmesi, Roma döneminde otonom bölgesi olması ve sonraki süreçlerde Coğrafi Keşifler'e kadar İpek yolu üzerinde bulunarak Uzakdoğu'dan gelen ürünlerin Antakya üzerinden Mezopotomya'ya dağılması, Antakya'nın ticari açıdan taşıdığı stratejik öneme bağlı olarak gerçekleşmiştir (Braudel, 1990:113).

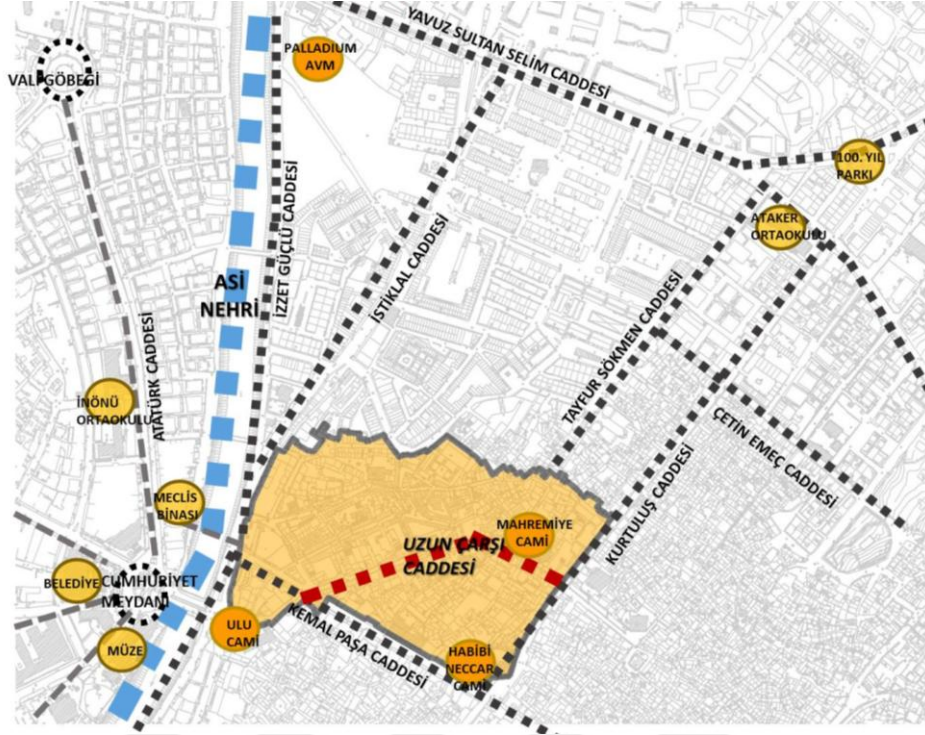
Özellikle Osmanlı-Türk dönemi olarak nitelendirilebilecek dönem olan süreçte, yönetim sistemi kademelenmesine göre Antakya'nın “Sancak Merkezi” olarak nitelendirilmesi ticaret kenti olmasının önemli bir gerekçesidir. Antakya coğrafi konumu nedeniyle, Dicle ve Fırat'a ulaşmak için en kısa ve en emniyetli yol olarak nitelendirilmiş, tarih boyunca Doğu ile Batı'yı ele geçirmek isteyen güçlerin istilalarına maruz kalmıştır. Kentin surlarla çevrili olması güvenli olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Bu bölgeyi çekim noktası haline getiren ve tarihsel süreçte belirli bir noktaya kadar odak noktası olmasını sağlayan bir diğer neden, kentin Anadolu'yu Suriye'ye ve Filistin'e bağlayan yolların kavşak noktasında olmasından ve Mezopotamya'nın Akdeniz'e çıkış noktasında bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ancak 18. yy sonlarına doğru Süveyş Kanalı'nın açılması ve Coğrafi Keşifler ile birlikte yön değiştiren Doğu Akdeniz Ticaret Yolu

nedeniyle Antakya eski ticari merkez olma özelliğini yitirmiştir (Turgut, 1986:187; Tankut, 1973:773-779).

Kentte bugün geleneksel ticari merkez olarak nitelendirilen Uzun Çarşı ve bölgesinin ise; fiziksel olarak olmasa dahi işlevsel olarak niteliği M.Ö 300'lerden bugüne kadar değişimlerle birlikte varlığını sürdürmüştür. Ancak bugünkü Uzun Çarşı bölgesinin asıl biçimlenişi yaklaşık olarak M.S 700'lere kentte Arap Hâkimiyeti'nin başlamasıyla gerçekleşmiştir. O döneme kadar Hristiyanlaşmanın yaşandığı kentte, yeni bir süreç olarak Araplaşma ve İslamlaşma süreci başlamıştır. Yine aynı dönemde kent planı olarak mevcut olan Hipodamus planı üzerinde değişimler yapılarak, agoraların yerine kentte yeni ticari bölgeler oluşturulmuş, Arap üslubunda Kolonatlı (Sütunlu) Caddeler inşa edilmiştir. Uzun Çarşı'nın bugünkü kimliğinin izleri Osmanlı Devleti'nin kenti ve merkezini biçimlendirilmesiyle oluşmuştur. Osmanlı döneminde özellikle vakıflar kentlerinde büyümesinde ve gelişmesinde önemli unsurlardır (Turgut, 1986:157).

Şekil 103: Antakya Ticari Merkez Gelişim Şeması

Şekil 114:Uzun Çarşı ve Bölgesi Yakın Çevre İlişkileri

Şekil 14’de görüldüğü gibi çalışma alanı olarak tarif edilen Uzun Çarşı ve bölgesi Ulu Cami’den başlayan bir gelişimle güneydoğuda Habib-i Neccar Cami, kuzeydoğuda Mahremiye Cami ile, ayrıca ulaşım kademelenmesi açısından önem arz eden Kemalpaşa Caddesi, Kurtuluş Caddesi ve İstiklal Caddesi ile sınırlandırılmıştır. Bölge içerisinde Uzun Çarşı Caddesi olarak isimlendirilen aks gündelik ihtiyaca hizmet eden pek çok dükkânın sıralanmış olduğu akstır. Bölgenin yaklaşık olarak 500 m. ilerisinde 2013 yılında faaliyete girmiş alışveriş merkezi bulunmaktadır.

Yapılan saha çalışmalarında, esnaf odaları ve sivil toplum örgütleri temsilcileri ile yapılan yüz yüze görüşmeler sırasında “Sizin için Uzun Çarşı’yı tanımlayan kent kimliği öğeleri nelerdir?” şeklinde bir soru yöneltilmiş olup bu soruya verilen cevaplar Çizelge 6’da özetlenmiştir. Bu tablo ve kavramsal çerçevede oluşturulmuş olan kimlik öğeleri alt başlıklarına uygun olarak Uzun Çarşı Kent Kimliği Şekil 15’deki gibi belirlenmiştir. Tüm temsilciler, Uzun Çarşı’da yer alan zanaatları kimlik öğesi olarak değerlendirmektedirler.

Çizelge 6: Uzun Çarşı Kent Kimliği Öğeleri

YÜZ-YÜZE GÖRÜŞME YAPILAN TEMSİLCİLER	UZUN ÇARŞI KENT KİMLİĞİ ÖĞELERİ
T1	Zanaatkârlar, Sabun, İpek, Zeytintağı, Çeşitliliğin Merkezi
T2	Doğu ile Batı Arasında Geçiş Merkezi, Zanaatkâr Çarşısı
T3	Arastalar, Hanlar, Kervansaraylar, Bedestenler, Camiler, Mescidler, Sabunhaneler, Havuzlar, Çeşmeler
T4	Zanaatkârlar, 3 Dinin Üretimi, Sabun ve İpek Merkezi
T5	Önemli Ticari Güzergâh, Zanaatkâr, Sabunhane
T6	Zanaatkârlar, Arastalar, Dinlerin Birlikte Üretimi
T7	Sabun, İpek, Zeytinyağı, Zanaatkâr
T8	3 Dinin Üretim Merkezi, Zanaatkârlar, Sabun
T9	Arastalar, Zanaatkârlar, Çeşitliliğin Merkezi
T10	Zanaatkârlar, Zeytinyağı, Sabun, Sabunhane
T11	İpek, Zanaatkârlar, Arastalar, Camiler
T12	Zanaatkâr Çarşısı, Dinlerin Üretim Merkezi
T13	İpek, Zeytin, Pamuk, Bedesten, Arasta, Zanaatkâr

UZUN ÇARŞI'NIN KİMLİĞİ

TARİHSEL KİMLİĞİ

DOĞU VE BATI ARASINDA TRANSİT GEÇİŞ NOKTASI

SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ

KÜLTÜREL YAPI	KURUMSAL YAPI	DEMOGRAFİK YAPI
ÇEŞİTLİLİĞİN MERKEZİ	3 DİNİN ÜRETİM MERKEZİ	ZANAATKÂR ÇARŞISI

EKONOMİK KİMLİĞİ

SABUN, İPEK, ZEYTİNYAĞI VE PAMUĞUN MERKEZİ

ÇEVRESEL KİMLİĞİ

DOĞAL ÇEVRESEL KİMLİĞİ	YAPILI ÇEVRESEL KİMLİĞİ
COĞRAFİ KONUMU	<ul style="list-style-type: none"> ARASTALAR HANLAR, SABUNHANELER KERVANSARAYLAR, BEDESTENLER CAMİLER, MESCİDLER HAVUZLAR, ÇEŞMELER

Şekil 125: Uzun Çarşı'nın Kent Kimliği

Osmanlı Dönemi'nde, Uzun Çarşı bölgesi kentin merkezini simgelemekte ve Ulu Cami çevresinde arastalardan oluşan bir çarşı gelişimi gözlenmektedir. Çarşı bölgesinde yer alan hanlar kendi aralarında arasta ile işlevsel açıdan düzenli bir biçimde yerleşmiştir. Osmanlı Dönemi'nden 1930'lu yıllara kadar gelen arasta ve hanların dışında çarşıda bulunan yapısal kullanımlar; pazarlar, camiler, mescitler, pazarlar, sabunhaneler ve hamamlar olmak üzere Çizelge 7'de özetlenmektedir (Turgut, 1986:183).

Çizelge 7: 1930'lu Yıllarda Uzun Çarşı ve Bölgesindeki Fonksiyonlar

1930'LU YILLARDA UZUN ÇARŞI ve BÖLGESİNDEKİ FONKSİYONLARIN İSİMLERİ	
ARASTALAR	Manavlar, Nalbantlar, Çıkırıkçılar, Marangozlar, Abacılar, Bıçakçılar, Semerciler, Uncular, Ayakkabıcılar, Bakırcılar, Hasırcılar, Terziler, Tenekeçiler, Attarlar, Elbiseciler, Kılıçlar, Keçeciler, Debbağlar, Nalburlar
HANLAR	Beşir Sabuncu Hanı, Kurşunlu Han, Sabun Hanı, Sokullu Han, Esad Ağa Hanı, Yeni Han
PAZARLAR	Odun Pazarı, Buğday Pazarı, Perşembe Pazarı, İplik Pazarı, Meyve-Sebze Hâli, Hayvan Pazarı
CAMİ ve MESCİDLER	Ulu Cami, Habib-i Neccar Cami, Ağa Cami, Ahmediye Cami, Yeni Cami, Mahremiye Cami, Meydan Cami, Han Mescidi, Selvili Mescit, Semerciler Mescidi
HAMAMLAR	Saka Hamamı

Bu çalışma kapsamında Uzun Çarşı'nın kimlik ögesi olarak irdelenen öge; arastalarda yer edinmiş olan zanaatların 1930 yılındaki dağılımı ve günümüzde nasıl değiştiği; işlevlerin biraradalığı, bütünselliği, diğer işlevler ile ilişkileri ve işlevlerdeki niceliksel değişimler üzerinden ortaya koyulmuştur.

4.2.1 1930 Yılında Uzun Çarşı'da Yer Alan Geleneksel İşlevler

Türk Dil Kurumu'na göre zanaat; insanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016).

Çalışma kapsamında üzerinde durulan zanaat kavramının temel özellikleri şu şekildedir:

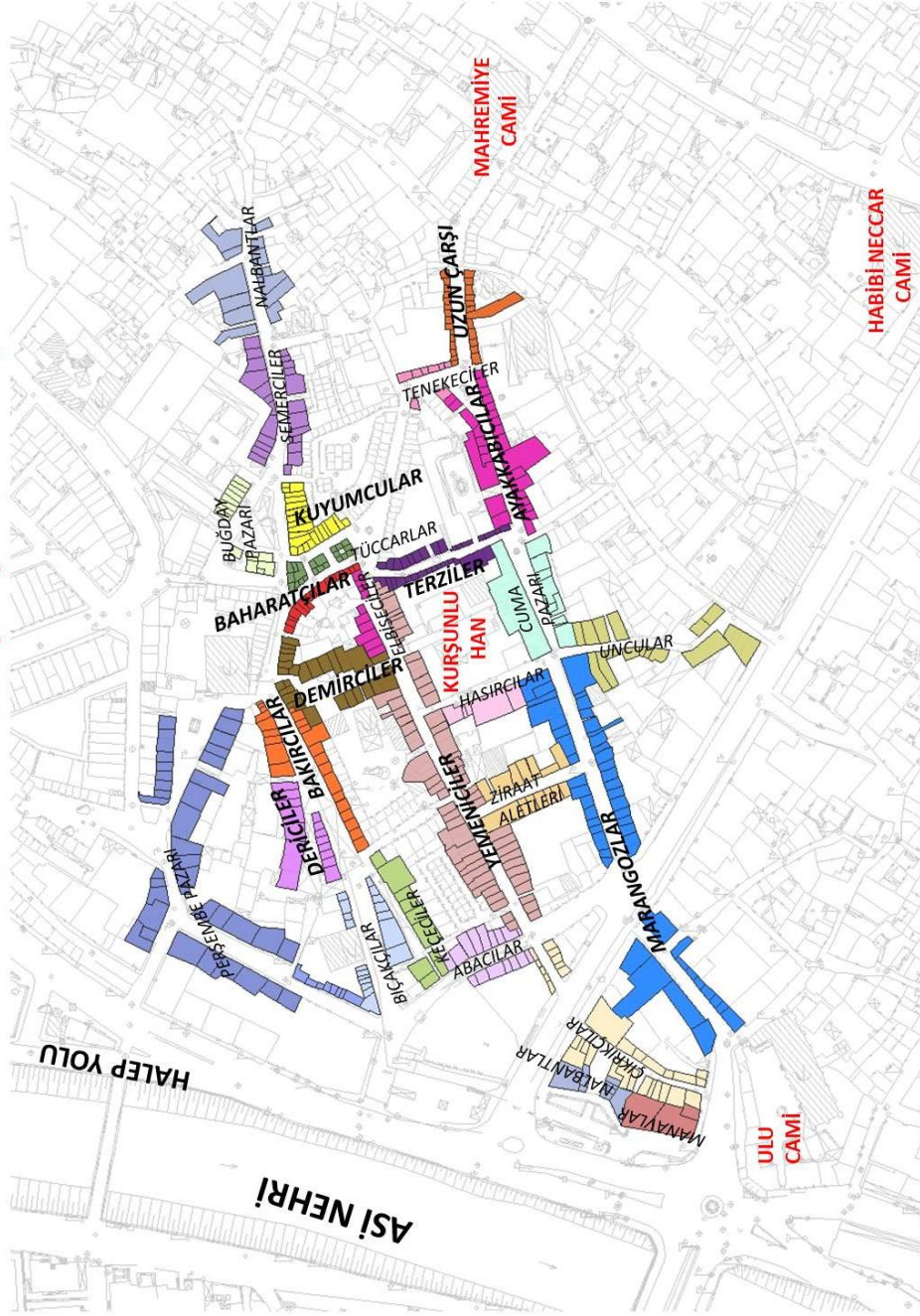
- Ham maddesi taş, toprak, çeşitli metaller, cam, deri, ahşap gibi maddelerden oluşmaktadır.
- İş üretilirken verilen eğitimle, kuşaktan kuşağa aktarılan özel beceriler, teknikler içerir.
- Çağın ihtiyaçlarına bağlı yeni zanaat alanları ortaya çıkabilir, mevcut olanlar önemini kaybedebilir (www.turkedebiyati.org, Erişim Tarihi:18.04.2016).

Zanaatlar ve zanaatkârlık gündelik hayatın değişimlerinden etkilenen, dolayısıyla teknolojinin hayatımıza getirdiği yeniliklerle anlamını yitirmekte olan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle arastalarda yer alan zanaatların tarihsel süreçte anlamını kaybetmesi geleneksel çarşıların kimliğini yeniden üretmesine neden olan önemli bir etkidir.

Bu çalışma kapsamında öncelikli olarak; 1930'lu yıllarda arastalarda belirli sokaklarda bir arada bulunan zanaatların değişimini mekânsal ve niceliksel olarak irdeleyebilmek için Şekil 8 'de yer alan parsel çizgilerinden referans alınarak, Hatay Büyükşehir Belediyesi'nden elde edilmiş 2009 yılı tarihli güncel hâlihazır üzerine CBS ortamında işlevlerin işlenmesi işlemi gerçekleştirilmiştir. Böylelikle arastalar içerisinde yer alan işlevlerin 1930 ve 2015 yıllarındaki mekânsal dağılımı karşılaştırılabilir hale getirilmiştir (Şekil 16).

ANTAKYA GELENEKSEL ÇARŞI DAĞILIMI, 1930

Şekil 136: Antakya Geleneksel Çarşı İşlev Dağılımı

1930 yılında Antakya’da kent genelinde 69 zanaat kolunda birbirinden farklı pek çok işlev toplam 450 dükkânda yer almaktadır (Tekin, 1990:160-161). Bu 69 çeşit zanaat arasından çalışma kapsamında incelenecek olan zanaatlar arastaların adını aldığı zanaatlardır. Bu zanaatlar; nalbantlar, çıkırıkçılar, abacılar, marangozlar, ayakkabıcılar, köşkerler, bıçakçılar, semerciler, hasırcılar, terziler, tenekeçiler, kuyumcular, attarlar, kılıcılar, keçeciler, debbağlar ve demirciler şeklindedir (Sarı, 2010:9-90).

Çizelge 8: 1930 Yılında Arastalarda Bulunan Zanaatlar ve Sayıları (Kaynak: Tekin, 1990)

ZANAAT KOLU	ADET (Dükkan veya Atölye)
Attar	43
Keçeciler	8
Kılıcılar	23
Hasırcılar	20
Abacılar	23
Terzi	47
Tenekeçiler	16
Kuyumcular	18
Marangozlar	21
Çıkırıkçılar	5
Debbağlar	23
Kunduracılar	52
Köşkerler	80
Semerciler	15
Demirciler	22
Nalbantlar	20
Bıçakçılar	14
TOPLAM	450

Çizelge 8’e göre 1930 yılında Antakya’daki işlevlerin dükkân sayıları üzerinden dağılımına bakıldığında; dönemin geleneksel işlevlerinin %33’ünün arastalara dağılmış olduğu izlenmektedir. Diğer işlevlerin ise; Uzun Çarşı bölgesinde çarşı olarak adlandırılan kısım ve yerleşim yerleri ile o dönem açılmış olan Saray Caddesi üzerinde yer aldığı yapılan yüz yüze görüşmelerden yola çıkarak değerlendirilmektedir.

4.2.2 Günümüzde Yer Alan Geleneksel İşlevler

Küreselleşen dünya, gelişen teknoloji ve değişen gündelik hayatla birlikte “zanaatlar” ve “zanaatkârlık” silinmekte olan bir hayat tarzına işaret etmekte olabilir; ancak bu doğru değildir. Zanaatkârlık sürekli temel insan dürtüsüne, kendi iyiliği için bir görevi güzel yapmasına işaret eder (Sennett, 2006:20). Tarihsel süreçte zanaat kavramı irdelendiğinde; Yunanlılar için zanaat ve topluluk birbirinden ayrılmayan unsurlardır. Ancak geleneksel zanaat toplulukları becerilerini nesilden nesillere aktardıklarından bu beceriler birinden diğerine aynı şekilde geçmez (Sennett; 2006:42). Günümüzde Sanayi Devrimi'nin etkisiyle teknolojiye olan değişimler bazı zanaatların öneminin kaybolmasına, bazılarının da anlamının değişimine neden olmuştur. Seri üretim biçimiyle üretilmiş gömleğin üzerinde el işlemlerinin bulunması, terzilik zanaatının yok olduğu anlamına gelmez. Ancak işlemleri yapan terzilerin zanaatkâr yerine, sermayeye bağlı olarak fabrikada çalışan işçi konumuna geldiği söylenebilir. Ya da herhangi bir konfeksiyon mağazasından alınmış ürünün tadilat işlemlerinin terzi dükkânında yapılması da bu zanaatın yok olmadığının göstergesidir. Ancak geçmişteki gibi kişiye özgü dikimlerin yapılmaması terzilik zanaatının anlamının değiştiğinin göstergesidir. Dolayısıyla Post - Modern çağ olarak adlandırdığımızda günümüzde geçmişten anlamı değişerek gelmiş bir takım geleneksel işlevler olarak nitelendirebileceğimiz zanaatlar bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenmiş olan Antakya Uzun Çarşı'da bugün birbirinden farklı pek çok işlev bulunmaktadır. Bu işlevler yerinde yapılan inceleme ve gözlemlere dayalı olarak dükkân sayıları ile birlikte şu şekilde karşımıza çıkmaktadır; Konfeksiyon (275), **Kuyumcu (127)**, **Ayakkabıcı (102)**, Depo (55), **Baharatçı (50)**, Boş Dükkân (49), Bijuteri (32), Manifaturacı (29), Züccaciye Satış Mağazası (22), **Künefeci (20)**, **Kasap (13)**, **Ayakkabı Atölyesi (12)**, Dönerci (10), **Terzi (9)**, Çantacı (9), Mobilya Satış Mağazası (8), Çay Ocağı (8), Büfe (7), Nalbur (7), Saatçi (7), Berber (6), Beyaz Eşya Satış Mağazası (6), **Ahşap Ürünleri Satış Mağazası (5)**, **Fırın (5)**, **Künefe Peynircisi (5)**, **Ahşap Ürünleri Atölyesi (4)**, **Bakır Ürünleri Satış Mağazası (4)**, Elektronik Eşya Tamircisi (4), Yöresel Ürün Satış Mağazası (14), **Deri Ürünleri Satış Mağazası (3)**, GSM İletişim Merkezi (3), Oyuncakçı (3), Pastane (3), Sobacı (3), Telefoncu (3), **Yöresel Tatlıcı (3)**, Anahtarcı (2), Elektronik Eşya Satış Mağazası (2), Halı Satış Mağazası (2), Kebapçı (2),

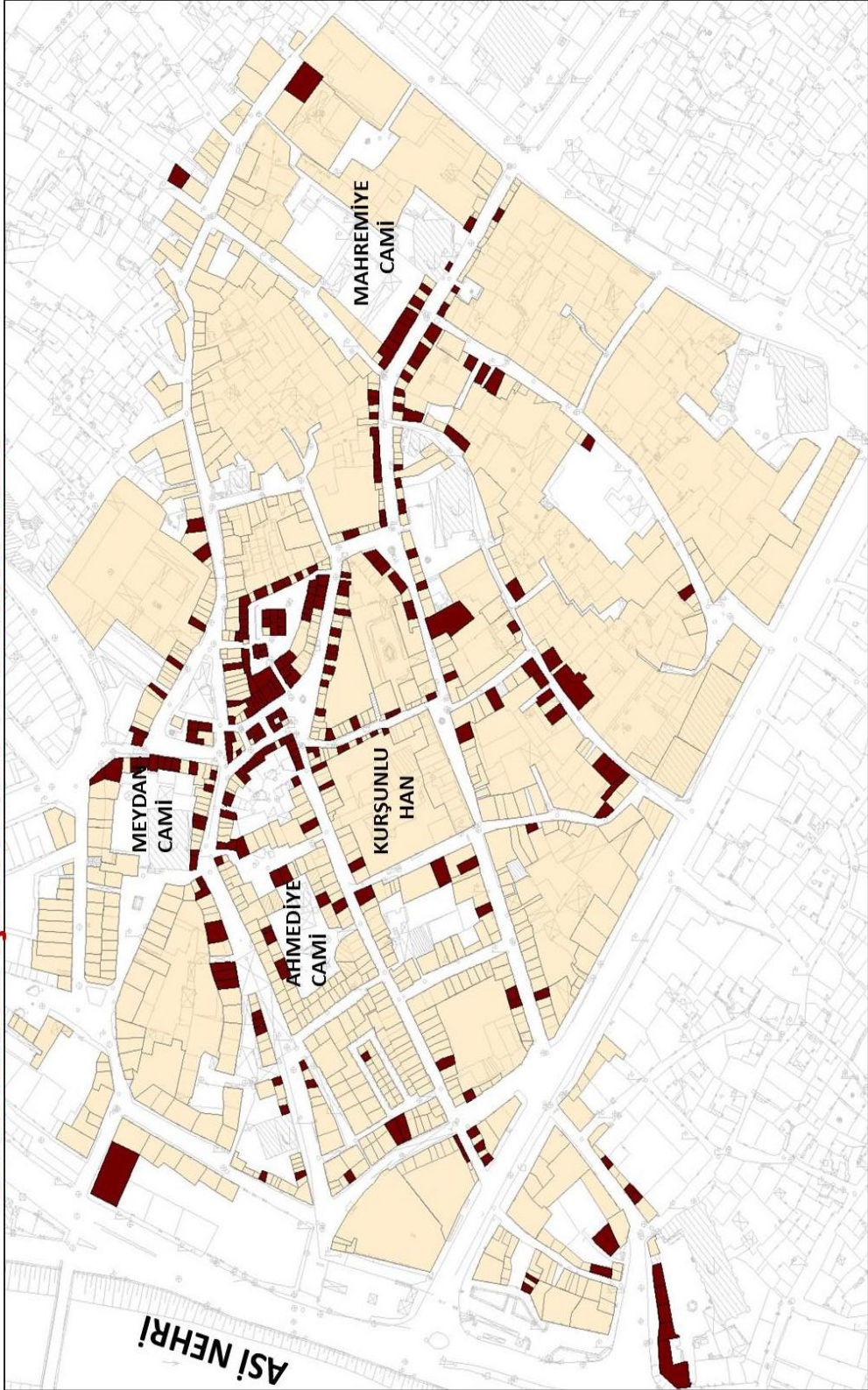
Manav (2), Market (2), **Yöresel Satış Mağazası (2)**, Ambalajcı (1), Dernek (1), Baklavacı (1), Bakliyatçı (1), Balcı (1), Banka (1), Bankamatik (1), Bisiklet Satış Mağazası (1), **Bıçakçı (1)**, Davetiyeci (1), Döşemeci (1), Eczane (1), Elektrikçi (1), Emlakçı (1), Evcil Hayvan Satış Mağazası (1), Fast-Food Restaurantı (1), Fotoğrafçı (1), Kafe (1), Kahvehane (1), **Kalaycı (1)**, Karakol (1), Esnaf Odası (1), Kuşçu (1), **Marangoz Atölyesi (1)**, Muhasebe Bürosu (1), Otel (1), Noter (1), Peynirci (1), Sürücü Kursu (1), Özel Eğitim Tesisi (1), İddea Bayi (1), İnternet Kafe (1), **İpek Ürünleri Satış Mağazası (1)**, İplikçi (1), Şarküteri (1) (Şekil 19).

Tespit edilen işlevler arasından günümüze değişerek gelmiş geleneksel olarak nitelendirilebilecek işlevler olarak belirlenenler; Kuyumcu, Ayakkabıcı, Baharatçı, Künefeci, Kasap, Ayakkabı Atölyesi, Sabuncu, Terzi, Ahşap Ürünleri Satış Mağazası, Künefe Peynircisi, Ahşap Ürünleri Atölyesi, Bakır Ürünleri Satış Mağazası, Yöresel Ürün Satış Mağazası, Yöresel Tatlıcı, Yöresel Meze Satış Mağazası, Baklavacı, Bıçakçı, Kalaycı, Marangoz Atölyesi, İpek Ürünleri Satış Mağazası, İplikçidir. Tespit edilen bu durumun 1930 yılı verileri ile (o dönemde arastalarda var olan zanaatlar ile) karşılaştırılabilmesi için Çizelge 9 ve Çizelge 10 oluşturulmuştur.

Çizelge 9: Geçmişten Günümüze Gelen Geleneksel İşlevler

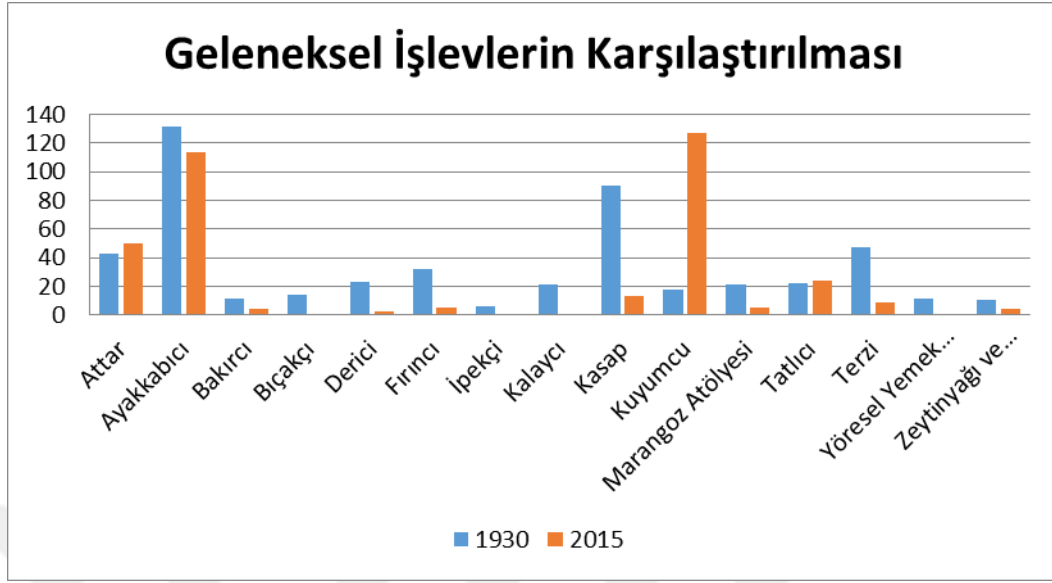
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELEN GELENEKSEL İŞLEVLER		
İŞLEVLER	1930	2015
Attar	43	50
Ayakkabıcı	132	114
Bakırcı	12	4
Bıçakçı	14	1
Derici	23	3
Fırıncı	32	5
İpekçi	6	1
Kalaycı	21	1
Kasap	90	13
Kuyumcu	18	127
Marangoz Atölyesi	21	5
Tatlıcı	22	24
Terzi	47	9
Yöresel Yemek Restoranı	12	1
Zeytinyağı ve Sabuncular	11	4

GELENEKSEL İŞLEVLERİN DAĞILIMI-2015

Şekil 18: Geleneksel İşlevlerin Dağılımı, 2015

Çizelge 10: 1930-2015 Geleneksel İşlevlerin Karşılaştırılması

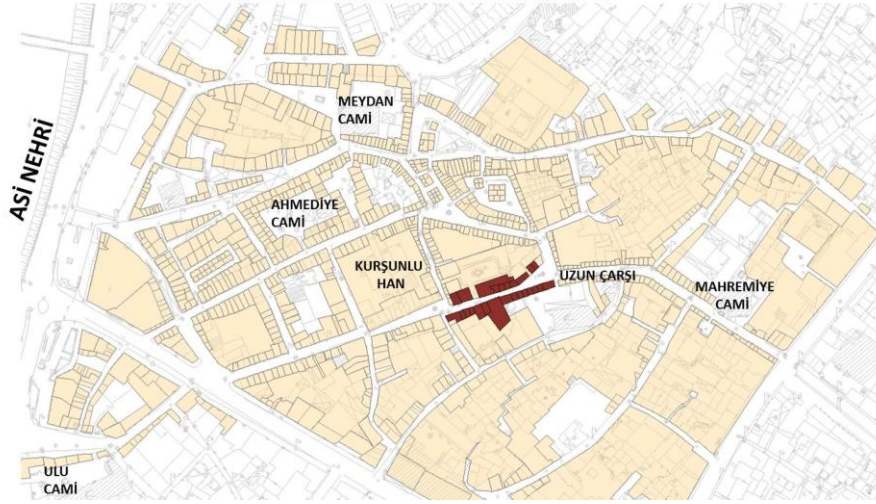
Çizelgelere göre 1930 yılından günümüze artış göstererek gelen 3 temel geleneksel işlev bulunmaktadır. Bu işlevler; attarlık, kuyumculuk ve tatlıcılıktır. Ancak sayıları 1'e düşmüş olan geleneksel işlevler olan; bıçakçılık, kalaycılık ve ipekçilik zanaatları, mevcut zanaatkarlarının yetiştirdiği ustaların bulunmaması halinde yok olmaya yüz tutmuş olan zanaatlar olarak değerlendirilmektedir (Çizelge 9 ve 10).

Çalışma kapsamında 1930 yılında mekânsal olarak işlevsel dağılımını gözlemleyebildiğimiz işlevler; ayakkabıcılar, baharatçılar, bakırcılar, demirciler, dericiler, elbiseciler, kuyumcular, manavlar, marangozlar, terziler, yemenicilerdir. Saha çalışması kapsamında 2015 yılında mekânsal olarak işlevsel dağılımı gözlenebilen geleneksel olarak nitelendirilebilen işlevler ise; ahşap ürünleri satış mağazası, ayakkabıcılar, baharatçılar, bakırcılar, fırınlar, kasaplar, konfeksiyon satış mağazaları, kuyumcular, manavlar, terziler, yöresel ürün satış mağazalarıdır (Şekil 18). 1930 ve 2015 yılları arasında karşılaştırılabilen veri kümeleri olarak nitelendirilebilecek işlevler ise; ayakkabıcılar, baharatçılar, bakırcılar, terziler, kuyumcular, manavlar, marangozlar ve yöresel ürün satış mağazalarıdır. Bu çalışma kapsamında tartışmalar; 1930 ve 2015 yılında çarşıda ortak olarak bulunan geleneksel işlevler olan; ayakkabıcılık, baharatçılık, bakırcılık, kuyumculuk, marangozluk, terzilik ve yöresel ürün işlevlerinin karşılaştırması üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.2.2.1 Ayakkabıcılık

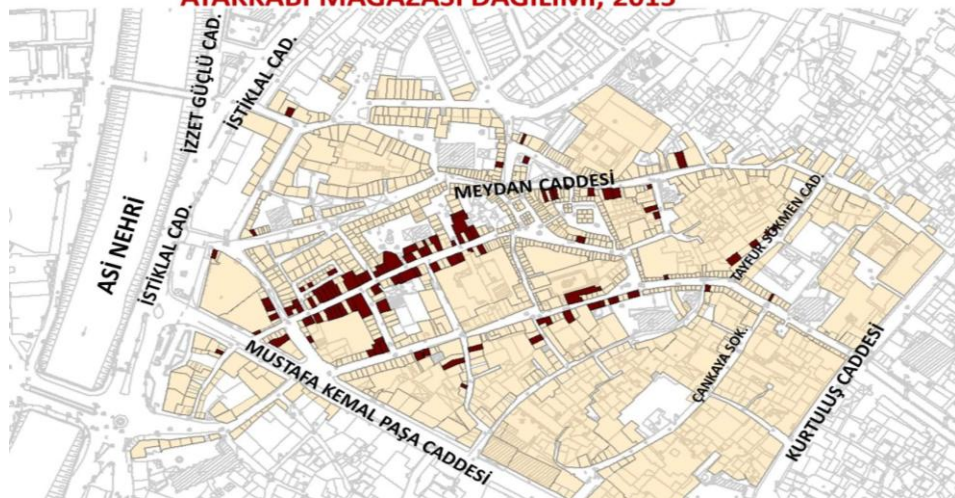
Ayakkabıcılık alt sektörü; 1930 yılından günümüze Uzun Çarşı ve bölgesinde işlevsel açıdan varlığını sürdüren bir alt sektör olarak varlığını devam ettirmektedir. 1930'lu yıllarda köşkerlerin yer aldığı bölge bugün Ayakkabıcılar Çarşısı olarak nitelendirilmektedir (Şekil 19). Köşkerlik elle üretimi, ayakkabıcılık ise günümüzde çağın koşullarına göre seri üretim bandında üretilen ürünün satış birimini ifade etmektedir. Üretim şekli ve üretilen malın sunumu açısından farklılık olsa dahi ayakkabıcılık Uzun Çarşı bölgesinde alt bir çarşı oluşturmuş önemli bir işlev olarak değerlendirilebilir (Şekil 20).

AYAKKABICILARIN DAĞILIMI, 1930

Şekil 19: 1930 Yılı Ayakkabıcılar Dağılımı

AYAKKABI MAĞAZASI DAĞILIMI, 2015

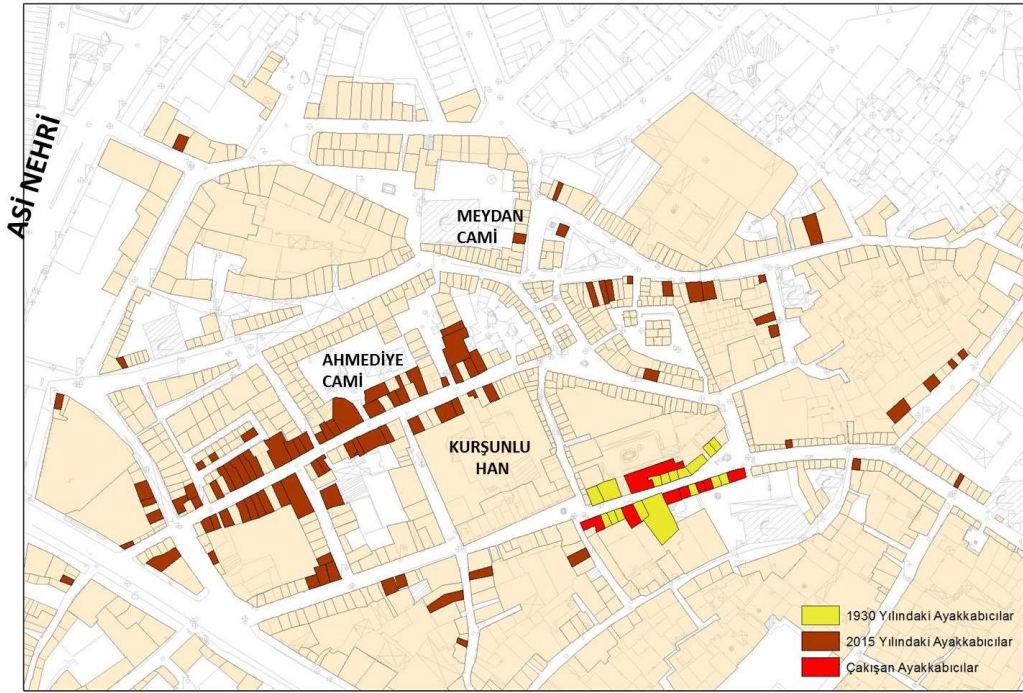

Şekil 20: 2015 Yılı Ayakkabıcılar Dağılımı

Ayakkabıcılık alt sektörünün çarşı bölgesindeki değişimini irdelemek için yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş iki birim bulunmaktadır. Bu birimlerin ilki Ayakkabıcılar Odası, diğeri Ayakkabıcılar Çarşısı Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği'dir.

Ayakkabıcılar Odası'nda gerçekleştirmiş olan yüz yüze görüşmelerin sonucunda; Uzun Çarşı'da dericilik ile birlikte yaklaşık olarak 300 yıllık bir geçmişe sahip olan, yemenicilik zanaatı ile başlamış, bugün ülke çapında fason üretime hizmet eden bir işlev olarak günümüze dönüşüm yaşayarak varmış olan bir işlev olduğu bilgisi edinilmiştir. Ayakkabıcılar Çarşısı Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği'nde gerçekleştirilmiş olan yüz yüze görüşmelerin sonucunda ise ayakkabıcılık; tarihte yemenicilik ile başlamış teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretim tipi olarak 40 yıllık geçmişi olan bir işlev olarak değerlendirilmiştir.

AYAKKABICILAR (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

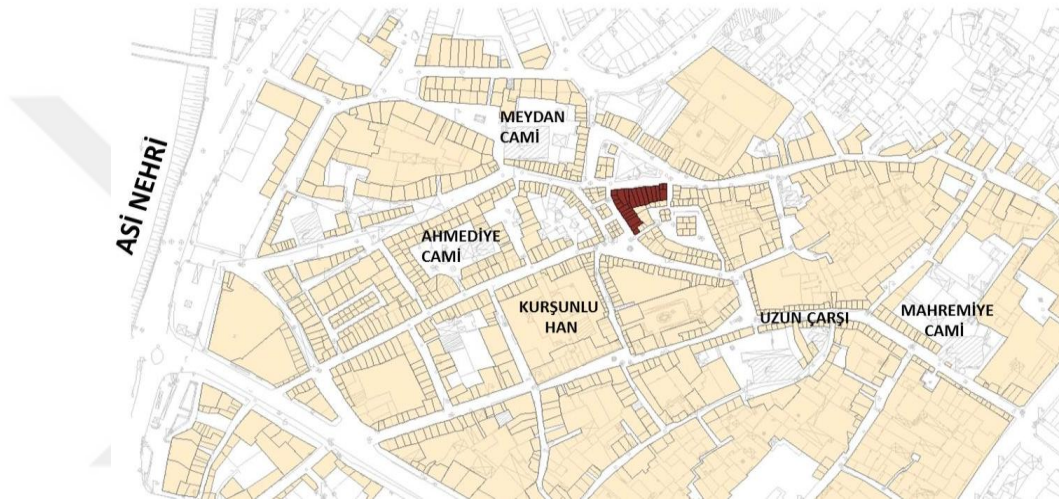
Şekil 151: 1930-2015 Yılları Ayakkabıcıların Dağılımının Karşılaştırılması

Özetle ayakkabıcılık; üretim şekli olarak elle üretimden seri üretime geçişin olmasıyla birlikte zanaat olarak içeriği değişen bir işlev olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak çarşıda mekânsal olarak işlevsel sürekliliğini ve bir aradalığını korumaktadır (Şekil 21).

4.2.2.2 Kuyumculuk

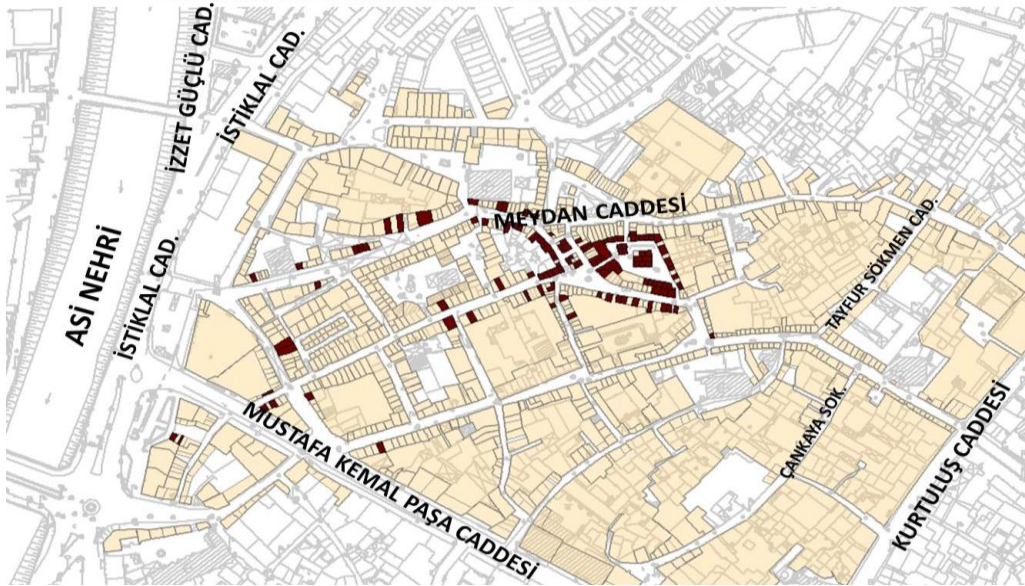
Geçmişten günümüze artış göstererek gelen geleneksel işlev olarak nitelendirilen kuyumculuk alt sektörü; Uzun Çarşı ve bölgesinde mekânsal olarak işlevsel varlığını büyüterek sürdürmüş bir işlevdir. Ancak Kuyumcu ve Sarraflar Odası'nda gerçekleştirilmiş olan yüz tüzey görüşmelerin sonucunda elde edilen bilgilere göre; 1930 yılında kuyumcular Tütün Hanı olarak adlandırılmış tütün satılan hanın çevresinde yer seçmişlerdir (Şekil 22).

KUYUMCULARIN DAĞILIMI, 1930

Şekil 22: 1930 Yılı Kuyumcuların Dağılımı

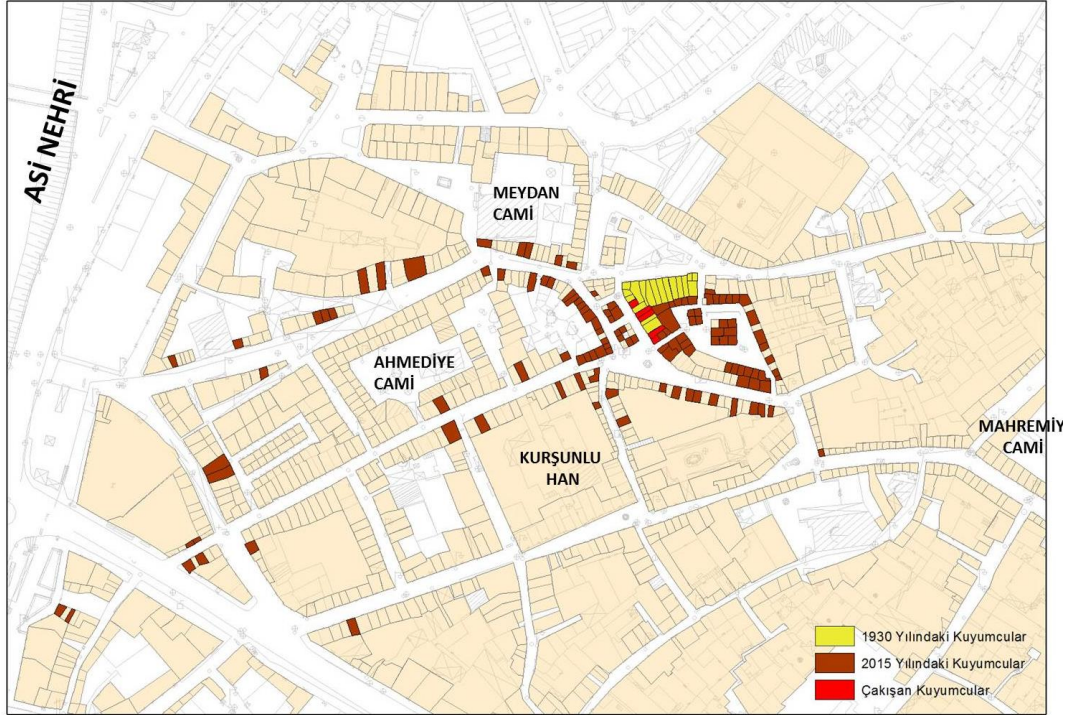
KUYUMCULARIN DAĞILIMI, 2015

Şekil 163: 2015 Yılı Kuyumcuların Dağılımı

Ancak yaklaşık olarak 40 yıl önce hanın yıkılıp yerine Kuyumcular Çarşısı'nın yapıldığı ve bu çarşının günümüzde faaliyetini sürdürdüğü bilgisi de edinilmiştir (Şekil 23). Ayrıca saha çalışmaları sonucunda kuyumcuların; yalnız Kuyumcular Çarşı'nda değil çarşıya bakan cephelerde ve Ayakkabıcılar Çarşısı üzerinde de dağılımının olduğu görülmüştür. Kuyumcu ve Sarraflar Odası'ndan elde edilen bilgilere göre; geçmişten bugüne gelen Kuyumculuk sektöründe el imalatının giderek azaldığı bilgisi edinilmiştir. İşlevsel olarak kuyumculuk alt sektörünün varlığını sürdürmesinin önündeki engel olarak ise; toplumun alım gücünün düşmesi ve genç neslin bu mesleği benimsememesi olarak belirtilmiş, bu durum bir tehdit olarak değerlendirilmiştir (Şekil 24).

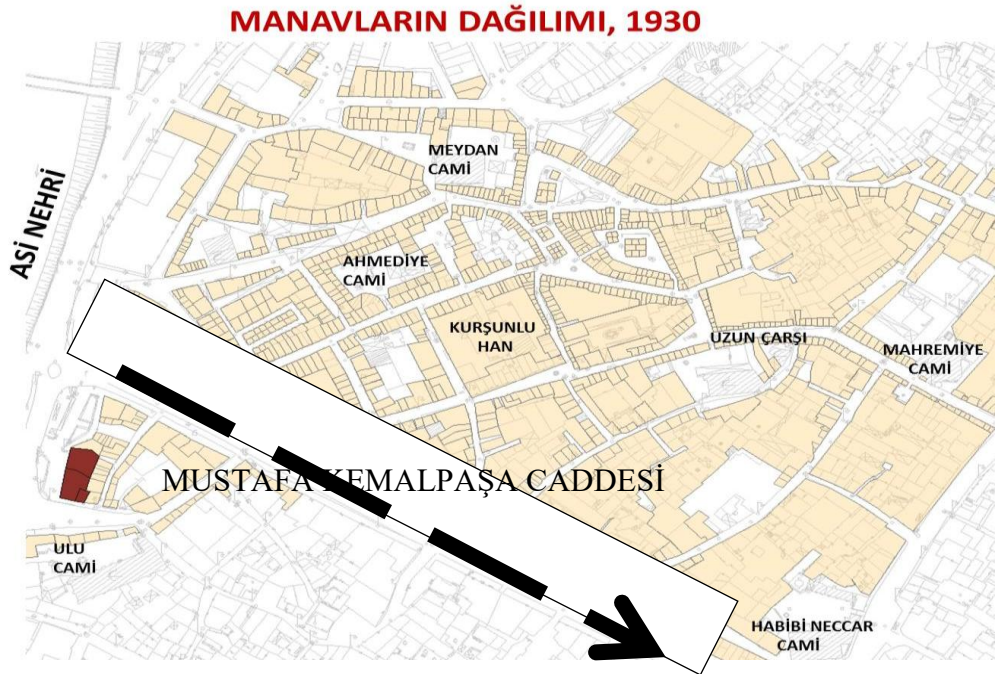
KUYUMCULAR (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

Şekil 174: 1930-2015 Yılları Kuyumcu Dağılımlarının Karşılaştırılması

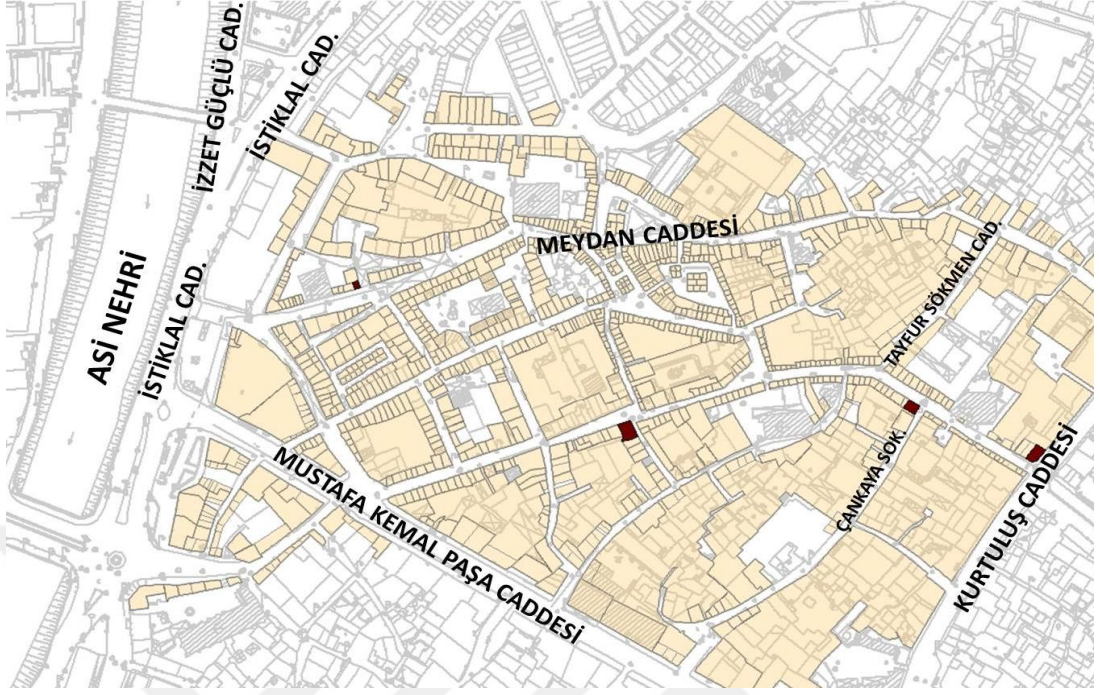
4.2.2.3 Manavlık

1930'lu yıllarda Ulu Cami çevresinde yer seçmiş ve bir arada bulunmakta olan manav işlevi bugün Uzun Çarşı bölgesinde 2 dükkân olarak varlığını sürdürmeye çalışan bir işlevdir. Bakkal ve Manavlar Odası temsilcileriyle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilere göre; zaman içerisinde sermayenin büyümesi ile süpermarketlerin gündelik hayata dâhil olması bakkal ve manavlık mesleğinin önemini kaybetmesine ve yok olmaya yüz tutan meslekler arasında listelenmesine neden olmuştur. Aynı zamanda 1950'li yıllarda açılan Mustafa Kemal Paşa Caddesi Uzun Çarşı Bölgesi'nin bütünselliğini yitirmesine neden olmuştur (Şekil 25). Bakkal ve manavların olduğu bölge Ulu Cami çevresinde Uzun Çarşı'nın bir alt bölgesi olarak değerlendirildiğinde, yol ciddi bir eşik olarak değerlendirilmekte ve bölgenin kimliğine mekânsal bir müdahale olarak nitelendirilmektedir. Özetle; bakkal ve manav işlevleri hem mekânsal olarak hem de dükkân sayısı olarak çarşıda yok olmak üzere olan işlevler arasındadır (Şekil 26 ve 27).

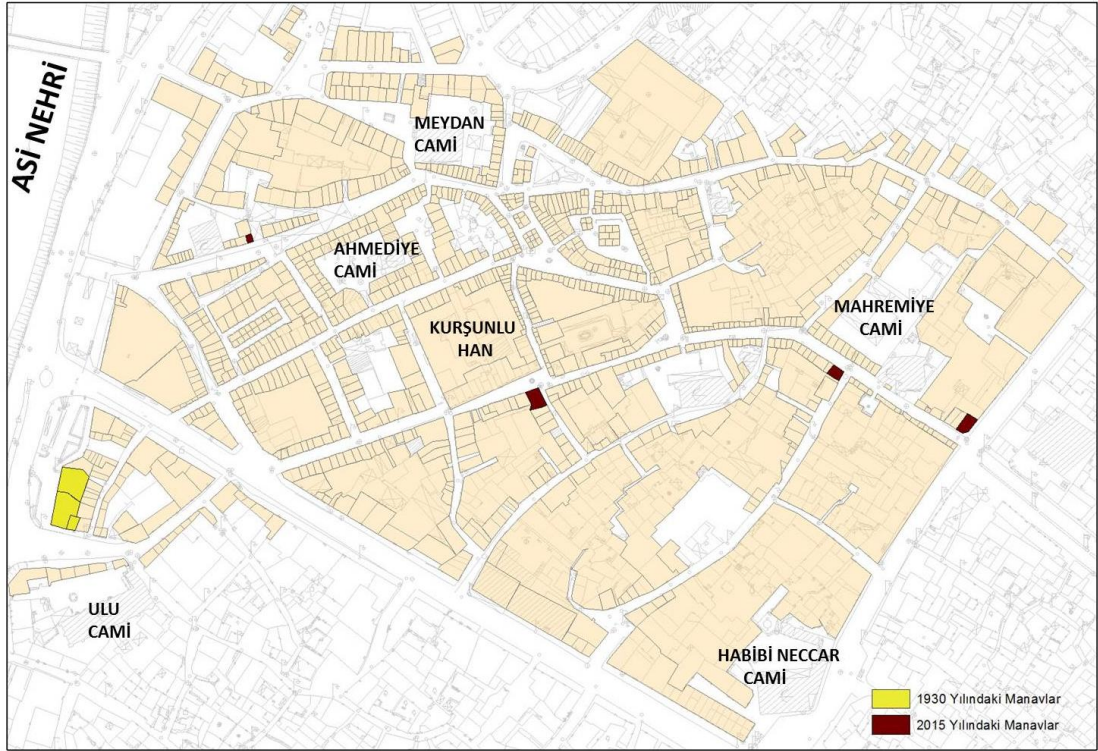
Şekil 185: 1930 Yılı Manavların Dağılımı

MANAV DAĞILIMI, 2015

Şekil 26: 2015 Yılı Manavların Dağılımı

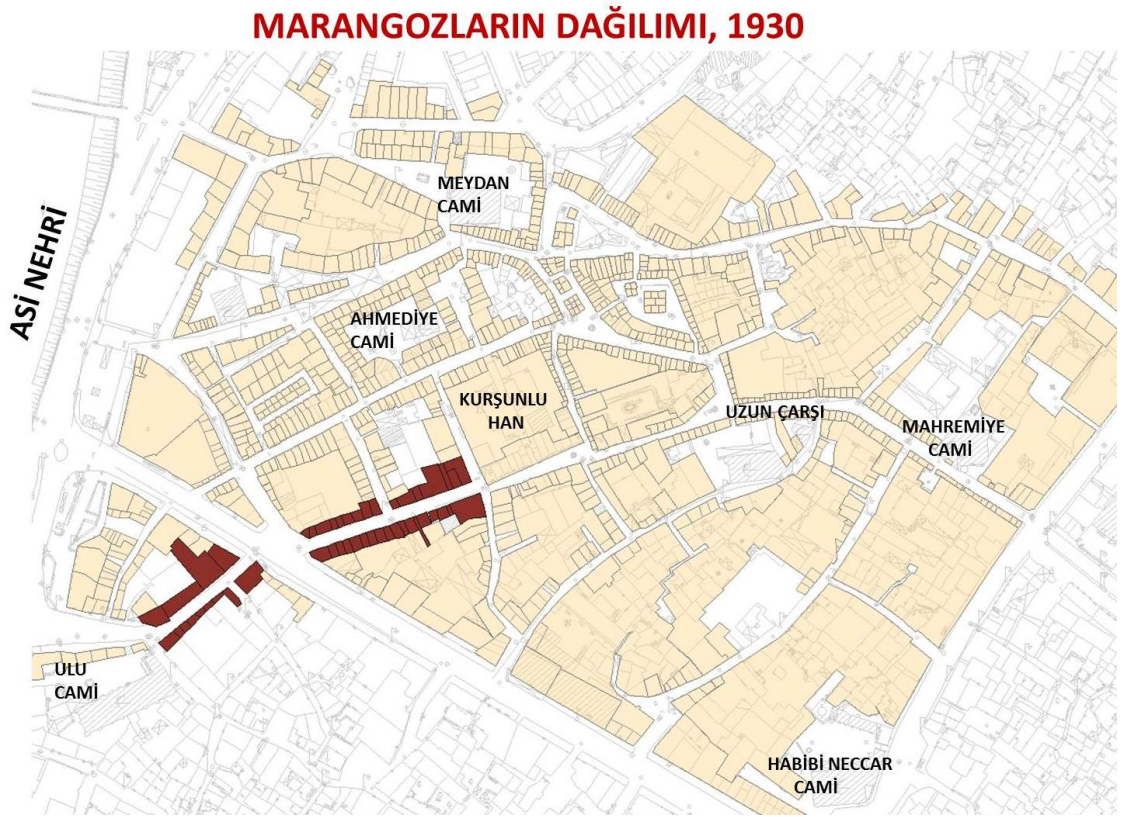
MANAVLAR (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

Şekil 197: 1930-2015 Yılları Manav Dağılımlarının Karşılaştırılması

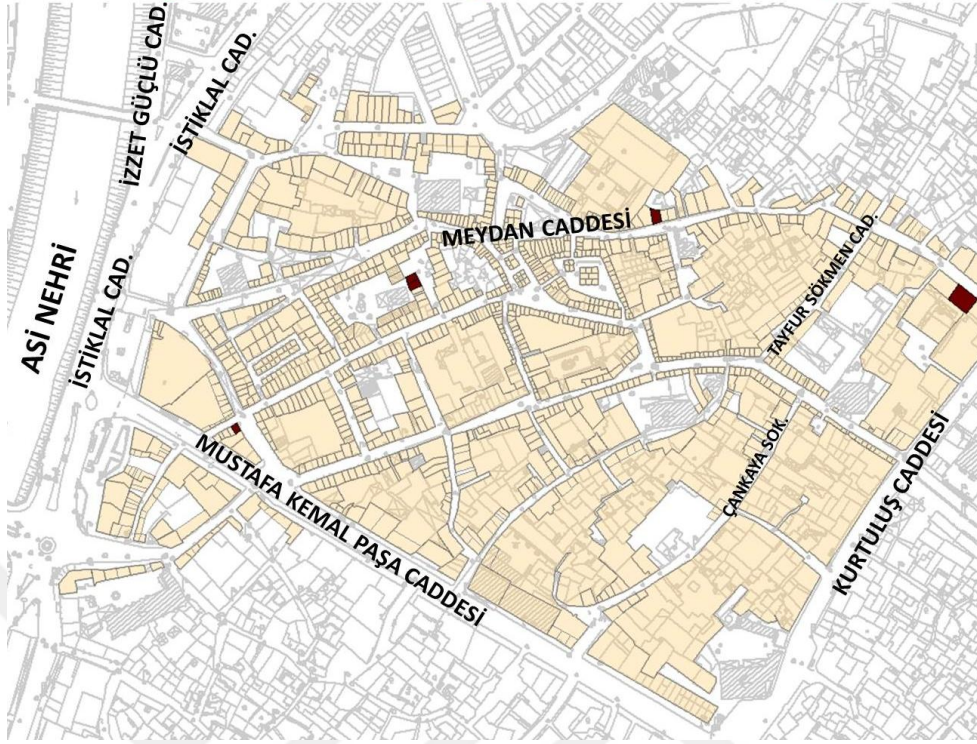
4.2.2.4 Marangozluk

1930'lu yıllarla karşılaştırıldığında çarşıda varlığını kaybetmiş bir diğer işlev ise marangozluktur. Bugün Uzun Çarşı içerisinde dağınık hâlde 4 adet ahşap ürünleri satışı yapılan dükkân ile meslek olarak anımsatılmasına rağmen, çarşı içerisinde hiçbir atölye bulunmamaktadır. Marangoz ve Hızarcılar Odası'nda gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edinilen bilgilere göre; tarihsel süreç içerisinde 1930'lu yıllarda ahşap yapılar bütününden oluşan Marangozlar Çarşısı, Fransız Mandası Dönemi'nde Belediye Başkanı olan Halefzade Süreyya Bey tarafından yıktırılıp betonarme olarak inşa ettirilmiştir (Şekil 28). Ancak daha sonra Marangozlar Çarşısı, 1950'li yıllarda açılan Mustafa Kemal Paşa Caddesiyle bölünmüş ve çağın ihtiyaçlarına cevap verememe gerekçesiyle geçmişteki anlamını yitirmiştir. Ahşaptan oluşan araç-gereçleri üreten marangozluk mesleği, çağın gereklerine mobilyacılık sektörüne ham madde ve işçilik sağlayarak evrilmiştir. Zanaatı devam ettiren ustaların mobilyalar üzerindeki oymaları işledikleri bilgisi edinilmiştir (Şekil 29 ve 30).

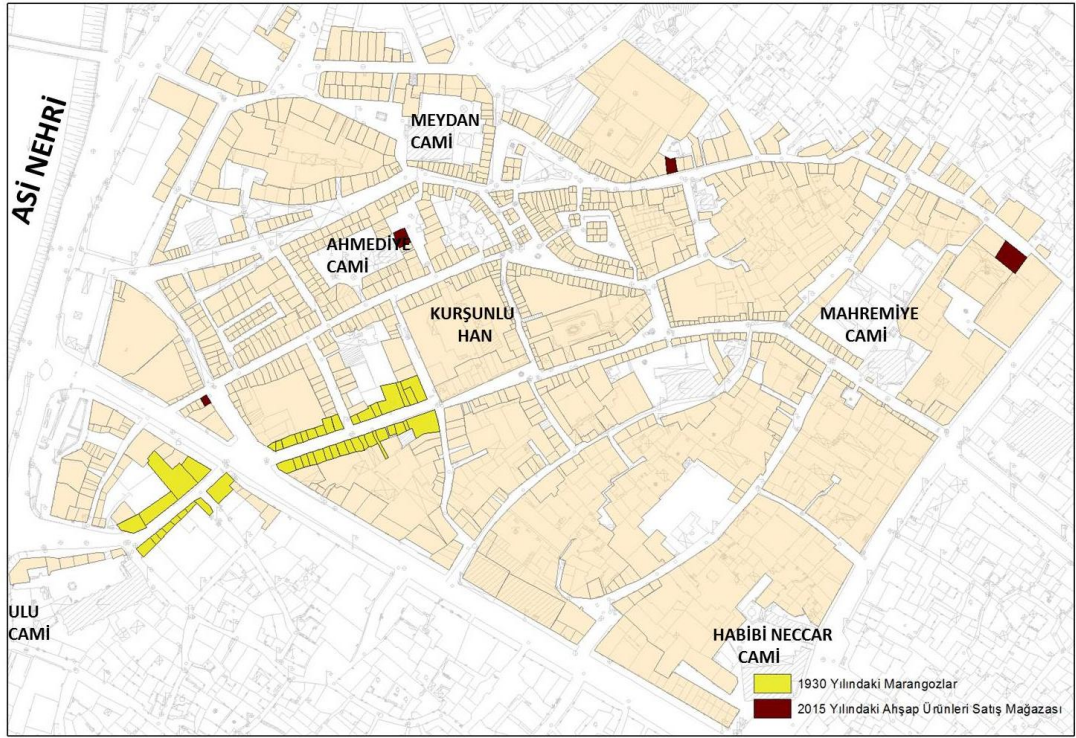
Şekil 28: 1930 Yılı Marangozların Dağılımı

AHŞAP ÜRÜNLERİ SATIŞ MAĞAZASI DAĞILIMI, 2015

Şekil 29: 2015 Yılı Ahşap Ürünleri Satış Mağazasının Dağılımı

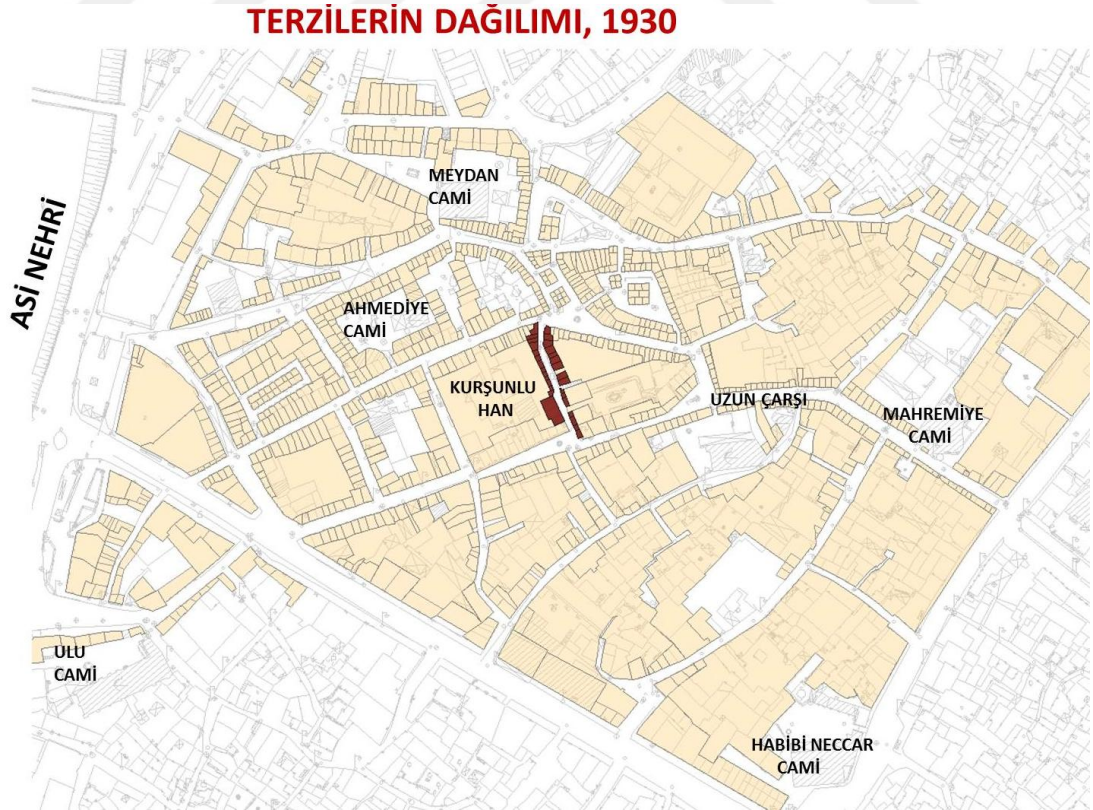
MARANGOZLAR (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

Şekil 30: 1930-2015 Yılları Marangoz Dağılımlarının Karşılaştırılması

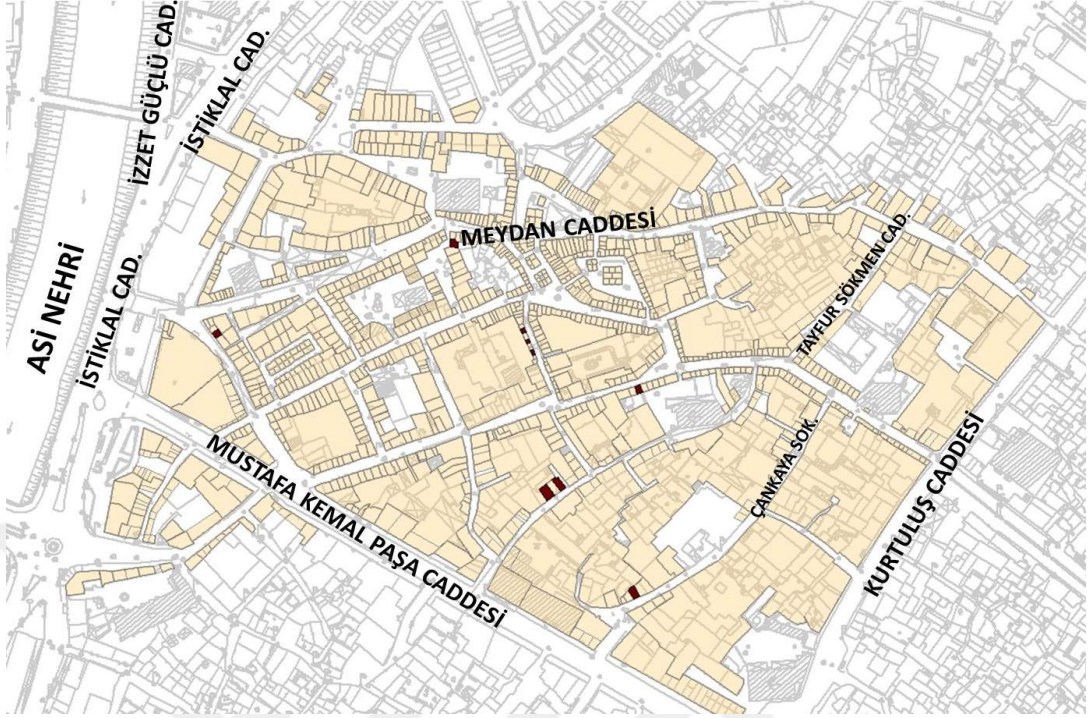
4.2.2.5 Terzilik

Çarşı içerisinde hâlâ varlığını sürdüren ancak geçmişteki gibi bir arada bulunmayan işlev olarak karşımıza çıkan terzilik zanaatı da çarşıda yok olmaya yüz tutan meslekler arasındadır. Terziler, 1930'lu yıllarda Kurşunlu Han'ın kuzeydoğuya bakan cephesi ve bu cephenin karşısında Terziler Sokağı üzerinde yer almaktaydılar (Şekil 31). Ancak Terziler Odası'nda gerçekleştirilmiş yüz yüze görüşmeler sonucunda günümüzde; dikim faaliyeti yerine tamirat işleri yapan terzilik mesleğinin anlamını ve önemini kaybetmesine, bunun gerekçesi olarak da sanayileşme süreci ile birlikte konfeksiyona dönüşün gerçekleşmesi olduğuna değinilmiştir. Saha çalışmalarından elde edilen bulgulara göre; çarşı içerisinde 2015 yılı toplam dükkân sayısına oranlandığında yaklaşık olarak % 40'lık bir oranla dağılım göstermiş olan konfeksiyon işlevi Terziler Odası'ndan elde edilen bilgileri doğrulamaktadır (Şekil 32). Terziler Odası'ndan alınan bir diğer veriye göre 1965 yılında Antakya genelinde 3700 üyesi bulunan odanın 2015 yılında 400'e düşmesi bu mesleğin zanaat olarak yok olma tehdidi altında olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Şekil 33).

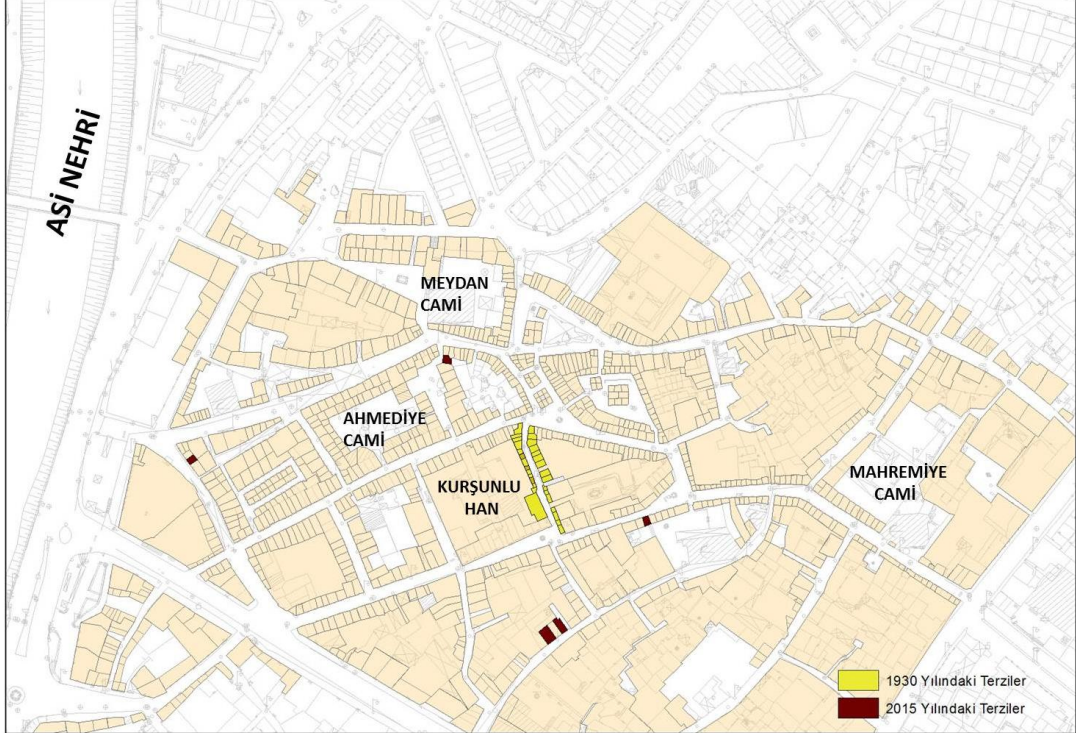
Şekil 201: 1930 Yılı Terzilerin Dağılımı

TERZİLERİN DAĞILIMI, 2015

Şekil 32: 2015 Yılı Terzilerin Dağılımı

TERZİLER (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

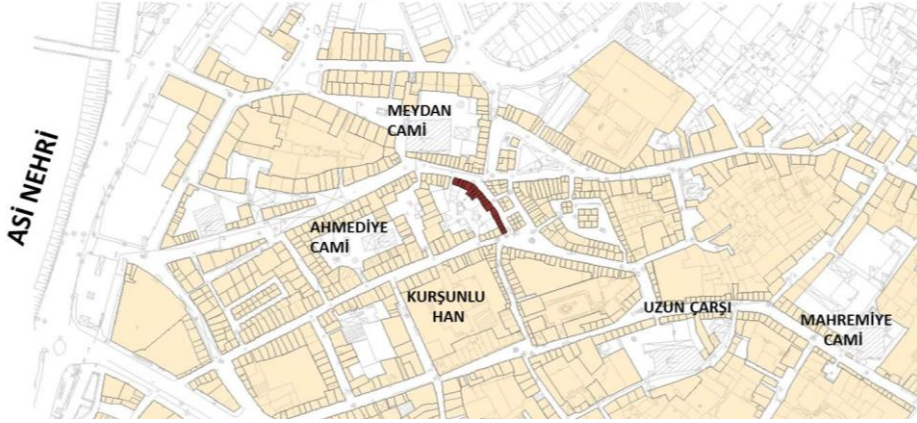

Şekil 33: 1930-2015 Yılları Terzi Dağılımlarının Karşılaştırılması

4.2.2.6 Baharatçılık

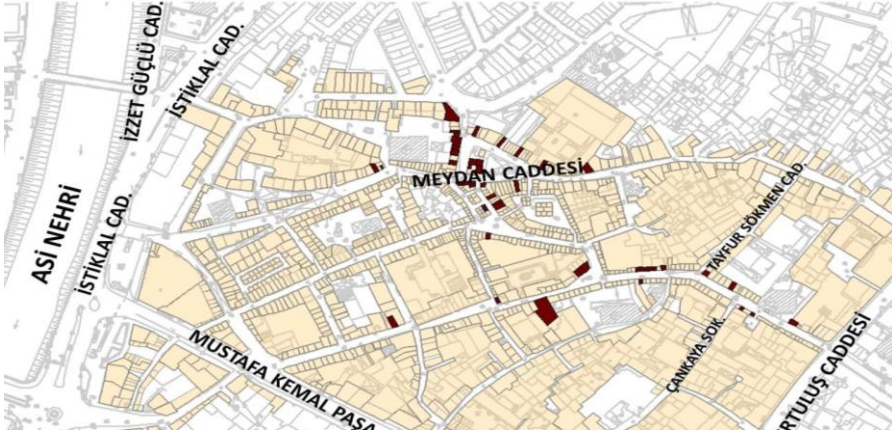
Saha çalışmaları sonucunda; 1930’larda attarlık olarak var olan ve günümüzde baharatçı olarak ifade edilen geleneksel işlev, mekânsal olarak geçmişteki mekânı ile aynı noktada yer alan ve kimliğini koruyabilmiş tek meslek kolu olarak nitelendirilebilir (Şekil 34). Hatay Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği’nde gerçekleştirilmiş yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilere göre; Antakya’yı soyut olarak tanımlayan yemek kültürü, “Gastronomi Kenti” kimliği baharatçılığın yaşayan bir meslek kolu olmasında önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Baharatçılık, Antakya yemek kültürü hem de toplumun gündelik hayatında ihtiyaç olarak önemli bir yer tuttuğu için önemini kaybetmemiş bir zanaat olarak değerlendirilebilir (Şekil 35 ve 36).

BAHARATÇILARIN DAĞILIMI, 1930

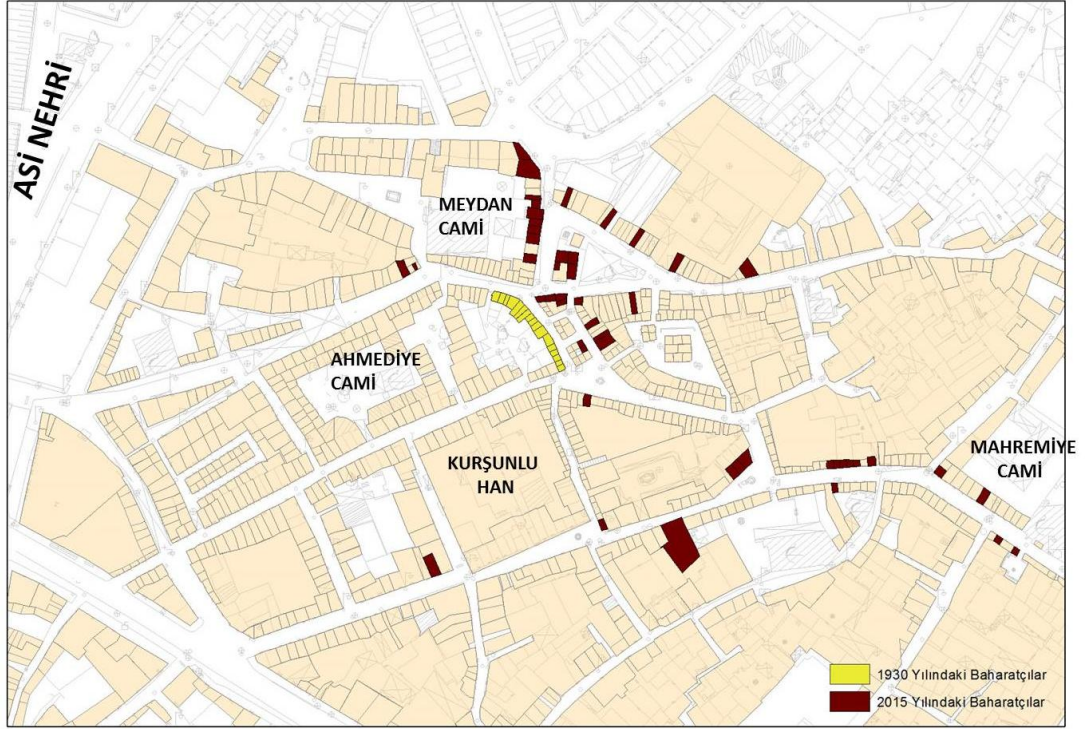
Şekil 34: 1930 Yılı Baharatçıların Dağılımı

BAHARAT SATIŞ MAĞAZASI DAĞILIMI, 2015

Şekil 35: 2015 Yılı Baharatçıların Dağılımı

BAHARATÇILAR (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

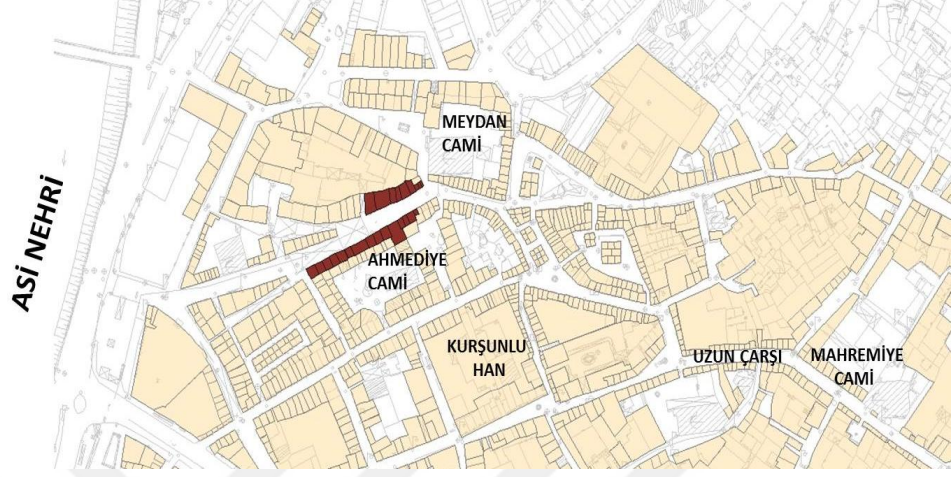
Şekil 36: 1930-2015 Yılları Baharatçı Dağılımlarının Karşılaştırılması

4.2.2.7 Bakırcılık

Bakırcılar, 1930'lu yıllarda Uzun Çarşı ve bölgesinde Ahmediye Cami'nin kuzeybatı cephesinde ve bu cepheye bakan karşı cephede yer almaktaydı. Günümüzde ise; Asi Nehri'nin doğusunda Mustafa Kemal Paşa Caddesi'nin 100 m. kuzeyinde yer alan çarşı girişi Bakırcılar Çarşısı olarak adlandırılmıştır (Şekil 37). Ancak böyle bir giriş bulunmasına rağmen, çarşıda birbirinden uzak noktada konumlanmış iki adet dükkânla günümüze gelmiş olan bakırcılık zanaatı, yok olmaya yüz tutmuş meslek kolları arasında yer almaktadır. Mevcut durumda sahada yapılan çalışmalar sonucunda çarşıda yer alan iki dükkânda sadece bakır ürünleri satışı yapılmakta herhangi bir üretim yapılmamaktadır. Özelleşmiş bir meslek odası bulunmadığı için Demirciler Odası ile yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilere göre; zaman içerisinde mutfakta kullanılan bakır kapların yerini öncelikle çinko alüminyum çelik ve sonrasında ısıya dayanıklı cam kaplara terk etmesi mesleğin anlamını ve önemini kaybetmesine neden olan etken olarak değerlendirilmektedir. Bakırcılık mesleğinin yok olması, kalaycılık adı verilen

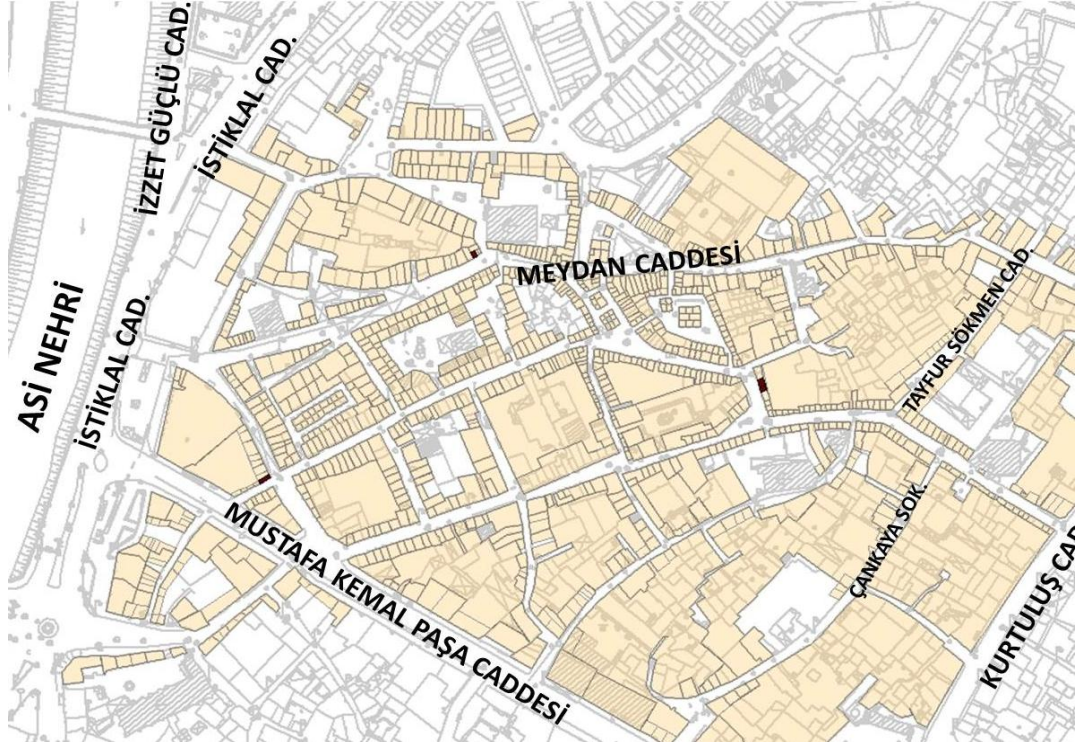
zaman içerisinde aşınmış kapların ateşle yeniden bakırla kaplamasını yapan meslek kolunun da yok olma tehdidi altında olduğu bilgisi edinilmiştir (Şekil 38 ve 39).

BAKIRCILARIN DAĞILIMI, 1930

Şekil 37: 1930 Yılı Bakırcıların Dağılımı

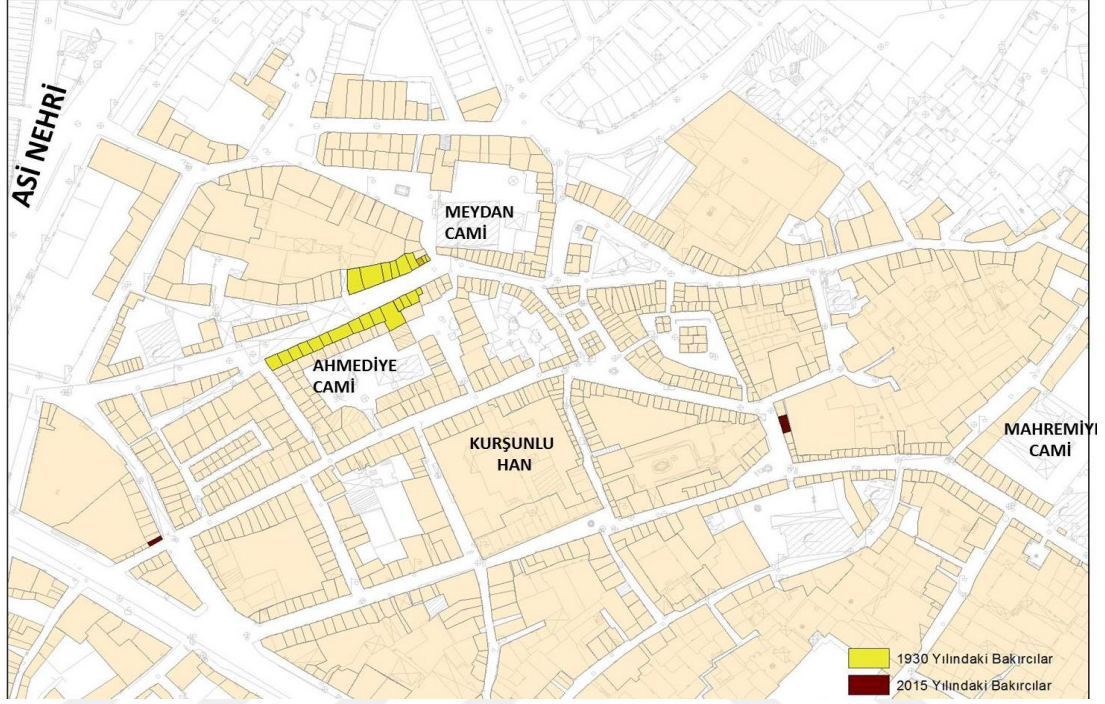
BAKIR ÜRÜNLERİ SATIŞ MAĞAZASI DAĞILIMI, 2015

Şekil 38: 2015 Yılı Bakır Ürünleri Satış Mağazası Dağılımı

Demirciler Odası'ndan elde edilen bilgilere göre; hem mekânsal hem de niceliksel olarak günümüzde anlamını yitirmiş olan Bakırcılık mesleğini yaşatacak ustanın da kalmadığı bilgisi elde edilmiştir.

BAKIRCILAR (1930-2015 KARŞILAŞTIRMASI)

Şekil 39: 1930-2015 Yılları Bakırcı Dağılımlarının Karşılaştırılması

4.3 UZUN ÇARŞI KİMLİK DEĞİŞİMİ

Şekil 40: Uzun Çarşı 1930'lu Yıllar (Kaynak:2009 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu)

Çalışmanın buraya kadar ele alınan kısımlarında teknolojinin, değişen gündelik ihtiyaçların ve küreselleşmenin etkisi yoğun olarak gözlenmektedir. Bu bölümde ise plan kararları ve kentsel müdahalelerin etkisinin ne olduğu ile ilgili tartışmalara yer verilmiştir. Bunun için Hatay Büyükşehir Belediyesi ve Antakya Belediyesi tarafından elde edilmiş 1987 ve 2009 yıllarına ait Koruma Amaçlı İmar Planları ile, sahada gerçekleştirilmiş olan esnaf odaları ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile yapılmış yüz - yüze görüşmeler esnasında Uzun Çarşı' ya yapılan müdahalelerin neler olduğunu anlamaya yönelik sorulmuş sorulara verilen cevapların değerlendirilmektedir.

Antakya'da 1930'lu yıllardan bugüne kadar olan süreçte kırılma noktası olarak nitelendirilebilecek 4 nokta ve plan bulunmaktadır (Şekil 41). Bu planlar;

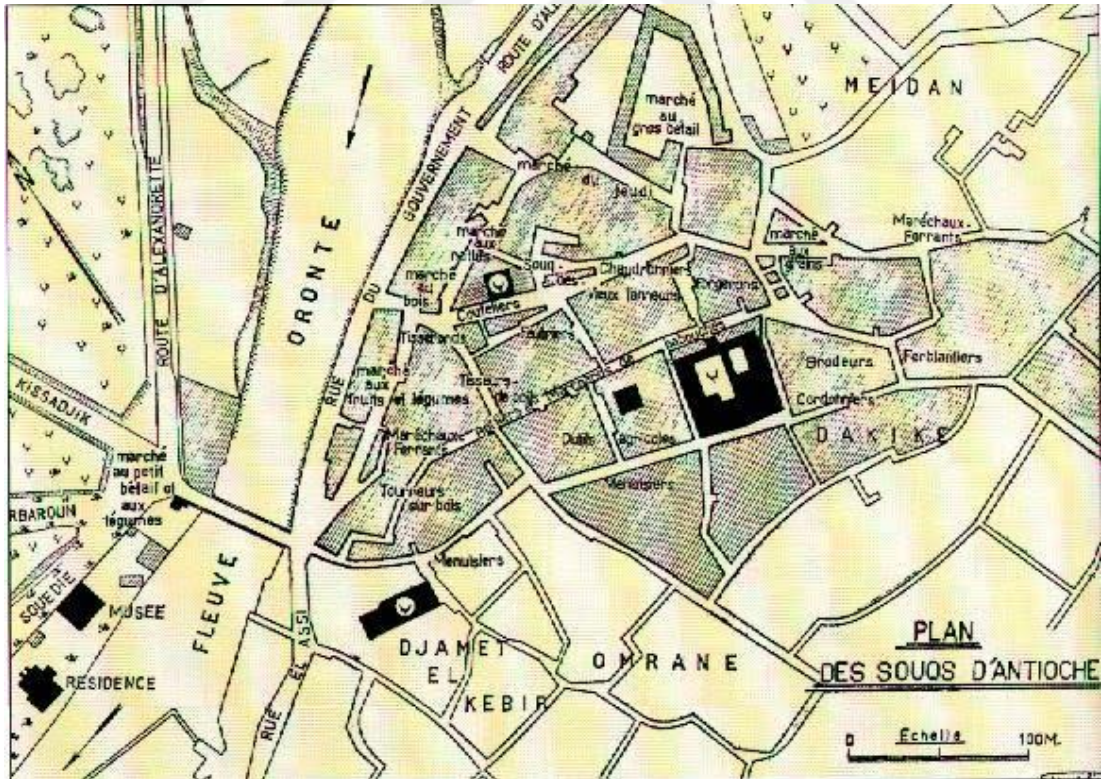
- . 1932 yılında Fransız Mandası dönemin Belediye Başkanı Halefzade Süreyya Bey tarafından hazırlanmış olan 1/10.000 ölçekli Gelişim Planı,
- . 1957 yılından 1978 yılına kadar uygulanan Antakya Belediyesi tarafından hazırlanmış olan 1/500 ve 1/1.000 ölçekli Uygulama İmar Planı,
- . 1987 yılından 2009 yılına kadar geçerli olan Antakya Belediyesi tarafından hazırlanmış olan Koruma Amaçlı İmar Planı,

. 2009 yılında yürürlüğe giren ve bugün hala yürürlükte olan Koruma Amaçlı İmar Planı'dır (Rifaioğlu, 2014:271-288).

Şekil 41: Uzun Çarşı'ya Yapılan Müdahaleler

4.3.1 Halefzade Süreyya Bey Dönemi Müdahaleleri

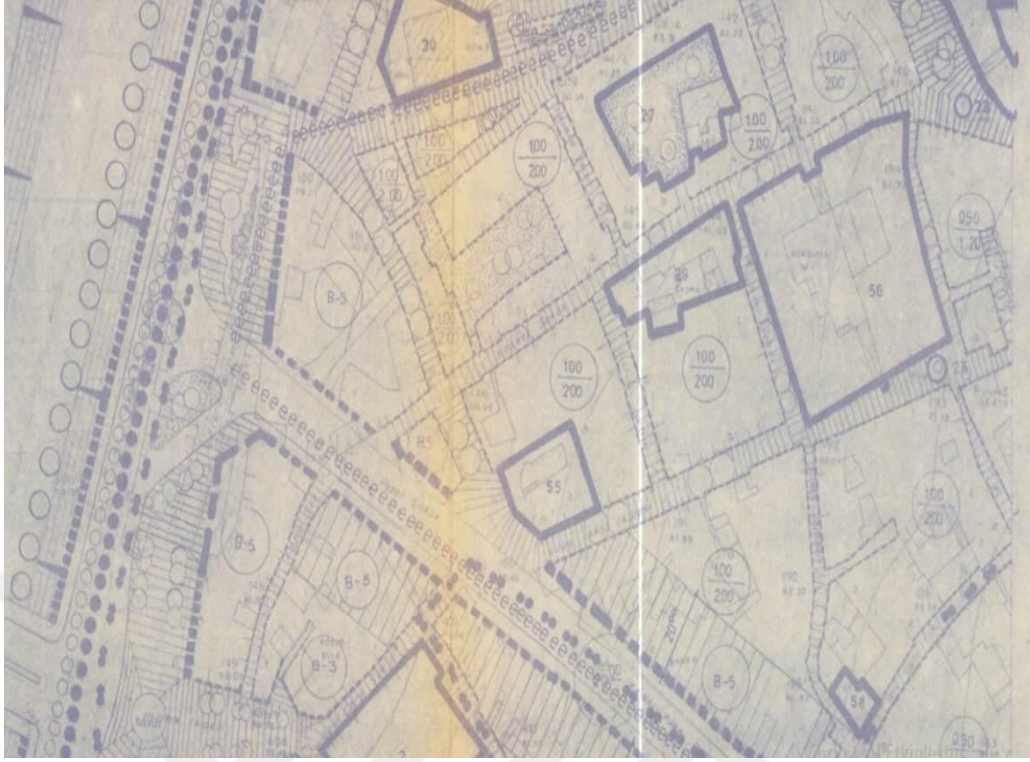
Şekil 42: 1932 yılı 1/10.000 Ölçekli Gelişim Planı (Kaynak: <http://mehmet-urbanplanning.blogspot.com.tr>, Erişim Tarihi:18.05.2016)

Şekil 42’de yer alan ve 1932 yılında Halefzade Süreyya Bey Dönemi’nde yaptırılan ilk imar planında Uzun Çarşı ve yakın çevresinde bu dönemde yapılan müdahaleler net bir biçimde anlaşılacak şekilde, bölgenin işlevsel olarak ticari merkez olma niteliğinin sürdürülmesi şeklinde bir plan kararının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Tekin (1993)’in Halefzade Süreyya Bey Dönemini anlattığı kitap çalışmasında ise Uzun Çarşı ve Bölgesi’ne yapılan müdahaleler şu şekilde sıralanmaktadır:

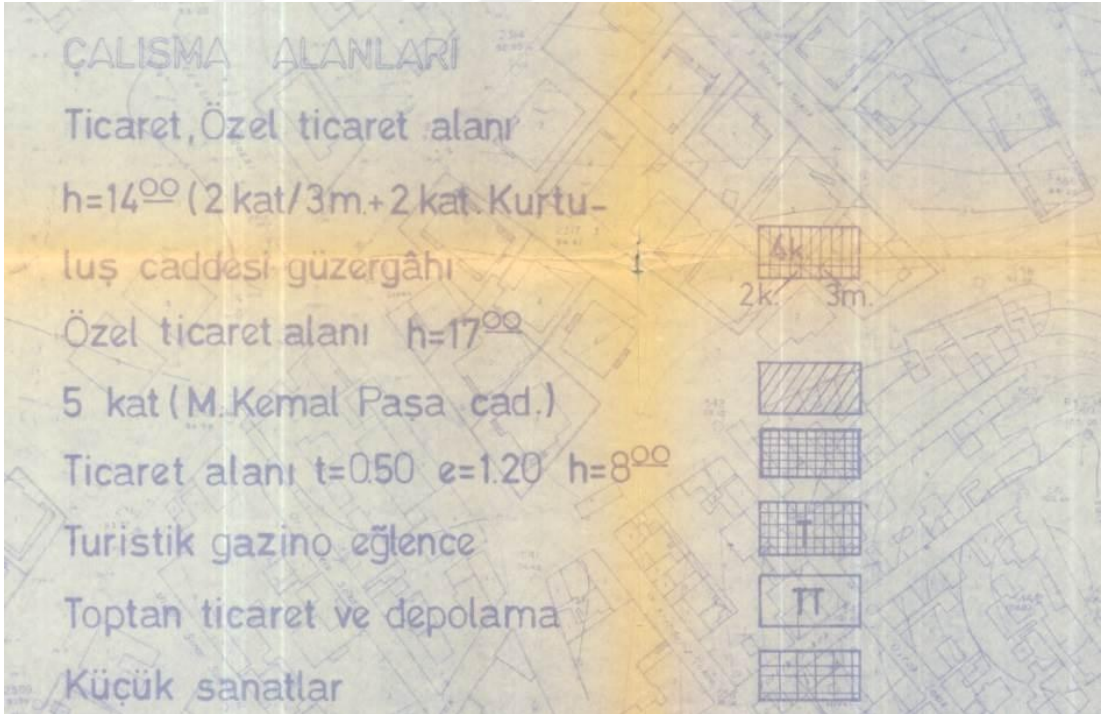
- . Kurtuluş Caddesi’nin açılması,
- . 1931 yılının ilk yarısında Ulu Cami dükkânlarının yıkılması,
- . Ahşap olan Marangoz Çarşısı’nın yıkılarak yeniden inşa edilmesi (Tekin, 1993:30-34).

4.3.2 1957 Yılı Uygulama İmar Planı Sonrası Müdahaleleri

Rifaioğlu (2014)’nin Fransız Mandası ve sonrasında Antakya’da gerçekleştirilmiş olan imar faaliyetlerinin tarihi dokuya olan etkisini tartıştığı çalışmasında; 1957 yılında hazırlanmış olan İmar Planı’nda Uzun Çarşı ve Bölgesi’ni etkileyen en önemli plan kararı olarak çarşayı Ulu Cami’den kopartan bir aks olarak karşımıza çıkan Mustafa Kemal Paşa Caddesi’nin açılması olduğundan bahsedilmektedir (Rifaioğlu, 2014:281). Saha çalışmaları esnasında yüz - yüze görüşmelerin gerçekleştirildiği temsilcilerin tamamı da Mustafa Kemal Paşa Caddesi’nin açılmasının Uzun Çarşı ve Bölgesi’ndeki kimlik değişiminin özgünlüğünü kaybetme doğrultusunda en önemli etken olduklarını vurgulamışlardır. Belediye arşivlerinde 1957 yılı İmar Planı paftalarının basılı ve dijitalle aktarılmış hallerine erişilemediğinden, müdahaleler Şekil 43’de 1930 yılına ait çarşı haritasının üzerine işlenerek ortaya koyulmuştur.

Şekil 44: 1987 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Uzun Çarşı ve Bölgesi Plan Paftası (Kaynak: Antakya Belediyesi Arşivi)

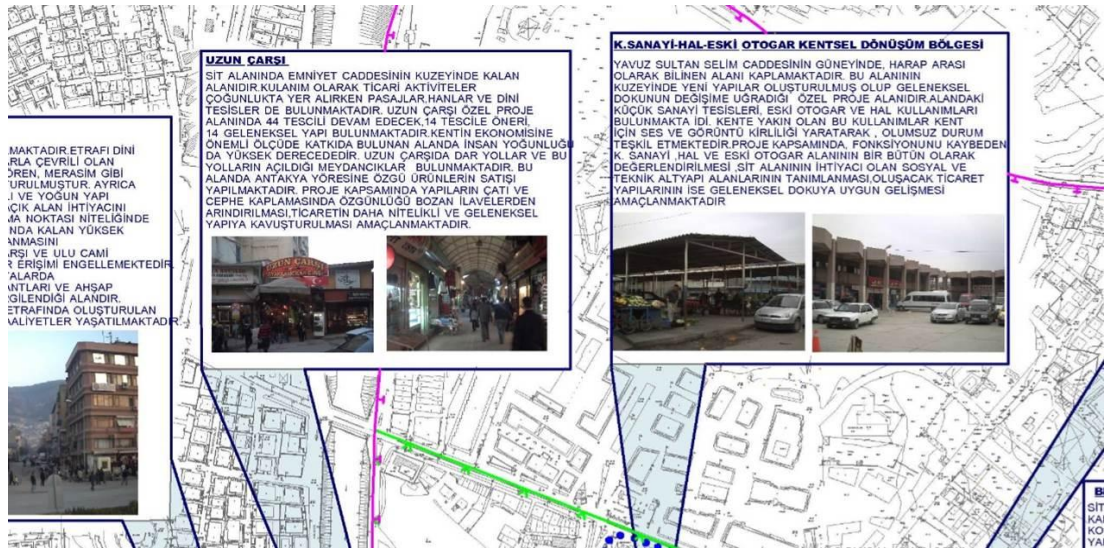

Şekil 45: 1987 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Uzun Plan Lejandı (Kaynak: Antakya Belediyesi Arşivi)

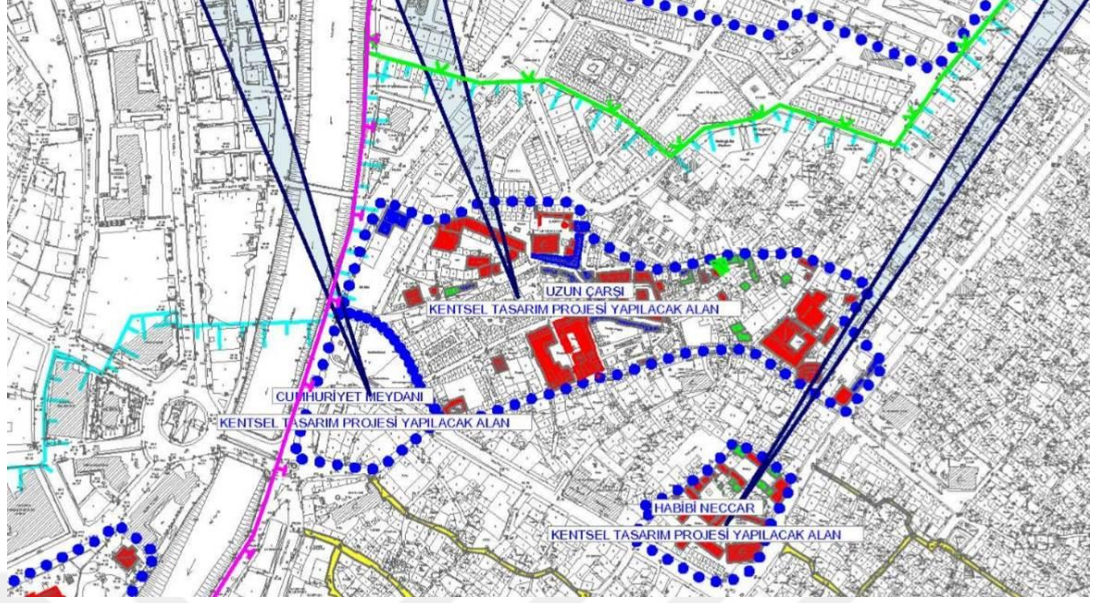
Aynı planın Mustafa Kemal Paşa caddesinden cephe alan parseller için 5 kat yapılaşma izni tanıyan plan hükmü de Uzun Çarşı ve bölgesinin yoğun bir yapılaşmış çevre içerisinde kalmasına neden olmuştur (Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 1987:10).

4.3.4 2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Sonrası Müdahaleler

2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı, Antakya Belediyesi tarafından ihale edilerek özel şirket aracılığıyla hazırlanmıştır. Tarihi doku içerisinde konut alanlarının cephe ve çatılarına yönelik düzenlemeler getirerek alanın korunmasını hedef alan bu plan, sit alanları içerisindeki farklı niteliğe sahip bölgeleri kentsel tasarım projesi yapılacak alanlar olarak ayırmıştır. Bu plan kararları doğrultusunda 2009 yılında Antakya Belediyesi tarafından hazırlanmış olan Koruma Amaçlı İmar Planı'nın plan paftaları ve plan açıklama raporunda Uzun Çarşı ve bölgesi için; meslek koluna ayrılmış sokaklar ve sokak boyunca uzanan dükkânlar, sabunhaneler ve hanlardan oluştuğundan bahsedilmektedir. Çarşının morfolojik açıdan kimliği kısaca anlatılmıştır. Ancak çarşıda yaşanan problemlere dair herhangi bir vurguya rastlanmamıştır (Şekil 46 ve 47) (Koruma Amaçlı İmar Planı Analiz Raporu, 2009).

Şekil 46: 2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Analiz Paftası (Kaynak: Hatay Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Şekil 47: 2009 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı Uzun Çarşı ve Bölgesi Plan Kararları (Kaynak: Hatay Büyükşehir Belediyesi Arşivi)

Aynı planın Uzun Çarşı ve Bölgesi için plan açıklama raporunda yer alan plan hükmünde bölge; kentsel tasarım projesi yapılacak alan olarak tanımlanmıştır. Plan hükmünün tamamı ise: “*Sit alanında emniyet caddesinin kuzeyinde kalan alanıdır. Kullanım olarak ticari aktiviteler çoğunlukta yer alırken pasajlar, hanlar ve dini tesisler de bulunmaktadır. Uzun çarşı özel proje alanında 37 tescilli devam edecek, 23 tescile öneri, 14 geleneksel yapı bulunmaktadır. Kentin ekonomisine önemli ölçüde katkıda bulunan alanda insan yoğunluğu da yüksek derecededir. Uzun çarşıda dar yollar ve bu yolların açıldığı meydanlıklar bulunmaktadır. Bu alanda Antakya yöresine özgü ürünlerin satışı yapılmaktadır. Proje kapsamında yapıların çatı ve cephe kaplamasında özgünlüğü bozan ilavelerden arındırılması, ticaretin daha nitelikli ve geleneksel yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır*” şeklindedir (Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 2009:21). Planın analiz raporunda yer alan ifadelerde Uzun Çarşı’ya dair herhangi bir probleme rastlanmadan plan hükmü olarak “kentsel tasarım projesi” alanı olarak ilan edilmesi bölgenin kimliğine kentsel bir müdahale olarak nitelendirilmektedir.

İncelenmiş olan dört planda da Uzun Çarşı ve bölgesine doğrudan ya da dolaylı yoldan müdahaleler bulunmaktadır. Bu nedenle planlama ve bir takım kentsel projeler kent kimliğinin değişimine neden olan önemli unsurlar olarak ele

alınmalıdır. Planlama gelecek için karar verme süreci olan bir eylem olduğundan kimliğin biçimlenmesini ve değişimini etkilemektedir. Yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler ışığında ve 2009 yılına kadar yapılan planlar incelendiğinde Antakya Uzun Çarşı bölgesinin doğrudan yapılan uygulamalardan etkilendiği ve çarşı kimliğinin özgünlüğünü kaybettiği sonucuna varılmaktadır. 2009 yılında hazırlanmış olan planın sonuçlarından biri olarak sadece tek bir sokağa cephe düzenlemesi getirilmiş, “güzelleştirme projesi” olarak uygulanmaya başlanan bu proje henüz tamamlanmamıştır. Güzelleştirme projesi de; sahada yüz-yüze gerçekleştirilmiş temsilcilerin hepsi tarafından çarşının özgünlüğünü bozan bir proje olarak nitelendirilmiştir.

Yapılan incelemeler, yüz yüze görüşmeler ve plan değerlendirmeleri sonucunda bölgede yaşanan değişimleri; fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik olarak 3 alt başlıkta gruplandırmak mümkündür.

Uzun Çarşı ve bölgesinde yaşanan fiziksel değişimler;

- 1950’li yıllarda Mustafa Kemal Paşa Caddesi’nin açılması ile birlikte çarşının sınırlarının değişmesi ve Marangozlar Çarşısı’nın kaybolması
- 1980’lerden sonra çarşı ve bölgesinde yapılaşmanın geleneksel dokuya uygun olarak gerçekleşmemesi ile İş hanlarının inşa edilmesi,
- 1990’lı yıllarda çarşı zeminin özgün dokusu olan doğal taşlardan oluşan zeminin belediye tarafından betonla kaplanması,
- Tütün Han’ın yıkılmasıyla günümüzdeki Kuyumcular Hanı’nın inşa edilmesi,
- Çarşı içerisinde fiziksel denetimin yetersizliği nedeniyle parsellerin birleştirilerek dükkânların büyütülmesi,
- Çarşıya saçak eklenerek özgün dokuya uygun olmayan bir şekilde üstünün kapatılması,
- “Güzelleştirme” projesi kapsamında çarşıda özgün dokuya uygun olmayan cephe iyileştirilmelerinin gerçekleştirilmesi,
- Dükkân cephelerinde tabela kirliliğinin gözlemlenmesi,
- Mevcut çarşı dokusu içerisinde Kurşunlu Han ve Defne Han dışında hiçbir restorasyon faaliyeti bulunmaması nedeniyle çarşının bakımsız bir hal alması.

Uzun Çarşı ve bölgesinde yaşanan sosyo - kültürel değişimler;

- Ahilik kültürünün kaybolması,
- Çarşıda esnaflar arasında tanınırlık-bilinirliğin kaybolması,
- Değişen alışveriş kültürüyle; tenekeci, bakırcı, marangozlar, terzi, demirci, semerci, nalbant ve dokumacılar gibi geleneksel meslek kollarından oluşan arastaların yok olması,
- Çarşıda yok olan zanaatlarla çeşitliliğin kaybolması.

Uzun Çarşı ve bölgesinde yaşanan ekonomik değişimler;

- Ekonomik çeşitliliğin yok olması, çarşıda giyim sektörünün ekonomik hâkimiyetinin bulunması,
- İlçe sınırında inşa edilmiş iki adet alışveriş merkezinin bulunması, çarşının tercih edilebilirliğinin azalması,
- Seyyar satıcıların çarşıda yoğun olarak bulunması,
- Çarşı esnafının ekonomik olarak yıpranmasının başlaması.

4.4 BÖLÜM DEĞERLENDİRME

15-16. yüzyıllardan bugüne taşınmış olan Antakya Uzun Çarşı Osmanlı İmparatorluğu'nun izlerini yaşatmaktadır. Osmanlı Döneminde ve daha önceki dönemlerde bir kentin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel özelliklerini de yansıtan mekânlar oldukları için çarşılar kentlerin ayırt edilebilirliğini sağlayan önemli merkezlerden oluşmuşlardır. Antakya Uzun Çarşı örneğinde ise; belirli iş kollarının ayrılarak toplu halde sokaklar üzerinde işlev olarak var oldukları "arasta" adı verilen bir biçimlenme söz konusudur. Arastalardan oluşan bu tarihi merkez "Uzun Çarşı" olarak adlandırılmaktadır.

İlerleyen teknoloji ülkeler arasında sınırların kalkmasına, kentlerin küreselleşme süreçleriyle yüz yüze gelmesine neden olmuştur. Küreselleşme kavramının etkileri, başlangıçta metropol olarak nitelendirilen büyük ölçekli kentlerde sıkça tartışılmaktadır. Ancak bu tez çalışması kapsamında; Antakya gibi orta ölçekli olarak nitelendirilen kentlerde de kentin fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına yansımaları olan dolayısıyla kent kimliğini değiştiren bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 11'de sıralanmış olan Antakya Uzun Çarşı ve

Bölgesi’nde arastalarda yer alan meslek grupları arasında; baharatçılık ve kuyumculuk mesleği dışında diğer tüm meslek kollarının çağın ihtiyaçlarına cevap verememesi gerekçesiyle günümüzde varlığının sürdürülemediği tespit edilmiştir.

Çizelge 11: Geleneksel İşlevlerin Kimlik Değişim Tablosu

		KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİNE NEDEN OLAN UNSURLAR	
GRUPLAR	ARASTALARDA BULUNAN MESLEKLER	KÜRESELLEŞME	PLANLAMA ve KENTSEL MÜDAHALELER
1. GRUP	DEMİRCİLER	Var	Var
	MARANGOZLAR	Var	Var
	MANAVLAR	Var	Var
2. GRUP	ABACILAR	Var	Yok
	BIÇAKÇILAR	Var	Yok
	ÇIKRIKÇILAR	Var	Yok
	DERİCİLER	Var	Yok
	KEÇECİLER	Var	Yok
	NALBANTLAR	Var	Yok
	SEMERÇİLER	Var	Yok
	TENEKECİLER	Var	Yok
	TERZİLER	Var	Yok
	UNCULAR	Var	Yok
	YEMENİCİLER	Var	Yok
3. GRUP	KUYUMCULAR	Yok	Var
4. GRUP	BAHARATÇILAR	Yok	Yok

Özetlenecek olursa arastalarda yer alan zanaatların kent kimliği değişim unsurlarından etkilenme durumu;

1. Var-Var,
2. Var-Yok,
3. Yok-Var,
4. Yok-Yok olmak üzere 4 grupta değerlendirilmiştir.

Birinci grupta yer alan meslek kolları; demirciler, marangozlar ve manavlardır. Bu meslek gruplarının kent kimliği değişim unsurları olan küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahalelerin ikisinden de etkilenme durumu “Var” olarak değerlendirilmiştir. Esnaf odalarıyla gerçekleştirilmiş görüşmeler sonucunda

küreselleşmenin; demircilik mesleğinin ürettiği araç ve gereçlerin gündelik hayatın ihtiyaçları yerine inşaat sektörüne girdi sağlaması, marangozların mobilya üretimi yapan fabrikalara ham madde sağlaması ve artık sebze-meyve ihtiyacının süpermarketlerden karşılanması sonucu manavlık mesleğinin yok olması şeklindeki etkilerinin olduğunu göstermektedir. 1957 yılı İmar Planı kararıyla açılmış olan Mustafa Kemal Paşa Caddesi'yle Manavlar Çarşısı'nın yıkılması, demircilerin ve marangozların ilçe belediyesi kararı doğrultusunda farklı lokasyona taşınmaları ise; bu meslek gruplarının planlama ve kentsel müdahalelerden etkilendiğinin göstergeleridir.

İkinci grupta yer alan meslek grupları olan; abacılar, bıçakçılar, çırkıkçılar, dericiler, keçeciler, nalbantlar, semerciler, tenekeçiler, terziler, uncular, yemeniciler üzerinde kent kimliği değişim unsurlarından küreselleşmenin etkisi “Var”, planlama ve kentsel müdahalelerin etkisi ise “Yok” olarak değerlendirilmiştir. Hem yüz-yüze görüşmeler sonucunda ilerleyen teknolojinin bu meslek gruplarına olan ihtiyacın kalmamış olması hem de niceliksel olarak saha çalışması esnasında bu işlevlere rastlanmaması ya da göz ardı edilecek kadar var olmaları, bu meslek gruplarının günümüz koşullarına hizmet etmeyen küreselleşmenin etkisiyle önemini kaybetmiş meslekler olarak değerlendirilmelerine neden olmuştur. Bir diğer boyutuyla; saha çalışması esnasında tabelalarda rastlanmış olan isimler üzerinden bir değerlendirme yapıldığında “Abacılar Çarşısı, Terziler Sokağı, Uncular Sokak, Semerciler Sokak” isimlerinin hala korunuyor olmasına karşılık bu işlevlere rastlanmamış olması da meslek kollarının güncelliğini yitirdiğinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü grupta yer alan meslek grubu olan kuyumculuk mesleğinde; kent kimliği değişim unsurları olan küreselleşmenin etkisi “Yok”, planlama ve kentsel müdahalelerin etkisi “Var” olarak değerlendirilmiştir. Niceliksel olarak 1930'lardan günümüze kuyumcu sayısının artış göstermesi mesleğin güncelliğinin kanıtı olarak değerlendirilebilir. Günümüzdeki lokasyonunun 1930'lardaki lokasyonu ile benzer gelişim göstermesine rağmen, sahada edinilmiş bilgiler doğrultusunda bugünkü Kuyumcular Çarşısı'nın geçmişteki Tütün Hanı'nın yıkıldığı yerde inşa edildiği bilgisi ise yerel yönetimlerin bir mekânsal müdahalesi olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak dördüncü grupta yer alan ve hiçbir değişim unsurundan etkilenmediği kabul edilen meslek grubu baharatçılık olarak değerlendirilmiştir. 1930'lu yıllardan niceliksel artış göstermiş olması ve lokasyon olarak hala aynı lokasyonda varlığını sürdürmesi baharatçılık mesleğinin değişimden etkilenmediği yönünde çıkarıma varılmasına neden olmuştur. Baharatçılık, Antakya yemek kültürü hem de toplumun gündelik hayatında ihtiyaç olarak önemli bir yer tuttuğu için önemini kaybetmemiş bir zanaat olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer boyutuyla; merkezi ve yerel yönetim politikaları, planlar ve kentsel müdahaleler aracılığıyla kent kimliği değişim süreçlerine etki etmektedir. Planlar ve bugünün kentlerinde sıkça karşılaşılan kentsel projeler, merkezi ve yerel yönetimlerin kentsel mekâna olan politik bakış açılarının yansımalarıdır. Politikalar, kent mekânında planlar ve kentsel müdahaleler aracılığıyla eyleme dönüşmektedir. Ülkemizde kentler üzerinde; yerel idarelerin, merkezi yönetim taşra teşkilatlarının, yatırımcı kuruluşların karar verici konumunda oldukları bilinmektedir. Ancak karar vericilerin kente ilişkin olarak aldıkları kararların hangi kriterlere göre alındığı, eylemleri üzerinden net bir biçimde anlaşılamamaktadır. Çoğunlukla planlar aracılığıyla eyleme dönüşen bu kararlar, Antakya Uzun Çarşı'nın kimliğine etkisi; yüz-yüze görüşmecilerin değerlendirmeleri üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır (Çizelge 12).

Çizelge 12: Yüz-yüze Görüşmeler Sonucu Kimlik Değişiminin İrdelenmesi

	KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİNE NEDEN OLAN UNSURLAR	
YÜZ-YÜZE GÖRÜŞME YAPILAN TEMSİLCİLER	KÜRESELLEŞME	PLANLAMA ve KENTSEL MÜDAHALELER
T1	Teknoloji, Zanaatları Yaşatacak Usta Olmaması	İşhanlarının Yapılması
T2	Büyük Sermaye İle Yarışmamak	Tabela Kirliliği, Restorasyon Yapılmaması, Trafik yoğunluğu
T3	Zanaatların yok olması	Kimliksiz Yapılaşma, Fransız Taşları Yerine Betonla Kaplı zemin, Ruhsatsız Dükkân Açılması
T4	İlçede 2 tane AVM'nin Bulunması	Tarihi Duvarların Kaybolması, Bölgede Yoğun Yapılaşmaya İzin Verilmesi
T5	Zanaatların Yok Olması	Çarşmayı Yaşatacak Hiçbir Planın Olmaması, Çarşmanın Kimliksizliği
T6	Yakın Mesafeye AVM'nin Açılması	Yok Olan Tarihin Üzerine Beton Dökülmesi
T7	Toplumsal Bağların Kaybolması	Yapılan Planların Plansızlığı Getirmesi, Tarihi Dokuyu Koruyamaması, Trafik Arttırması
T8	Zanaatların Önemini Kaybetmesi	Çarşmayı Yok Etmesi
T9	Çarşıdaki Çeşitlilik Yok Olması, Ahilik Kültürü Yok Olması, Toplumsal İlişkilerin Çözülmesi	Çarşmanın İşhanlarının Gerisinde Kalması, Tarihi Dokunun Korunması
T10	Küresel sermaye küçük esnafı yok etmesi	Hiçbir Plan, Projenin Çarşmayı Yaşatmaması
T11	İnsanlar ve Mesleklerin Değişimi	Çarşmanın Katledilmesi
T12	Bazı Meslek Gruplarının Çarşmayı Terk etmesi	Restorasyon Yapılmadığı İçin Çarşmanın yok Olması
T13	İş kollarının Değişmesi, Çarşıda Gıda Ağırlığının Tekstile Değişimi	Planların Çarşmayı Yok Etmesi
T14	Zanaatların Önemini Kaybetmesi	İmar Planlarının Kişiyeye Özgü Yapılaşma Kararları Tanınması Nedeniyle Çarşmanın Yok Olması

Çizelge 12’de yüz-yüze görüşme gerçekleştirilmiş görüşmecilerin görüşme esnasında; “Geçmişten bugüne Uzun Çarşı’da ne gibi değişimler olmuştur?” ve “Sizce İmar Planları Uzun Çarşı’yı nasıl etkilemiştir?” sorularına verdikleri cevaplardan yola çıkarak bir çözümleme yapılmaya çalışılmıştır.

Çarşıdaki değişimlerin; zanaatların yok olması, toplumsal ilişkilerin çözülmesi, yerel esnafın AVM ile rekabet edebilirliğinin kalmaması, zanaatları yaşatacak ustalarının bulunmaması şeklinde ifade edilmesi ilerleyen teknoloji ve küreselleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

İmar Planlarının çarşıya olan etkisinin irdelenmeye çalışıldığı soruya verilen cevapların ortak noktası ise; planların çarşının kimliğini koruyamadığı ve kimliği tahrip edici bir etki olarak değerlendirilmesidir. Sahada yapılan gözlemler ve yüz-yüze gerçekleştirilmiş görüşmelerin sonucunda Antakya Uzun Çarşı’da; çarşının fiziksel sınırları ve pek çok niteliğinin planlar ve kentsel müdahalelerle tahrip edildiği özgünlüğünü koruyamadığıdır. Bir diğer boyutuyla araştırmalar üzerinden değerlendirme yapıldığında; 1930’larda Tütün Hanı’nın çevresinde bulunan kuyumcular, günümüzde hanın yıkılıp yerine inşa edilmiş Kuyumcular Çarşısı ile varlıklarını sürdürmektedirler. 1950’lerde açılan Mustafa Kemal Paşa Caddesi ile Manavlar ve Marangozlar Çarşısı’nın bir kısmı çarşı bölgesinden koparılmıştır. Sonrasında yerel yönetimin verdiği kararla; marangozlar ve demirciler çarşı bölgesinin dışında farklı bir lokasyona taşınmıştır.

Tüm analizlerin sonucunda bugün, Uzun Çarşı ve bölgesinde lokasyon ve niceliksel olarak değişim göstermemiş, kimliğini koruyabilmiş tek işlev baharatçılık olarak karşımıza çıkmaktadır. “Gastronomi Kenti” kimliğiyle zengin yemek kültürü bilinen Antakya’da baharatçılık önemli bir yer tutmaktadır. Ancak değişen gündelik yaşamda yöresel yemeklerin yerini fast-food ya da hazır gıdalar olarak nitelendirilen yemekler aldığı uzun vadede baharatçılık sektörünün de yok olma riski olduğu göz ardı edilmemesi farklı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Baharatçılık ve tatlıcılık gibi yaşayan geleneksel işlevlerin gelecek nesillere aktarılması, gerekli önlemler alınmadığı ve stratejiler geliştirilmediği sürece pek mümkün görünmemektedir. Bir şekilde günümüze aktarabilmiş olan zanaatları da yaşatacak ustaların da kalmamış ve yenilerinin eğitilememiş olması çarşının işlevsel olarak

mekânında biçimlenmesiyle kimliğini tehdit eden unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanda yapılan yüz yüze görüşmelerin sonucunda esnaf odaları ve sivil toplum örgütlerinin Uzun Çarşı'nın gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için önerdikleri çözümler de şu şekildedir:

- Çarşının restorasyonu,
- Geleneksel işlevlerin tekrar çarşı da yer seçmesinin sağlanması,
- Geleneksel zanaatları yaşatmak için Yetiştirme Yurtlarında yaşayan çocukların eğitilmesi ve onlara beceri kazandırılması,
- Merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleriyle katılımcı bir planlamanın çarşı için gerçekleştirilmesi,
- Çarşı'da işletme açabilmek için verilen ruhsatların denetiminin yapılması,
- Çarşı içinde yapılara izinsiz müdahalenin önüne geçilmesi,
- Bölgenin trafik probleminin çözümlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özetlenecek olursa; Antakya Uzun Çarşı geçmişten bugüne önemli bir kent kimliği ögesidir. Geçmişten izler taşıyan, kendisine özgü tanımlanabilen değerlerinin bulunması ise Uzun Çarşı'nın kimliğinin Antakya kent kimliğinden farklılaşarak tanımlanmasına neden olmuştur. Günümüzde ise; çarşmayı ayırt edebilmemizi sağlayan özgün değerlerin bazılarına rastlanabilmektedir. Değişen dünya koşulları, merkezi ve yerel yönetimlerin planlar ya da projeler aracılığıyla kente ve çarşıya olan yaklaşımları bugün pek çok özgün niteliğin yok olmasına neden olmuştur.

5 SONUÇ ve ÖNERİLER

Kentler, salt üzerinde yaşanan toprak parçası olmamakla birlikte, yaşananlar tarafından yüklenen anlamla birlikte oluşumunu sürekli olarak yeniden yorumlayan mekanizmalardır. Bir kentin kimliği; süreç içerisinde mekân üzerine yüklenen anlamı anlatan öğeler bütünü anlatmaktadır. Bu çalışma kapsamında bir kentin kimliğini oluşturan öğeler; tarihsel, sosyo – kültürel, sosyo – ekonomik ve çevresel olmak üzere dört ana başlık altında irdelenmiştir. Yapılmış olan yazın taramasının sonucunda, belirlenmiş olan bu başlıkların her birinin birbiri ile ilişkili olduğu, aslında ayrı ayrı irdelenmesinin bütünsel olarak kentin kimliğini ortaya koymadığı tespitine varılmıştır. Çalışma alanının yer aldığı Antakya'nın, tarihsel kimliği olarak karşımıza çıkan “Doğu'nun Kraliçesi” kimliği ile sosyo – kültürel kimlikleri olan “Barış ve Hoşgörü Kenti”, “Gastronomi Kenti” kimlikleri birbiriyle ilişkili olarak süreç içerisinde oluşmuştur. Antakya'yı adı geçen 3 kimliği de tanımlamaktadır. Benzer şekilde, Antakya'yı tanımlayan yapısal çevresel kimlik öğelerinden olan aynı zamanda tezin çalışma alanı olarak seçilmiş Uzun Çarşı; arastaların tanımladığı işlevsel kimliği ile ele alınmış olsa dahi, tarihsel, sosyo – kültürel ve ekonomik kimliğin arastaların oluşmasına ve gelişmesine olan etkilerin bütünüyle ayırt edilebilir, kimlikli bir mekân haline gelmiştir. Tarihsel geçmişi ve birikimi olan kentlerde kimlik öğelerinin hepsi birbiri ile ilişkili olarak bütünsel bir kimliği tanımlamaktadır. Tarihsel birikimin olmadığı, merkezi ya da yerel yönetim kararlarıyla kimliği tanımlanabilen kent örnekleri de bulunmaktadır. Örneğin; bir kentin “Fuar Kenti” ya da “Kongre Kenti” olarak tanımlanması kente bir kimlik atfedildiğinin göstergesidir. Ancak kentin bu kimliği tarihsel bir birikimin sonucu değil, belirli bir vizyon doğrultusunda sonradan kazanılmış bir kimliktir. Özetle; kent kimliği kavramı sınırları net çizilebilen bir tanıma sahip değildir. En genel şekliyle; kullanıcının mekâna yüklediği anlamlar bütünü kentin kimliğini tanımlamaktadır.

Bir diğer boyutuyla ise kimlik; kullanıcının mekâna atıfta bulunduğu değerlerden oluşan bir kavram ise; bu kullanıcıların hangi kullanıcılar olduğu tartışılması gereken önemli bir konudur. Çalışma alanı olan Uzun Çarşı üzerinden bir değerlendirme yapılacak olursa; Uzun Çarşı'nın kimliği esnaf odaları ve ilgili derneklerin temsilcilerine yönlendirilen sorulara verilen cevaplar üzerinden incelenmiştir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği temsilcilerin işyerleri de Uzun

Çarşı'da yer almaktadır. Kullanıcı sınıflaması yapılacak olursa o bölgede çalışan insanların görüşleri alınarak bir değerlendirmeye gidilmiştir. Ancak, Uzun Çarşı'dan alışveriş yapan yerel halk ile Uzun Çarşı'yı görmeye gelen yerli ya da yabancı turistler de hem kentin hem de Uzun Çarşı'nın kullanıcılarıdır. Bu nedenle her kullanıcı grubunun kimliği ve kimlik değişimini algılama biçimlerinin farklılık göstermesi mümkündür. Farklı kullanıcı gruplarına ortak olarak yönlendirilebilen sorularla gerçekleştirilebilen görüşmelerin sonucunda kimliği tanımlamak daha kapsamlı bir çalışmanın sonuç ürünü olabilir.

Çalışma kapsamında yazın taraması ve sahada algılanmaya çalışılan bir diğer kavram "kent kimliğinin değişimi"dir. Tezin temellendiği sorulardan biri olan "Bir Kentin Kimliğini Değiştiren Unsurlar Nelerdir?" sorusunun cevabı olarak yazın çalışmasının sonucunda 2 unsur değerlendirilmiştir. Bu unsurlar; Küreselleşme ile Planlama ve Kentsel Müdahaleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent kimliğini değiştiren bu unsurların; çalışma alanı olarak seçilmiş olan Antakya Uzun Çarşı'da işlevler üzerinde olan etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Uzun Çarşı'da yaşanan kimlik değişim unsurları olan küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahalelerin etkisinin değerlendirilmesi üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birincisi günümüzdeki işlevlerin mülkiyet sınırlarına bağlı olarak zemin kat niteliklerinin tespit edilmesi ve 1930 yılı hali ile karşılaştırılması, ikincisi yerel yönetimlerin çarşı ve bölgesi için verdiği plan kararlarının değerlendirilmesi, üçüncüsü sahada esnaf odaları ve sivil toplum örgütlerinin gerçekleştirilmiş yüz yüze görüşmelerin değerlendirilmesidir.

Hem yazın taramasında hem de alan çalışmasında gerçekleştirilmiş çalışmaların sonucunda 1950'li yılların, kentlerin dolayısıyla kimliğinin değişimine etkisi olduğu tespitine varılmıştır. 1950'li yıllar hızlı kentleşmenin başlamasıyla birlikte, kentlere kırdan gelen yoğun göçlerin ve kalkınma politikalarının sonucunda plansız ve hızlı bir yapılaşmanın önünü açan yıllar olarak değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda Uzun Çarşı'da çarşının fiziksel olarak bütünlüğünü bozduğu kabul edilen Mustafa Kemal Paşa Caddesi'nin açılması da 1957 yılı plan kararı sonrasında gerçekleşmiştir. Kırılma noktası olarak kabul edilen 1950'li yıllarının yansımaları tespit edebileceğimiz, 1930 ve 2015 yılları arasında yer alan bir altlık haritanın bulunmaması bu çalışmanın en önemli kısıtlayıcılarından biri olmuştur. Bu kısıt ise; kimlik değişimini anlayabilmek için büyük oranda temsilcilerle yapılan görüşmeler

sonucunda Uzun Çarşı'nın kimlik değişimini anlamaya bağlı kalmaya neden olmuştur. Daha açık bir ifadeyle, kurum arşivlerinde, Koruma Amaçlı İmar Planı araştırmalarında veya yazında, çalışma kapsamına alındığı detayda tek tek birimlerin arazi kullanımına ilişkin 1930 haritası dışında veri olmaması nedeniyle, karşılaştırmalı değerlendirme sadece 1930 ve 2015 yılları arasında yapılabilmektedir. Ara dönemlerde benzer nitelikte verilerin bulunabilmesi durumunda, dönemsel olarak kentsel müdahale ve gelişmelerin etkisini değerlendirmek mümkün olabilecektir. Benzer şekilde, çalışmanın ilerleyen süreçte aynı kriterler ile yapılması durumunda, günümüzde etkisi tam olarak görülmeyen alışveriş merkezi veya benzeri müdahalelerin etkisi değerlendirilebilecektir. Çalışma kapsamındaki mevcut verilerin kısıtlılıkları ise; kimlik değişimini anlayabilmek için büyük oranda temsilcilerle yapılan görüşmeler sonucunda Uzun Çarşı'nın kimlik değişimini anlamaya neden olmuştur.

Kentin kimliğini değiştiren ve kente müdahalenin en etkin aracı olan “planlama” ise kentlinin, kentnin geleceği için anlam yüklemesi gereken bir mekanizmadır. Ancak ne yazık ki ülkemizdeki planlama ve yönetim anlayışı, kentlinin kenti için bugün ve geleceğine yönelik kararların alınmasına müsaade etmemektedir. Kenti kent olarak nitelendirebilmek, nitelendirilen özelliklerini gelecek nesillere aktarabilmek plansız bir yaklaşımla mümkün olamamaktadır. Antakya Uzun Çarşı örneğinde de zaman zaman planlı olsa da vizyonel olarak plansız bir yaklaşımla; kültürel miras niteliğini, kimliğini kaybetme durumu söz konusudur. Konuya çalışma kapsamında planlama disiplini bakış açısıyla bir yaklaşım geliştirmek gerekirse; bir kentin kimliği küreselleşen dünyada farklılaşabilmiş mekânlar açısından önem arz etmektedir. Kentlerin küresel pazarda var olabilmeleri için kendilerini özgün kılan nitelikleri, gelişme potansiyelleri açısından önemlidir. Potansiyellerini değerlendirebilen kentler küresel ağda kendi markalarını yaratarak, bağlı oldukları ulus devletin ötesine geçebilirler. Ancak; bunun gerçekleşebilmesi için merkezi ve yerel yönetimlerin politikasının; kentlerin kimliklerini irdeleyip etkin bir planlama mekanizmasıyla yol haritalarını çizecek ve değişimi kimliği tahrip etmeyecek şekilde yönlendirecek stratejiler benimseyecek doğrultuda olması gerekmektedir. Özetle; kimliğin değişiminin hangi yönde

olacağını yönlendirmek planlamanın kentlerin geleceğine karşı olan önemli sorumluluklarından biridir.

Sonuç olarak; bir kentin kimliğini ve kimlik değişimini tartışmak birden fazla boyutuyla pek çok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Bu çalışma kapsamında; Antakya Uzun Çarşı üzerinde kent kimliğinin işlevler üzerinden değişimi anlaşılmasına çalışılmıştır. Ancak bu çalışma, üzerine geliştirilebilecek pek çok tartışmayla birlikte farklı çalışmalara altlık oluşturabilecek niteliktedir. Aynı kapsamda belirli aralıklarla işlevsel değişimin irdelenmesi, Uzun Çarşı'nın farklı kullanıcı gruplarının bakış açısıyla kent kimliğinin ortaya konulması, yok olmuş geleneksel işlevlerin hangi işlevlerle yer değiştirebileceği, yaşayan geleneksel işlevlerinin hangi plan politikalarıyla ne oranda değişerek sürdürülebilirliğinin sağlanacağı önemli tartışma konularının başında gelmektedir. Bu çalışmalar arasına, benzer nitelikteki geleneksel çarşılardaki durumun karşılaştırmalı değerlendirmesi de eklenebilir. Örneğin; coğrafi ve kültürel koşulları ile Antakya Uzun Çarşı'ya benzeyen Gaziantep, Şanlıurfa tarihi kent merkezlerinin karşılaştırmalı değerlendirmesi veya coğrafi olarak farklılaşan daha büyük ölçekli İstanbul ve Bursa gibi kentlerle karşılaştırılması gerçekleştirilebilir.

6 KAYNAKÇA

Akın, E., (2007), Kentsel Gelişme ve Kentsel Rantlar: Ankara Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alver, K.(2012), Kent Sosyolojisi, Hece Yayınları, Ankara.

Arslanoğlu, R.(2000), “Kent, Kimlik ve Küreselleşme”, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Bilgin, N., (2011), “Sosyal Düşüncede Kent Kimliği”, İdeal Kent Dergisi, Sayı:3, s:20-47.

Birlik, S.(2006), Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Braudel, F.(1990), “Akdeniz, Mekân ve Tarih”, Metis Yayınları, İstanbul.

Calhoun, C. (1994), Social Theory and The Politics of Identity, Blackwell Publishers.

Cansever, T. (1996), “Şehir”, Cogito, S:8, s:125

Castells, M.(2004), “Kimliğin Gücü”, (Çeviren: Ebru Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Cezar, M., (1985), Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, M.S.Ü. Yayını, İstanbul.

Chambers, I.(2014), “Göç, Kültür, Kimlik”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Çetiner, A. ve Köksüz, B. (1986), “Şehir Dekorasyonu ve Şehir Mobilyaları”, Yeni İmar Mevzuatı, Planlama ve Uygulama Semineri, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Çöl, Ş.(1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dekhoda, L., (2011), İran ve Türkiye’deki Çarşıların Doğal Aydınlatma Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demir, A. (1996), Çağlar İçinde Antakya, Akbank Yayınları, İstanbul.

Eraydın, A., (2003), Kentleşme, Kalkınma ve Nüfus, Türkiye'nin Nüfus ve Kalkınma Yazını: Eleştirel Bir Değerlendirme, TUBA Raporları.

Erkan, Ç, N., (2002), Kastamonu Örneğinde Anadolu Kenti İmaj Ögeleri ve Değişim Süreci, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eryazıcıoğlu, M.E. ve Markoç, İ., (2014), "Kentsel Kimlik Ve Kentsel Projeler Bağlamında Kimliksizleşme Sorunu, İstanbul Örneği", 1. Uluslararası Kentsel Planlama-Mimarlık-Tasarım Kongresi", Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Es, M., (2007), Kent Üzerine Düşünceler, Okutan Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. (1991), "Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age", Cambridge: Polity Press.

Göksu, Ç. (1999) ,"Güneş Enerjili Toplu Konut Projesi", Güneş Günü Sempozyumu, İzmir.

Göncü, N. (2007), Kent Ögelerinin Kent Kimliği Üzerinden Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Güler, E. C., (1990), Türkiye'de Şehir Merkezlerinde Çöküntüleşmenin İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güneş, S., (2007), Kent Kimliği Bağlamında Metro İstasyonlarında Tasarım Etmelerinin Etkisi: Ankaray ve Ankara Metrosu Örneği, Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gür, M., (2012), "Kimlik Sorunu: TOKİ Konutları", 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Bursa.

Güvenç, B.(1991), Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, Sayı 1, s:19–28.

Hasol, D.(2002), "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 8.Baskı, İstanbul, s:257

Hoşcan, S.(2009), "Türk Toplumunda Kent Kimliği Algısı: Üsküdar Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

İlgar, E. (2008), "Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Kaymaz, I. (2013), Advances in Landscape Architecture (Urban Landscapes and Identity), M.Özyavuz (Ed), 739-760 pp.,Hırvatistan, Intech.
- Keleş, A.E., (2014), “Bursa Tarihi Kent Merkezinde 16. Yüzyıldan Günümüze Ticari Fonksiyonların Değişimi”, Planlama Dergisi, Cilt:24, Sayı:3, s:173-181.
- Keleş, R. (2002), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara: 126-127
- Keleş, R.(1980), Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koca, G., Karasözen, R. (2010), “1945-1960 Dönemi Eskişehir Modern Kent Merkezinin Oluşumunda Öne Çıkan Yapılar”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:3, s.191-211.
- Koçak, H., (2011), “Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Değişen ve Dönüşen Kentler”, Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi, Sayı:2, s:25-269.
- Kortan, E.(1996), “Mimarlıkta Kimlik Sorunu/Kimlik, Meşruiyet, Etik”, Türkiye Mimarlığı Sempozyumu-II, s.96-97
- Lefebvre, H.(2012), “Gündelik Hayatın Eleştirisi I”, (*Çeviren: Işık Ergüden*), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H.(2013), “Gündelik Hayatın Eleştirisi II”, (*Çeviren: Işık Ergüden*), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lynch, K.(2013), “Kent İmgesi”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Morley, D. ve Robins, K.(2011), “Kimlik Mekânları”, (*Çeviren: Emrehan Zeybekoğlu*), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mumford, L., (2007), Tarih Boyunca Kent, Çev. Gürol Koca, Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Nakib, B.(2012), Eski Antakya’dan Görünümler, Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler, Antakya Belediyesi Kültür Yayınları, Antakya.
- Noppen, L. ve Morisset, L. K., (2005), “Ville et mort du pa timoine”, In La Ville Autrement, (Ed. Delorme, P.), Quebec:PUQ, s:49-66.

Ocakçı, M. (1993), “Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, 17. Dünya Şehircilik Günü Sempozyumu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Ocakçı, M. ve Türk A.(2012), “Kentsel Kimlik”, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Ninova Yayınları, İstanbul.

Ocakçı, M.(1993),“Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri”, Türkiye’de 17.Dünya Şehircilik Kolokiyumu, 4-6 Kasım 1993, İstanbul

Ocakçı, M.(1994), “Kimlik Elemanlarının Şehirselleştirme Yönlendirici Etkisi”, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu - Kentsel Tasarım Ekolojik Yaklaşım, M.S.Ü., İstanbul.

Oktay, D., (2011), “Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış”, İdeal Kent Dergisi, Sayı:3, s:8-19.

Özden P.P. (2013), "Üst Ölçekli Planlamadan Proje Yaklaşımı: Planlamanın Değişen Yüzü", Mimari ve Kentsel Koruma , Nur Akın'a Armağan, Eyüpgiller K., Eres Z., Ed., Yem Yayınevi, İstanbul, ss.75-98. 2013.

Özdeş, G., (1953), Türk Çarşıları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Doçentlik Çalışması.

Prohansky, H.B., Fabian A.K., Kaminof, R. (1983), “Place Identity: Physical World

Relph, E, C.(1976), Place and Placelessness, Pion Limited, 207 Brondesbury Park, London, England.

Rifaioğlu, M.N., (2014), “The Historic Urban Core of Antakya Under the Influence of the French Mandate, and Turkish Republican Urban Conservation and Development Activities”, Megaron Dergisi, Sayı:9, Cilt:4, S:271-288.

Robertson, R. (1994), ‘Glocalization: Time- Space and Homogeneity- Heterogeneity’ in M. Featherstone et al (eds), Global Modernities, Sage, London.

Robertson, R.(1992), “Globalization: Social Theory and Global Culture”, London, Sage.

Sakaoğlu, N., (2010), “Geleneksel Meslek Örgütlenmeleri ve Anadolu Çarşıları”, Osmanlı Çarşıları Atlası, Doğan Burda Dergi Yayıncılık.

Sarı, A.(2010), Antakya’da Unutulan El Sanatları, Hatay Expres Gazetecilik Matbaacılık, Antakya.

Sennett, R.(2013), “Zanaatkâr”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Shaukland, G.(1996), “Tarihi Değeri Olan Kentlere Neden El Atmalıyız”, Cogito, Sayı 8, s:23–36.

Socilazition Of The Self”, Journal Of Environmental Psychology.

Suher, H.(2006), Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları, Tüses Yayınları, İstanbul.

Şahin, N.(2010), Kent Kimliği ve Değişim Sürecinin Kayseri Kenti Örneğinde İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Şahinalp, M. S. (2006), “Şanlıurfa Şehrinin Kuruluşuna Etki Eden Etmenler”, Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s:105-127.

Şahinalp, M.S., Günal, V.,(2012), “Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi”, Millî Folklor, Yıl 24, Sayı 93, s:149-168.

Tankut, G. (1973), “Osmanlı Türk Şehirlerinde Ticari Fonksiyonların Mekânsal Dağılımı”, XII. Türk Tarih Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s:773-779.

Tekeli, İ. (1991), Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ.(2009), Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ.(2009), Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ.(2011), Tasarım, Mimarlık ve Mimarlar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekin, M. (1990), Hatay Tarihi, Hatay Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Kültür Ofset Basımevi, Hatay.

Tekin, M.(2000), “Hatay Tarihi: Osmanlı Dönemi”, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Tezcan, M.(1984), Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara.

Tok, N. (2003), “Kültür, Kimlik ve Siyaset”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Turgut, N.(1986), Antakya Tarihi Ticaret Merkezi Mekânsal Yapı Değişim ve Gelişim Sürecinin Kent Ticaret Merkezi Planlamasına Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uğur, A. ve Aliğaoğlu, A. (2013), Şehir Coğrafyası, Nobel Yayıncılık, Ankara.

UNESCO - Mimarlar Odası, (1990), “Kültürel Gelişmenin On Yılı ve Türkiye”, e yayınları.

Waters, M. (1995), “Globalization”, Routledge.

Wycherley, R.(1993), “Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?”, (*Çeviren: Nur Nirven-Nezih Başgelen*), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Yargıç, S.(2009), “Küreselleşen Kentlerde İkonik Yapıların Kentsel Kimlik Oluşumuna Etkileri Üzerine İrdeleme”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yavuz, S., (2012), Belediye Politikalarının Kent Mekânının Biçimlenmesindeki Rolü: Ankara Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yenen, Z., (1987), Vakıf Kurumu –İmaret Sistemi- Bağlamında Osmanlı Dönemi Türk Kentlerinin Kuruluş ve Gelişim İlkeleri, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

5393 Sayılı Belediye Kanunu, www.mezuat.gov.tr, Erişim Tarihi:20.05.2015

Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi:17.01.2015

www.turkedebiyati.org, Erişim Tarihi:18.04.2016

EKLER

1. TEZ ÇALIŞMASI KAPSAMINDA ADI GEÇEN FAALİYETLER (Sarı, 2010:9-90)

Nalbantlar: At, eşek, katır gibi binek ve hizmet hayvanlarının toynaklarına koruma amacıyla nal çakma zanaatı.

Çıkrıkçılar: Elyaf fitillerini incelterek iplik veya elyaf yünü durumuna getiren ve boş makaralara saran bir makine ile iş yapan zanaat.

Abacılar: Keçi kılından, devetüyünden veya dövme yününden elde edilen hammaddeyi kendine özgü tezgâhında, dokuyup kumaş haline getiren zanaat.

Marangozlar: Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşyalar yapan zanaat.

Ayakkabıcılar: Ayakkabı yapılan zanaat.

Bıçakçılar: Bıçak vb. kesici aletlerin yapıldığı zanaat.

Semerciler: At, eşek, katır gibi binek hayvanlarının sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, ağaçtan üretilen aracı yapan zanaat.

Hasırcılar: Saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya taban örtüsünü yapan zanaat.

Terziler: Giysi biçip, diken zanaat.

Tenekeçiler: Tenekeden yağmur oluğu, ibrik vb. gibi eşya yapan zanaat.

Kuyumcular: Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan zanaat.

Attar: Güzel kokulu bitki özleri, yağları vb. üreten zanaat.

Kılıçlar: Köylünün kullandığı heybe, çuval saman hararı, Mengenerde kullanılan zeytin presleri için torba gibi malzemeleri yapan zanaat.

Keçeciler: Fes, semer, külah, halı, kilim, çoban giysisi, çuval, heybe gibi ürünlerin üretilmesi için hammaddesi olan keçe tabakalarını yapan zanaat.

Debbağlar: Meşin ve hayvan derilerini, hammadde olarak köseleye yani deri tabakasına dönüştüren zanaat.

Demirciler: Ham demiri işleyerek balta, kazma, orak, çekiç, yaba, keser, bel, tırmık, sapan demiri, keski, kapı mandalı, kapı sürgüsü, korkuluk demirleri vb. yapan zanaat.

2. TEZ ÇALIŞMASI KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ YÜZ – YÜZE GÖRÜŞME FORMU ÖRNEĞİ

2. BÖLÜM

- Kaç yıldır Antakyada' sınız? Sizin için Antakya'yı tanımlayan kültürel miras değerleri nelerdir?

Doğduğundan Beri. Bütün renklerin hoşgörüsü içerisinde olduğu bir il. Misafirperver, gönlü ve softası açık insanların olduğu bir yer. Depremler Yaşamış Bir Kent, Uzun ÇARŞI.

-Uzun Çarşı Sizin İçin Nasıl Bir Mekândır?

Çocukluğumda bir evin ihtiyacı olan herşeyin bulunabileceği, tüm esnafın olduğu aynı zamanda, insani ve komşuluk ilişkilerinin en güzel yaşatıldığı bir çarşı. İnsanların saatlerce ^{sıkılmadan} zaman geçireceği bir ortama sahipti.

-Geçmişten günümüze kadar Uzun Çarşı'da Ne Gibi Değişimler Olmuştur?

Geçmişteki çeşitlilik, ne istersen bulabileceğin çarşının güzelliği yok. Otantik havası değişti. Küçük dükkanlar büyüdü. Komşuluk ilişkileri zayıfladı. Ahilik kültürü kalmadı. Fiziksel yapıda her yerin tarihselliği yok oldu. Dükkanlar birleşti, euları patlatıp dükkan yarattılar. Üst kat çıktılar.

→ Aslına uygun devam edilmeli
(Manav yok, baharatçı yok, kendine has

3. BÖLÜM

-Kaç yıldır bu meslekle uğraşıyorsunuz? Mesleğinizde tarihsel süreçte yaşanan değişimler nelerdir? Bundan 20 yıl sonra mesleğinizi nerede konumlandırıyorsunuz?

26 yıldır. Dericilikle bir bütün 300 yıllık geçmiş var. Yamenicilikte başlayan, tüm Türkiye markalarının fason üretimini yapan, Türkiye'de tüketilen erkek ayakkabısının %30 luk dilimine hükmeden bir sürece gelmiştir. Gevremizdeki üretimin sönü-
günde yapılmakta olan A.İ.K.S. tamamlandığında sektörde lokomotif olma noktasında
- Sahip olduğunuz meslek kolu hâlâ Uzun Çarşı'da yer alıyor mu? Alıyorsa ne gibi mekânsal problemlerinizi var? Almıyorsa meslek kolunuzun Uzun Çarşı'dan ayrılış süreci nasıl gerçekleşmiştir? Alıyor.
işyerlerinin küçük olması perakendeci sahibiz-
leri çeşitliliğe sundurmuyor. Herseye rağmen
bu mekanların mevafiyeti devam etmeli.

4. BÖLÜM

-Sizce İmar Planları Uzun Çarşısı bugüne kadar nasıl etkiledi? Bundan sonra nasıl etkileyecek?

Eski-yeni fotoğraflar. İşhanları çarşısı
gizledi, ezdi. Eski hali restore edilmesi.

-Belediyenin Uzun Çarşı ile ilgili projeleri var mıdır? Varsa bu projelerin çarşıya olacak olan katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

→ Güzelleştirme projesi vardı. Ama etkisi
olmadı.

-Palladium AVM'nin yapılması Uzun Çarşı'yı nasıl etkilemiştir?

→ Uzun çarşının kalbine saplanmış bir
bıçaktır. Uzun yıllık esnafın ticari hayatına
önemli bir darbe vurdu. Küresel sermayenin küçük
-Uzun Çarşı'nın gelecek nesillere bırakabilmesi için kim/hangi kurum tarafından ne tür çalışmalar gereklidir?

Herseyden önce yerel yöneticiler
bu konuda hassasiyet göstermeli.
Kişisel menfaatlerin değil toplumsal
menfaatlerle oradaki deformasyon
önlenmeli, aslına uygun olarak
restore edilmeli, işlevsel çeşitli-
lik korunmalı.

(14)

işyeri sahibi olanlar güçlü Mal sahipleri başkalarının yanında
ezildi, küçükleri ezildi, işi olarak çalışıyor

ÖZGEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ

Adı Soyadı: Zehra GÜNGÖRDÜ

Doğum Tarihi: 12/11/1988

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lise	Fen Bilimleri	Naim Atakaş A.L.	2002-2006
Lisans	Şehir ve Bölge Planlama	Yıldız Teknik Üni.	2008-2013
Yüksek Lisans	Şehir ve Bölge Planlama	Mersin Üni.	2013-2016

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Araş. Gör.	Mustafa Kemal Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	2014 - Halen

ESERLER (Makaleler ve Bildiriler)

1. GÜNGÖRDÜ, Z., “Üstün Kamu Yararı Uğruna Yok Edilmiş Bir Kent Ormanı ve Kent Kimliği,” 24. Kentsel Tasarım Sempozyumu: Kamu ve Vakıf Taşınmazlarının Kentlerin Dönüşümündeki Rolü 29-30 Nisan 2015, MSGSÜ, İstanbul.
2. GÜNGÖRDÜ Z. ve TEZER S.T., “Büyükşehir Ütopyası ve Hatay’ın Geleceği,” 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 38. Kolokiyumu: Kentlerin Geleceği, 5-8 Kasım 2014, İTÜ, İSTANBUL.
3. GÜNGÖRDÜ, Z., “Büyükşehir Sisteminde Hatay’ın Mekânsal Planlama Sürecindeki Riskler”, Hatay’ın Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, HATAY.
4. GÜNGÖRDÜ, Z. ve KILIÇOĞLU S.R., “Hatay’da Sürdürülebilir Turizm Stratejilerinin Geliştirilmesi”, Hatay’ın Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 28-30 Mayıs 2015, HATAY.
5. GÜNGÖRDÜ, Z., ve SAKA, A. E., “Yavaş Şehir Modeli ve Kentlerin Çevresel Problemlerine Getirdiği Çözümler”, Hatay’ın Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 28-30 Mayıs 2015, HATAY.
6. GÜNGÖRDÜ Z., “İç ve Dış Politikaların Kıskaçında Hatay”, III. Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Öğrenci Konferansı, 29-30 Nisan 2015, ODTÜ, ANKARA.
7. GÜNGÖRDÜ Z. ve KURTARIR E. (2016), “Mülteciler ve Hatay’da Geleceğin Plansız İnşası”, Göç Dergisi, Cilt:3, S:1, S.S: 83-98